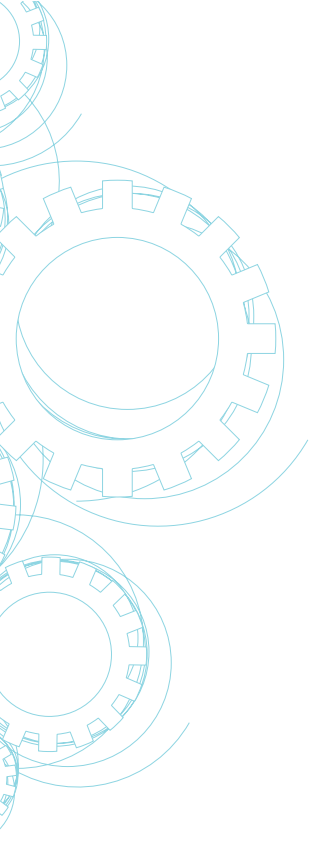

BECERİLER, YETERLİLİKLER VE MESLEK EĞİTİMİ: POLİTİKA ANALİZİ VE ÖNERİLER

BECERİLER, YETERLİLİKLER VE MESLEK EĞİTİMİ: POLİTİKA ANALİZİ VE ÖNERİLER

türkonfed
TÜRK GİRİŞİM VE
İŞ DÜNYASI
KONFEDERASYONU
TURKISH ENTERPRISE
AND BUSINESS
CONFEDERATION

ERG
EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

© 2006, SABANCI ÜNİVERSİTESİ VE TÜRKONFED

YAPIM MYRA

KOORDİNASYON RAUF KÖSEMEN,
PINAR KARAAĞAÇ

TASARIM MURAT ÖZGÜL

BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK MYRA

DÜZELTİ NERMİN KETENCİ

BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK KOORDİNASYONU
GÜLDEREN R. ERBAŞ, NERGİS KORKMAZ

BASKI ARTPRES

ISBN 975-8362-62-3

İSTANBUL, KASIM 2006

ERG, Açık Toplum Enstitüsü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Özel Okullar Derneği ve Sabancı Üniversitesi tarafından desteklenmektedir.

İPM | IPC İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU
İSTANBUL POLICY CENTER
AT SABANCI UNIVERSITY

AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ

ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

AYDIN DOĞAN VAKFI

**Sabancı
Üniversitesi**

FESTO A.Ş.'ye bu raporun basımındaki katkısından dolayı teşekkür ederiz.

ERG (Eğitim Reformu Girişimi), eğitim politikaları ve karar verme süreçlerine, araştırma, savunma ve izleme yoluyla katkıda bulunmak üzere, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde uygulamaya konulmuş bir projedir.

ERG, Açık Toplum Enstitüsü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı ve Sabancı Üniversitesi tarafından desteklenmektedir.

TÜRKONFED (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu), bünyesindeki 8 federasyon, 86 dernek ile, yaklaşık 145 milyar dolarlık bir iş hacmine sahip, 1 milyonu aşkın kişiye istihdam sağlayan, 43 milyar dolardan fazla ihracat yapan 9 bin iş insanını bünyesinde barındıran, tamamen gönüllülük esasına dayanan, Türkiye'nin en büyük bağımsız sivil toplum örgütlerinden biridir.

TÜRKONFED, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde ülkenin ve üyelerinin gündemindeki konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurmaya ve bu görüşlerden hareketle tartışma platformlarının başlatılmasına çalışmaktadır.

TÜRKONFED ve ERG girişimiyle "Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler" raporu hazırlanırken 19 kurumdan 30 uzmanın oluşturduğu Ulusal Danışma

Kurulu'nun görüş, bilgi ve katkılarından yararlanılmıştır.

Rapor, kurulun tuttuğu ışık çerçevesinde TÜRKONFED ve ERG'nin görüş birliğini yansıtmaktadır ve içerdiği görüşler Ulusal Danışma Kurulu'nda yer alan kişileri ve bağlı bulundukları kurumları bağlamaz.

"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler" başlıklı bu rapor, ERG Koordinatör Yardımcısı Batuhan Aydagül tarafından hazırlanmıştır. Raporun hazırlık sürecini koordine eden ERG Koordinatörü Neyyir Berktaş ve TÜRKONFED Genel Sekreteri Arzu Turhan, rapora araştırma desteği veren ERG'den Ertan Keskinsoy, Esin Aksay ve TÜRKONFED'den Burcu Saraçoğlu, değerli görüş ve çalışmalarını bizimle cömertçe paylaşan Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Salih Çelik ve MESS Eğitim Vakfı Genel Müdürü Necdet Kenar'ın katkıları çok değerlidir. Ayrıca, raporun yazımında değerli vakitlerini ayırarak bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşan ERG Direktörü Prof. Dr. Üstün Ergüder ve TÜRKONFED Yönetim Kurulu Başkanı Celal Beysel'e liderlikleri ve katkılarından dolayı şükranlarımızı sunarız.

ERG ve TÜRKONFED, bu çalışmaya tüm emeği geçenlere, Ulusal Danışma Kurulu'na ve bu raporun basımındaki katkısından dolayı Festo A.Ş.'ye teşekkür eder.

BECERİLER, YETERLİLİKLER VE MESLEK EĞİTİMİ: POLİTİKA ANALİZİ VE ÖNERİLER

ULUSAL DANIŞMA KURULU

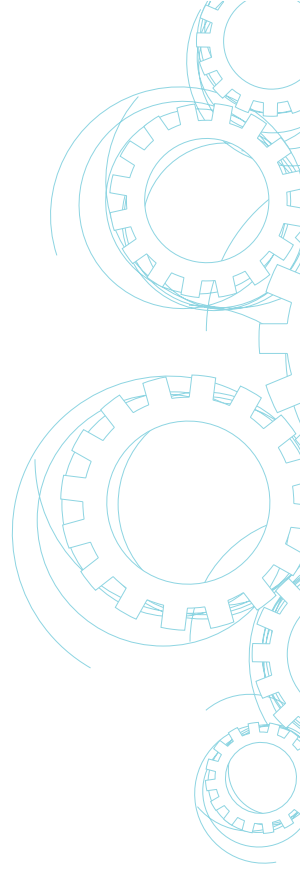
PROF.DR. ALİ İZZET KÖK ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
ARZU TURHAN TÜRKONFED
AYLA GÖKSEL GÖKÇER AÇEV
BADE KİŞİ KOÇLU KAGİDER
BERNA TOKSOY TÜSİAD
BURCU SARAÇOĞLU TÜRKONFED
CELAL BEYSEL TÜRKONFED
DEMİR AKAR İTKİB
DİLEK OKKALI İNANALMIŞ DPT
DOÇ.DR. EMİN KARAPEDİ TED
ERBİL ÇİHAĞÇI İTKİB
DR. FATMA BARKÖK DPT
YRD. DOÇ.DR. HAKAN ERCAN ODTÜ
BRAHİM DEMİRCİLER MEB – EARGED
LYAS ÇELİKÖZ DPT
İZZET KÖK EDUSER
MUSTAFA AYDEMİR MEB – EARGED
DR. NECDET KENAR MESS EĞİTİM VAKFI
NERMA GÖKÇE KAGİDER
NEYİR BERKTAY ERG
ZCAN KARABULUT TÜRK-İŞ
PEMBE CANDANER ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI DERNEĞİ - ADECCO
PROF.DR. MUHİTTİN ORAL SABANCI ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. SABAHATTİN BALCI YÖK
SACİT KATLANDUR TÜSİAD
SABİYE KUZEYLİ UNİDA
SİNEM ÇAPAR DPT
SOLMAZ ÇOLUKUN TİSK
PROF.DR. TOSUN TERZİOĞLU SABANCI ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. İSTİF N ERGİ DER İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ

ÖZGEÇMİŞ

BATUHAN AYDAGÜL, MA

Batuhan Aydagül 1994 yılında Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi'ni bitirdi; Harvard Üniversitesi Extension School'da yönetim ve finans üzerine dersler aldı. Finans ve özel eğitim kurumlarında edindiği iş deneyiminden sonra, 2002 yılında Stanford Üniversitesi'nden Uluslararası Eğitim Yönetimi ve Politika Analizi yüksek lisansını aldı. Burada "Ulus-devlet yeniden canlanıyor: Türkiye'de laik zorunlu eğitimin yaygınlaştırılması" adlı bitirme çalışmasında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş politikasının analizini ve bu süreçte ulusal ve uluslararası kurum ve eğilimlerin etkileşimini ele aldı.

2003'te kuruluşundan bu yana Eğitim Reformu Girişimi'nde görev alan Batuhan Aydagül, IV. Türkiye İktisat Kongresi kapsamında Eğitim ve İnsangücü Çalışma Grubu raporunu kaleme aldı ve Dünya Bankası Eğitim Sektörü Araştırması'nın hazırlanması sürecinde aktif rol oynadı. Eğitimle ilgili olarak özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim hakkı, Türkiye'de eğitim reformunun önemi ve sivil toplumun eğitim politikası sürecine katılımı olmak üzere birçok konuda çalışmaları var.

SUNUŞ

Ekonomi, siyaset ve güvenlik ile ilgili çarpıcı haberlerin gündemi çoğu zaman meşgul ettiği ülkemizde çok önemli temel sorunların göz ardı edilme riski vardır. Bu risklerin bazıları, örneğin 15-24 yaş grubundaki gençlerde işsizlik oranının % 20'ye yaklaşmış olması ve bu oranın kısa vadede artma olasılığının yüksek olması, uzun vadede karşımıza çok ciddi bir sosyal tehdit olarak çıkabilir. Keza, sanayi, hizmet ve tarım sektörlerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanamama riski Türkiye'nin büyüme potansiyeline doğrudan sekte vurabilecek bir tehdit oluşturmaktadır. Burada söz ettiğimiz iki önemli riske yönelik en önemli müdahale aracı nitelikli meslek eğitimidir.

Bu konunun paydaşlarından ERG ve TÜRKONFED, meslek eğitiminin, gençlerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunacak, işletmelerin gereksinimini karşılayacak ve

uluslararası rekabette genç nüfusu ile ön plana çıkmak isteyen Türkiye'ye avantaj yaratacak biçimde yapılandırılması gerekliliğine inanmaktadır.

Bu yapılanmanın en önemli bileşeni, konunun paydaşları arasında bir iletişim ve işbirliği ortamının oluşması, iş dünyası, emek dünyası ve eğitim dünyasının, somut verilerin bilimsel analizinden hareketle, hem kendi alanlarının hem de Avrupa Birliği yolunda yürüyen ülkemizin geleceğine en uygun önerileri birlikte şekillendirmesi ve sahiplenmesidir.

"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi:

Politika Analizi ve Öneriler" raporu bu amaca hizmet edecek bir tartışma ortamı oluşmasına katkıda bulunmak için hazırlanmıştır. Bu tartışma ortamı, meslek eğitimi, bu alandaki nitelik sorunu, istihdam ve eğitim arasındaki ilişki gibi konulara yapıcı çözümler üretmeyi sağlarsa, elinizdeki metin amacına ulaşmış olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 3

ULUSAL DANIŞMA KURULU 4

ÖZGEÇMİŞ 5

SUNUŞ 7

KISALTMALAR 10

YÖNETİCİ ÖZETİ 11

GİRİŞ 15

KÜRESEL EĞİLİMLER 17

DEMOGRAFI 17

EKONOMİ 18

İŞGÜCÜ 21

EĞİTİM 23

MESLEK EĞİTİMİ 26

TÜRKİYE'DE MESLEK EĞİTİMİNİN ELEŞTİRİSİ 29

ARKA PLAN 29

MESLEK EĞİTİMİNDE VERİMLİLİK, ETKİLİLİK VE UYUM 31

MESLEK EĞİTİMİNDE TALEP 34

MESLEK EĞİTİMİNDE İYİLEŞTİRME GAYRETLERİ 35

KAMU-ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİ ÖRNEKLERİ 37

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ 37

SENDİKA İŞBİRLİKLİ MESLEK EĞİTİMLERİ 39

ŞİRKETLER TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ 39

ÖZEL SEKTÖR-KAMU İŞBİRLİĞİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ 40

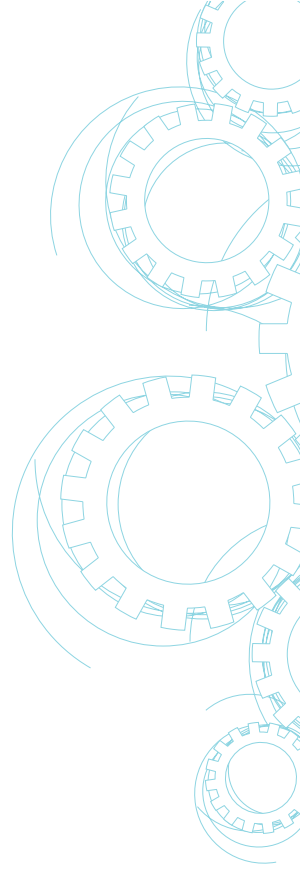
YEREL İŞ GELİŞTİRME PROJELERİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ 41

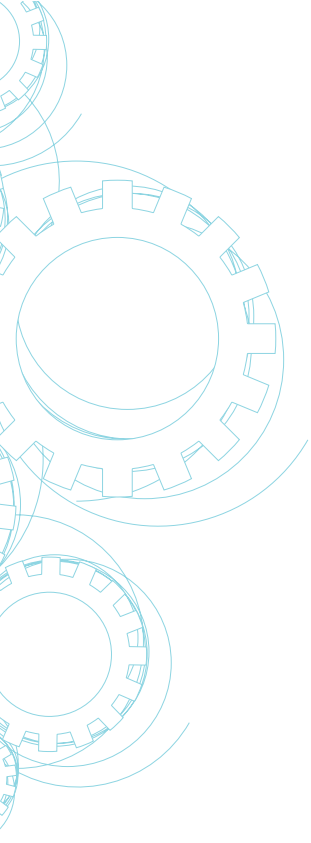
POLİTİKA ÖNERİLERİ 42

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 52

EK

TÜRKİYE'DE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM SİSTEMİ 53

TABLolar

- TABLO 1: ÇALIŞMA ÇAĞINDAKİ NÜFUS 17
- TABLO 2: SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI 19
- TABLO 3: İŞGÜCÜNE KATILIM VE İSTİHDAM (2004) 21
- TABLO 4: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE İŞSİZLİK ORANLARI (2003) 23
- TABLO 5: BELİRTİLEN ALANLARDA ORTAÖĞRETİM PROGRAMINA SAHİP ÜLKELERİN ORANI 27
- TABLO 6: MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ SAYILARI (2005-2006) 53
- TABLO 7: MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI'NA BAĞLI YA DA DENETİMİNDEKİ KURUMLARDA YAYGIN EĞİTİM, (2004-2005) 55
- TABLO 8: İŞKUR 2005 YILI MESLEK EĞİTİM FAALİYETLERİ 56

ŞEKİLLER

- ŞEKİL 1: KİŞİ BAŞINA GSYİH, 2000 FİYAT DÜZEYİ VE SATIN ALMA PARİTESİ KULLANILARAK HAZIRLANAN ENDEKS 19
- ŞEKİL 2: EĞİTİMİN DURUMU VE YILLARA GÖRE TARIM DIŞI İSTİHDAM 22
- ŞEKİL 3: PISA SONUÇLARINA GÖRE OECD ÜLKELERİNDE OKULLAR ARASI FARKLAR 25
- ŞEKİL 4: EĞİTİMDEN İSTİHDAMA GEÇİŞ 29
- ŞEKİL 5: ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ DAĞILIMI 30
- ŞEKİL 6: MESLEK EĞİTİMİ POLİTİKALARININ ANALİZİ İÇİN BİR ÇERÇEVE 31

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği	MEV: MESS Eğitim Vakfı
ABD: Amerika Birleşik Devletleri	MTEM: Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi
AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı	MYK: Mesleki Yeterlilik Kurumu
ADSIAD: Adana Sanayici ve İşadamları Derneği	MYO: Meslek Yüksekokulu
a.g.e: adı geçen eser	ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Ar- Ge: Araştırma ve Geliştirme	OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
BUTGEM: Bursa Tasarım ve Teknoloji Geliştirme Merkezi	ÖSS: Öğrenci Seçme Sınavı
CEV: Coşkunöz Eğitim Vakfı	ÖSYM: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü	PISA: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
DOSAB: Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi	SİAD: Sanayici ve İşadamları Derneği
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı	TED: Türk Eğitim Derneği
DSD: Demirtaş Sanayiciler Derneği	TESK: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
EARGED: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı	TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
ERG: Eğitim Reformu Girişimi	TSİAD: Trabzon Sanayici ve İşadamları Derneği
ERİŞGEM: Ereğli İş Geliştirme Merkezi	TUREM: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitim Merkezleri
ETF: Avrupa Eğitim Vakfı	TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla	Türk – İş: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	TÜRKONFED: Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
IBE: Uluslararası Eğitim Bürosu	TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü	UMYS: Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi
IVETA: Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Derneği	UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
İNİŞEV: Türkiye İnşaat ve Tesisat İşçileri Eğitim Vakfı	Yol-İş: Türkiye Yol Yapı ve İnşaat İşçileri Sendikası
İNTES: Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası	YOTEM: Yetişkinler Otelcilik Turizm Eğitim Merkezleri
İŞGEM: İş Geliştirme Merkezi	YÖK: Yükseköğretim Kurulu
İŞKUR: Türkiye İş Kurumu	ZERÇEV: Zonguldak ve Ereğli Çevresini Kalkındırma Derneği
İTKİB: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri	
KAGİDER: Kadın Girişimciler Derneği	
KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı	
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı	
MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi	
MEKSA: Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı	
MESS: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası	

YÖNETİCİ ÖZETİ

Teknik ve mesleki liseler ile meslek yüksekokullarında ciddi kalite sorunları olması, meslek eğitiminin hizmet, sanayi ve tarım sektörlerinin ara eleman ihtiyacına cevap verememesi ve özellikle ortaöğretimde öğrencilerin meslek eğitimi tercih etmemesi üzerine ülkemizde az rastlanan bir görüş birliği vardır. Araştırmalar ile desteklenen bu görüşü, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) gibi kamu kuruluşları, üniversiteler, işverenler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları da paylaşmaktadır.

Bu önemli eğitim politikası sorunu ciddi sosyal ve ekonomik risklerin karşımıza çıkmasına yol açmaktadır:

- **İşsizlik ve sosyal dışlanma:** Demografik öngörüler, yaklaşık 12 milyon kişinin 2020'ye kadar çalışma çağı yaşına geleceğini göstermektedir. Bu bireylerin kaliteli bir eğitim alabileceği kritik aralık her geçen gün kapanmaktadır. Yaşam ve istihdam becerilerinden yoksun olarak hayata atılacak gençler işsizlik ve sosyal dışlanma gerçeğiyle karşı karşıya kalabilirler. Nitekim, 2005'te genel işsizlik oranı, resmi rakamlara göre % 10,3 iken 15-24 yaş grubundaki gençlerde işsizlik oranı % 20'ye yaklaşmıştır.
- **Özel sektörde düşük verimlilik:** Türkiye, 1995-2003 yılları arasında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri arasında işgücüne katılım oranı en fazla gerileyen ülke, işgücü verimliliğinde en fazla gerileyen sekizinci ülke olmuştur. İşgücü verimliliği sektörel olarak incelendiğinde, sanayi sektöründe verimlilik kazançları ve toplam faktör verimliliği artışına bağlı olarak artış, hizmet sektöründe ise verimlilik kayıpları ve olumsuz toplam faktör verimliliğine bağlı olarak düşüş gözlemlenmektedir.
- **Ulusal rekabet gücünün geri kalması:** İşgücünün eğitim düzeyi incelendiğinde ağırlığın vasıfsız işçilerde olduğu görülmektedir. 2001'de tarım dışı istihdamın % 62'sini lise altı, % 24'ünü lise

ve dengi ve % 14'ünü yükseköğül veya fakülte mezunları oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi düşük bir istihdam ve insangücü Türkiye'nin özellikle Doğu Avrupa ve Asya ülkeleriyle rekabet gücünü ve bilgi ekonomisine geçişini olumsuz etkileyecektir.

Bu bağlamda meslek eğitimi, bireylerin potansiyellerine ulaşmalarına, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ara eleman ihtiyacının karşılanmasına ve Türkiye'nin rekabet gücünü artırmasına katkıda bulunmayı amaçlamalıdır.

Bugüne kadar süregelen tartışmalar, tasarlanan ve uygulanan politikalar, gençlerin gerekli becerileri kazanarak istihdama katılması ve sanayimiz başta olmak üzere birçok sektörün ara eleman ihtiyacının karşılanması açısından etkisiz kalmıştır. Dolayısıyla, mesleki ve teknik eğitimde artık bir paradigma değişikliğine gerek duyulmaktadır.

Son otuz-kırk yılın politika belgelerine baktığımız zaman çözüm arayışlarında iki temel eksiklik göze çarpmaktadır:

1- Çözüm arayışları insana odaklanmamıştır.

Katı bir planlama mantığı ile ortaya koyulan hedefler, öğrencilerin ve ailelerinin rasyonel karar verme becerisine sahip bireyler olduklarını göz ardı etmektedir. Bu anlayışın yeniden tartışılmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Sonuç alacak olan, emredici değil, özendirici yöntemlerdir.

2- Arzın ve talebin piyasa ekonomisi

bünyesinde serbestçe ve hızlı olarak hareket edebildiği bir ortamda ara eleman piyasalarına merkezi, kamu odaklı ve hantal müdahaleler tasarlanmıştır. Özel sektör ve sosyal paydaşların çözümün bir parçası olduğu dile getirilmiş, ancak onların aslında çözümde kamu sektöründen daha aktif, etkili ve önemli bir rolü olması gerektiği fark edilememiştir. Özel sektörün eğitimde işbirliği çabalarının ayrıntıları irdelendiğinde, işbirliğini özendirici değil engelleyici bir ortamın ve bıkıncı bürokrasinin varlığından yakınıldığı görülür.

“Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler” raporu, söz konusu paradigma değişikliğine özellikle bu iki açıdan yaklaşarak bireylerin, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu beceri ve yeterlilikleri edinebileceği ve yaşam boyu öğrenme felsefesi perspektifinde geliştirebileceği örgün ve yaygın eğitim yapılarının gelişmesine kabul edilebilir, uygulanabilir ve sürdürülebilir politika önerileriyle katkı yapmayı hedeflemiştir. Bu hedefe yönelik olarak aşağıdaki ilkeler temel alınmıştır:

- **Bireye odaklanma:** Tüm eğitim politikaları bireylerin potansiyellerine ulaşmalarına katkı yapmayı hedeflemelidir. Bu bağlamda, gelecekleri için karar verme sorumluluğunun bireyler ve ailelerinde olduğu dikkate alınmalıdır. Bireylere, temel eğitim sonrasında öğrenimlerine devam etmeleri için seçenekler ve tercihleri doğrultusunda bilgili kararlar vermeleri için rehberlik hizmetleri sunulmalı ve devam etmeyi tercih ettikleri örgün ve yaygın eğitim alanlarında kaliteli eğitim almaları sağlanmalıdır.
- **Beceri ve yeterliliklere odaklanma:** Bireylerin eğitimden yaşama ve işgücü piyasalarına geçişini kolaylaştırmak, eğitimin önceliklerinden olmalıdır. Bunun için, ortaöğretimden itibaren didaktik ve klasik yöntemler yerine bireylerin beceri ve yeterlilikler kazanmalarına yönelik öğrenme ve ölçme yaklaşımları benimsenmelidir.
- **Yaşam boyu öğrenme perspektifi:** Öğrenmenin erken çocukluk döneminde başladığı ve örgün eğitim dışında da sürdüğü göz önünde bulundurulmalı ve bireylere farklı dönemlerde esnek ve ulaşılabilir öğrenme fırsatları sunulmalıdır. Öğrenmenin, beceri edinmek için olduğu kadar kişisel gelişim için de kullanılabilir bir araç olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Özel sektörün katılımı ve sahiplenmesi:** Kamu, meslek eğitimi politikalarının oluşturulmasında, akreditasyon, sertifikasyon, yeterliliklerin belirlenmesi ve eğitimin verilmesi süreçlerinde özel sektör ile işbirliği yapmalıdır. Bu işbirliği, halen “sosyal ortak ve/veya taraf” olarak tanımlanan ve çoğunlukla kanun ile kurulmuş sivil toplum örgütlerine ek olarak gönüllü sivil toplum örgütlerini ve özel sektör temsilcilerini de içermeli, söz konusu

kuruluşlar yeni kurulacak yönetim yapılarında söz sahibi olmalıdırlar.

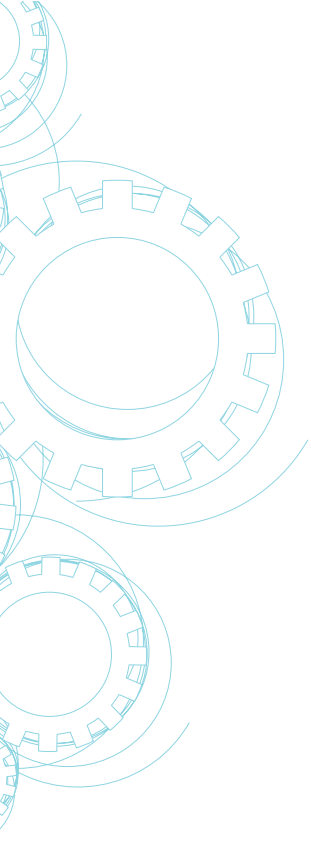
- **Emredici ve engelleyici değil, özendirici kamu politikaları:** Yaşam boyu öğrenme perspektifinde kamu politikaları yukarıdaki ilkeleri dikkate alan bir şekilde oluşturulmalı ve uygulama sürecinde araç olarak yasaklar yerine özendirici yöntemler kullanılmalıdır.

Politika önerilerinin geliştirilmesi öncesinde demografi, ekonomi, işgücü, eğitim ve meslek eğitimi açısından dünyada ve Türkiye’de son dönemdeki gelişmeler irdelenmiştir. Kısaca, daha nitelikli işgücüne sahip olan ve faktör verimliliğinin artması için elverişli makroekonomik koşulları oluşturan ülkeler daha hızlı büyümekte, rekabet güçlerini artırmakta ve daha çok yabancı sermaye çekmektedirler. Burada Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve gelişmekte olan Asya ülkeleri, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine göre daha avantajlı durumdadır. Özellikle uluslararası sermaye hareketlerinde payı artan hizmet sektöründe işgücünün niteliği önemli bir yatırım kriteri halinde gelmiştir.

Meslek eğitimine bakıldığında farklı ülkelerde farklı politikalara rastlanmaktadır. Burada göze çarpan en önemli ortak nokta, birçok ülkede meslek eğitiminin talebe göre şekillendirilmesidir. Örneğin, son dönemde Güneydoğu Asya ülkelerinde talep azalırken Fransa’da artmaktadır. Kore Cumhuriyeti’nde hizmet içi eğitime ayrılan fonlar son dönemde işgücünün yeniden eğitilerek verimliliğin artırılmasına yönelik kullanılmaktadır. Ön plana çıkan bir diğer konu Malezya’da da görüldüğü gibi Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi’nin (UMYS) kurulmasıdır.

Türkiye’de ise meslek eğitimindeki verimsizlikler ve işgücü piyasalarının ihtiyaçlarına cevap verememesi gibi sorunlar genel bir statü sorunuyla birleşince ortaöğretimde ağırlıklı olmak üzere mesleki ve teknik eğitime arzulan talep gelmemektedir. Özetle, şu anki durumda mesleki ve teknik ortaöğretimin ekonomik ve sosyal olarak cazibesi olmadığı öne sürülebilir. Öğrenciler meslek okullarını en son tercih olarak değerlendirmektedir.

Bu konu biraz daha derin incelendiğinde, son 10 yıl içinde iki önemli kırılma gözlemlenmektedir. İlki, 1997’de 4306 sayılı kanunla ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması,

dolayısıyla, mesleki ve teknik okulların orta bölümlerinin kapanması ve 1998'den itibaren bu meslek okullarının lise bölümünden mezun olanların üniversiteye girişlerinin zorlaştırılmasıdır. Bu tarihten itibaren ortaöğretimde meslek eğitiminin payı önemli bir düşüş yaşamıştır. Meslek okulu mezunlarının üniversiteye girişinde uygulanan katsayı uygulaması YÖK tarafından savunulmaya devam edilirken, AB normlarına ve eğilimlerine uymamakla ve yükseköğretime eşit erişimi sağlamamakla eleştirilmektedir.

Meslek eğitimine talebin hızlı düşüşünün de etkisiyle hazırlanan ve 2001'de kabul edilen 4702 sayılı mesleki ve teknik eğitimi teşvik edici kanunla getirilen değişiklikler sonrasında ise öğrenci sayısının artmaya başladığı görülmektedir. Ancak mesleki ve teknik liselerde okuyan öğrenci sayısının 1996-1997 yıllarındaki düzeyi geçmesine rağmen meslek eğitiminin ortaöğretim içindeki oranı halen 1996-1997 yıllarındaki düzeyin % 10 altında, yaklaşık % 36 düzeyindedir.

Burada önemli soru, meslek eğitiminin gençlerimiz için nasıl daha çekici kılınabileceğidir. Günümüzde meslek eğitimi düşük statülü bir eğitim biçimi olarak algılanmakta, daha az arzulanan ve daha önemsiz bir ekonomik hayata hazırlama türü olarak görülmektedir. Meslek eğitiminin gerek yükseköğretim, gerek ortaöğretimde gençlerimiz için çekici kılınabilmesinin en önemli koşulu, bu eğitimin piyasa şartlarına cevap verebilir bir hale getirilmesidir. Diğer bir deyişle, meslek eğitiminin, değişimi koklayabilen "hassas bir burna" sahip olması gerekmektedir. Bunun sağlandığı, yani meslek eğitiminin değişen piyasa şartlarına duyarlı kılındığı bir ortamda, meslek eğitimine olan talep sorununun çözülmesi için bir adım atılmış olur.

Bu bağlamda, piyasa şartlarına duyarlı bir yapı ne olmalıdır? Şimdiye kadar hem ortaöğretimde hem de yükseköğretimde meslek eğitimine genellikle bir "planlama" ve dolayısıyla ileri bir tarihte olabilecek "işgücü ihtiyacını tahmin" sorunu olarak bakıldığını ve bu nedenle yapılandırılmasının oldukça merkeziyetçi ve bürokratik bir temele oturtulduğunu düşünüyoruz. Kamunun en büyük işveren olduğu eski devletçi ekonomik anlayışın bir sonucu olan bu yapılanma, meslek eğitiminin değişen piyasa şartlarına

duyarlı olmasını sağlayamamaktadır. Çözüm bugünkü ortamda "ileriye dönük projeksiyonları" yapacak bürokratik yapılar yerine günün değişen şartlarına göre esneklik gösterebilen, güne uyum sağlayabilen yapılanma olmalıdır.

"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler" raporu, meslek eğitiminde ivme kazanması gereken değişime yönelik olarak dört temel hedef ve bunları gerçekleştirmeye yönelik bazı öneriler geliştirmiştir:

Hedef 1: Ortaöğretimde akademik ve mesleki eğitim arasında program farklılıklarının azaltılarak tüm mezunlara yaşam boyu öğrenme perspektifinde temel becerilerin kazandırılması.

Öneri 1.1: Ortaöğretimde ilk yıl tüm okullarda ortak olarak uygulanan ve temel yeterliliklere odaklanılan genel eğitimin süresi iki yıla çıkarılmalıdır.

Öneri 1.2: Ortaöğretimde akademik ağırlıklı eğitim yapan okullardaki öğrencilere de bazı alanlarda mesleki ve teknik ders alma fırsatı sağlanmalıdır.

Öneri 1.3: Ortaöğretimde öğrenmenin okul dışında da gerçekleşebilmesi için fırsatlar sağlanmalıdır.

Öneri 1.4: Ortaöğretimde okul çeşitliliği azaltılmalı ve yönetim yapısı sadeleştirilmelidir.

Hedef 2: Bireyler için meslek eğitiminin ekonomik ve sosyal faydasının artacağı koşulların oluşturulması.

Öneri 2.1: Meslek eğitimi imam hatip liseleri tartışmalarından soyutlanmalıdır.

Öneri 2.2: Meslek eğitiminde öğrencilere yatay ve dikey hareketlilik fırsatları sağlanmalıdır.

Öneri 2.3: Meslek eğitimi, ekonominin sürekli değişen ihtiyaçlarına, bilim ve teknolojiye yeni gelişmelere cevap verebilecek esneklik ve kalitede olmalıdır.

Öneri 2.4: Meslek eğitimi bilgilendirme ve iletişim kampanyalarıyla desteklenmelidir.

Hedef 3: Yaşam boyu öğrenme perspektifinde açık öğrenme ortamlarının oluşturulması.

Öneri 3.1: Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi (UMYS) ivedi olarak kurulmalıdır.

Öneri 3.2: Yaşam boyu öğrenme çerçevesinde eğitim ve öğretim kurum ağları oluşturulması özendirilmelidir.

Öneri 3.3: İşgücü piyasaları ihtiyaç analizi kaliteli ve sürekli bir şekilde yapılmalıdır.

Öneri 3.4: Yetişkinlerin yeni beceri ve yeterlilikler edinmeleri desteklenmelidir.

Öneri 3.5: Mevcut öğrenme fırsatları hakkında bilgi, rehberlik ve öneriler sağlanarak yaşam boyu öğrenmeye erişim genişletilmelidir.

Hedef 4: Meslek eğitiminde kamu-özel sektör işbirliği potansiyelinin hayata geçirilmesi.

Öneri 4.1: Özel sektör, Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) bünyesinde oluşturulması öngörülen Sektör Komiteleri'ni sahiplenmelidir.

Öneri 4.2: Meslek derslerinin özel sektör tarafından verilmesi özendirilmelidir.

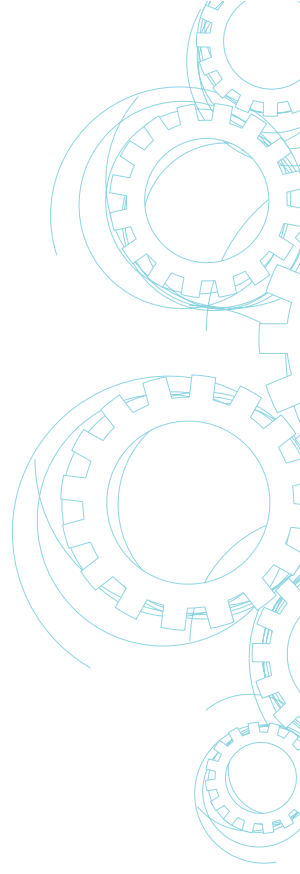
Öneri 4.3: Özel sektörde staj ve dönemsel çalışma imkânları sağlanmalıdır.

Birinci ve ikinci hedeflerimiz ve ilgili öneriler ortaöğretime odaklanmıştır; çünkü yakın zamanda zorunlu eğitim kapsamına alınması öngörülen bu düzeyde, tüm öğrencilere yaşam

ve istihdam becerilerinin kazandırılması çok önemlidir. Üçüncü hedef, ortaöğretim sonrasında yaşam boyu öğrenme perspektifinde alternatif öğrenme ortamlarının oluşması için öneriler sunmuştur. Dördüncü ve son hedef ise her düzeyde meslek eğitiminin planlanması, tasarlanması ve sunulmasında AB'de de özel önem verilen ve desteklenen kamu-özel sektör işbirliğini özendirmeye ve kurumsallaştırmaya yöneliktir.

Hedef ve önerilerimize bütün olarak bakıldığında üç konu kritik başarı faktörleri olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, bunlarla ilgili politika ve uygulamalar çok daha önem kazanmaktadır:

- Kanun tasarısı kabul edilen MYK'nın, kendisinden beklenen önemli görevleri yerine getirecek kapasiteye ve işgücü piyasalarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek esnekliğe sahip olacak şekilde kurulmasına özen gösterilmesi.
- Kamu-özel sektör işbirliğinin önündeki en büyük engel olan bürokratik güç tekelinin ve yetki kıskançlığının sona ermesi.
- Her düzeyde meslek eğitimi kalite standartlarının ve statüsünün artması.

BECERİLER, YETERLİLİKLER VE MESLEK EĞİTİMİ: POLİTİKA ANALİZİ VE ÖNERİLER

GİRİŞ

1. 21. yüzyılın ilk çeyreği ülkemiz için kritik önemdedir. Bir yandan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı olan 2023, ülkemiz için anlamlı bir tarih ve birçok kurumun çalışmalarını yönlendirdiği bir hedeftir. Örneğin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 27 Haziran 2000'de 8. Beş Yıllık Plan¹ ile beraber onayladığı Uzun Vadeli Strateji, Türkiye'nin 2001–2023 dönemindeki temel amaç ve stratejilerini içermektedir.
2. Diğer yandan, 1999'da AB'ye adaylık statümüzün kabul edilmesiyle hız kazanan tam üyelik süreci, 2005'te müzakerelerin başlamasıyla önemli bir aşamaya girmiştir. Tam üyeliğin 10 yıl içerisinde gerçekleşmesi doğrultusunda beklentiler vardır.
3. Bunlara ek olarak, 0–15 yaş grubundaki nüfusumuzun toplam nüfusa oranı, artan yaşam beklentisi ve azalan doğurganlık göstergeleri Türkiye için önümüzdeki yıllarda bir fırsat penceresi oluşturmaktadır. Bu fırsat penceresinin AB'ye üyelik sürecindeki ülkemiz için önemi, ulusal ve uluslararası yayınlarda sık sık vurgulanmaktadır. Ancak, önümüzdeki yıllar demografik fırsat penceresinin yavaş yavaş kapanmaya başlayacağı günleri getirecektir. Çalışma çağı nüfusunun toplam nüfusa oranının, 2020'de % 69'a çıkması, 2025'ten itibaren ise azalmaya başlaması beklenmektedir. 2020'ye kadar çalışma çağı yaşına gelecek yaklaşık 12 milyon kişinin kaliteli bir eğitim alma fırsatı olan kritik aralık her geçen gün kapanmaktadır.
4. 2023'e doğru, kuşaklardır süregelen "muasır medeniyetler seviyesi"²ne ulaşma gayretlerinin karşılığının Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi ve insani kalkınma düzeyi yükselmiş bir ülke olmasıyla alınabilmesi önemli bir gelişme olacaktır. Uzun vadeli stratejide, Türkiye'nin 1,9 trilyon dolar civarında Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) düzeyi ile dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girmesi hedeflenmektedir.

5. Daha kısa dönemde, DPT tarafından hazırlanan ve 2006–2008 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program'ın amacı "Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda, toplumun bütün kesimlerinin gözetildiği ve ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasının hızlandırıldığı bir ortamda, insanımızın yaşam kalitesini yükseltmek" olarak ifade edilmiştir.²

6. Söz konusu programda ve 9. Kalkınma Planı³ hazırlık çalışmalarında Türkiye'nin 2006–2013 dönemi için temel gelişme eksenleri olarak:

- İstikrarlı bir ortamda sürdürülebilir büyümenin sağlanması,
- Ekonomide rekabet gücünün artırılması,
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi,
- Sosyal içermenin güçlendirilmesi,
- Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması belirtilmiştir.

7. Önümüzdeki dönemde, eğitim, Türkiye'nin genç nüfus yapısından ve içinde bulunduğu demografik değişimden yararlanmasına ve insani gelişme ve rekabet gücü alanlarında gelişme sağlamasına katkı yapabilecek tek ortak faktördür ve ülkemiz için stratejik önemdedir. Türkiye, genç nüfusundan yalnız Avrupa'da değil tüm dünya piyasalarında rekabet edebilecek kadar nitelikli ve aynı zamanda çoğulculuk, özgür düşünce, örgütlenme ve siyasi katılım özgürlüğü ve insan haklarına saygının yer aldığı demokratik bir çerçevede yaşayabilecek ve bu çerçeveye katkıda bulunabilecek yurttaşlar yetiştirmelidir.⁴

8. Bu makro konjonktür içerisinde, yurttaşların potansiyellerini tam olarak gerçekleştirebilmeleri, sosyal içirme ve istihdam üçgenindeki sorunlara da yeni ve etkili eğitim politikalarıyla çözüm üretilmesi gerekmektedir.

9. Son yıllarda, bu çözümlerin üretilmesine katkıda bulunmak amacıyla çeşitli sivil toplum

1 Devlet Planlama Teşkilatı, *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 – 2005*, Ankara, 2000.

2 Devlet Planlama Teşkilatı, *Orta Vadeli Program (2006–2008)*, Ankara, 5 Temmuz 2005.

3 Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)*, Ankara, 1 Temmuz 2006.

4 Eğitim Reformu Girişimi, *Herkes İçin Kaliteli Eğitim*, İstanbul, Aralık 2005.

kuruluşları mevcut durumu irdeleyen ve öneriler getiren çalışmaların yapılmasını sağlamıştır. Buna ek olarak, Türkiye'nin, mesleki ve teknik eğitimi çok önemseyen Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde ilişkisini kuvvetlendirdiği Avrupa Eğitim Vakfı (European Training Foundation), eğitim projelerinin finansmanında destek aldığı Dünya Bankası ve üyesi olduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından yakın zamanda hem eğitim sektörü hem de mesleki ve teknik eğitim alanında çeşitli analitik ve ampirik çalışmalar yapılmıştır.

10. Araştırmalar, mesleki ve teknik eğitimin zayıflıkları konusunda benzer sonuçlara varmaktadır. Uzmanlar arasında özellikle ara eleman ihtiyacının karşılanamadığı ve ortaöğretimde öğrencilerin meslek eğitimini tercih etmediği üzerinde bir oydaşma vardır. Bu oydaşma sadece araştırmacılarla sınırlı değildir. Ülkemizde neredeyse herkes mevcut mesleki ve teknik eğitimin başarısız olduğunu kabul etmektedir. Bu görüşü, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) gibi kamu kuruluşları, üniversiteler, işverenler, işçi sendikaları, sivil toplum kuruluşları ve kamuoyu paylaşmaktadır.

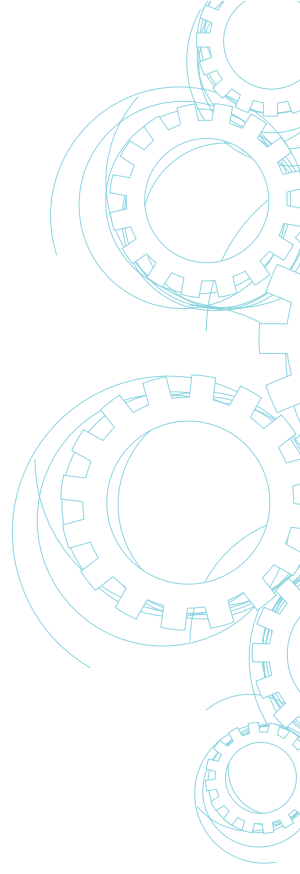
11. Ancak, bugüne kadar süregelen tartışmalar, tasarlanan ve uygulanan politikalar, gençlerin gerekli becerileri kazanarak istihdama katılması ve sanayimiz başta olmak üzere birçok sektörün ara eleman ihtiyacının karşılanması açısından etkisiz kalmışlardır. Dolayısıyla, mesleki ve teknik eğitim açısından artık bir paradigma değişikliğine gerek duyulmaktadır.

12. Son otuz-kırk yılın politika belgelerine baktığımız zaman çözüm arayışlarında iki temel eksiklik göze çarpmaktadır. Birincisi, çözüm arayışları insana odaklanmamıştır. Katı bir planlama mantığı ile ortaya konan hedefler, öğrencilerin ve ailelerinin rasyonel karar verme becerisine sahip bireyler olduklarını göz ardı etmektedir. Bu anlayışın yeniden tartışılmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Sonuç alacak olan, emredici değil, özendirici yöntemlerdir.

13. İkincisi, arzın ve talebin piyasa ekonomisi bünyesinde serbestçe ve hızlı olarak hareket edebildiği bir ortamda ara eleman piyasalarına merkezi, kamu odaklı ve hantal müdahaleler tasarlanmıştır. Özel sektör ve sosyal paydaşların çözümün bir parçası olduğu dile getirilmiş, ancak onların aslında çözümde kamu sektöründen daha aktif, etkili ve önemli bir rolü olması gerektiği fark edilememiştir.

14. Bu rapor, söz konusu paradigma değişikliğine özellikle bu iki açıdan yaklaşarak bireylerin, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu beceri ve yeterlilikleri edinebileceği ve yaşam boyu öğrenme felsefesi perspektifinde geliştirebileceği örgün ve yaygın eğitim yapılarının gelişmesine kabul edilebilir, uygulanabilir ve sürdürülebilir politika önerileriyle katkı yapmayı hedeflemektedir.

15. Bu çerçevede rapor, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunacak, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ihtiyacına cevap verecek ve Türkiye'nin rekabet gücünü artıracak politika önerilerinin tasarlanmasına temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

DEMOGRAFI

Türkiye'nin içinde bulunduğu demografik değişim sürecinden yararlanmasının bir koşulu da işgücüne katılacak gençlerin uluslararası işgücü piyasalarında istihdam edilebilirlik becerilerine sahip olmasıdır. Bunun için bireylere örgün eğitimin yanı sıra yaygın eğitimde belgelendirilebilir kaliteli öğrenme fırsatları sunmak gerekecektir.

16. Demografik veriler gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanmakta olduğunu gösteriyor. Nüfus, Japonya'da 2010,⁵ Avrupa'da ise 2025'ten itibaren azalmaya başlayacak,⁶ ABD'de ise nüfus artışı devam edecek, ancak yaşam beklentisinin de artmasıyla 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı 2002'de % 12'den 2025'te % 18'e çıkacaktır.⁷

17. Gelişmiş ülkeler işgücünün yaşlanması ve küçülmesi tehdidiyle karşı karşıya kalacak, Avrupa Birliği'nde çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı 2004'te % 67,2 iken 2050'de % 56,7'ye düşecektir.⁸

18. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde nüfus artışı devam edecek; bu ülkelerdeki nüfusun dünya nüfusuna oranı 2002'de % 81'den 2050'de yüzde 86'ya çıkacaktır.⁹

19. Güneydoğu Asya ülkelerinin 1960'ların ortalarında girdikleri demografik değişim koşulları gelişmekte olan ülkeler için bir süredir mevcuttur. Güneydoğu Asya'da yaşanan demografik değişim basit olarak yüksek ölüm ve doğum oranlarından düşük ölüm ve doğum oranlarına geçiştir. Güney Kore, Hong Kong, Singapur, Tayvan gibi ülkeler bu değişime erken girmiş, bundan kaynaklanan avantaj hızlı büyümelerinde etkili olmuştur.¹⁰ İçinde bulunduğumuz yıllarda benzer demografik koşulların, Endonezya, Filipinler, Malezya, Tayland ve Türkiye gibi ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesine önemli katkıda bulunması beklenmektedir.

20. Söz konusu değişimin Türkiye için yaratacağı fırsat penceresi ve genç nüfusumuzun Avrupa Birliği için önemli oldukça sık vurgulanmaktadır.¹¹ Ülkemizde de son yıllarda yaşam beklentisi artmakta, doğurganlık azalmaktadır. Bunun yanı sıra, bebek ve beş yaş altı ölüm hızlarında da düşüşler görülmektedir.

21. Türkiye'nin içinde bulunduğu demografik değişim sürecinde 5-14 yaş grubunda ve temel eğitim çağındaki nüfusun 2000'den

TABLO 1: ÇALIŞMA ÇAĞINDAKİ NÜFUS

	1990 Gerçekleşme	2000 Gerçekleşme	2010 Projeksiyon	2020 Projeksiyon	2025 Projeksiyon
0-4	6.610	6.586	6.369	6.396	6.380
5-14	13.328	13.149	13.930	14.039	14.067
20-24	5.181	6.612	6.689	6.629	6.616
15-64	34.022	43.440	52.120	58.343	60.502
65+	2.243	3.659	4.909	6.849	8.352
Toplam	56.203	66.834	77.329	85.627	89.300

Kaynak: Alpay Filiztekin, *Eğitim ve Demografi*, Eğitim Reformu Girişimi Yayını, İstanbul, 2003.

⁵ US Census Bureau, *Global Population Profile*, Washington D.C., 2002.

⁶ Eurostat, *Population Projections*, 2006.

⁷ US Census Bureau, a.g.e.

⁸ Accenture & Lisbon Council, *Jobs of the Future*, 2005

⁹ US Census Bureau, a.g.e.

¹⁰ Don Adams, "Education and National Development: Priorities, Policies and Planning", *Education in Developing Asia* Ed: M. Bray, vol:1, Manila: Asian Development Bank and Hong Kong: Comparative Education Research Centre, 2002.

¹¹ Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, *Türkiye'nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*, İstanbul, 1999; The Economist, "A Tale of Two Bellies", *The Economist*, 11, 24 - 30 Ağustos 2002; Eğitim Reformu Girişimi, *Demografi Bilgi Notu*, İstanbul, 2003; Can Fuat Gürlelel, *Türkiye'nin Kapısındaki Fırsat: 2025'e Doğru Nüfus, Eğitim ve Yeni Açılımlar*, Eğitim Reformu Girişimi yayını, İstanbul, 2004.

2010'a kadar % 6 düzeyinde artması, daha sonra ise bu artışın sıfıra yaklaşması beklenmektedir. 1990'da % 61 olan 15-64 yaş grubunda çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranının 2025'te % 68 olması beklenmektedir.¹²

22. Demografik değişimin orta vadede ekonomik ve sosyal politikalar açısından önemli etkileri olacaktır:

- a. İlk ve ortaöğretimde eğitim talep eden çağ nüfusu azaldıkça aynı miktarda kaynakla öğrenci başına daha fazla yatırım yapılabileceği açıktır. Bu, kaynakların önümüzdeki dönemde eğitim kalitesinin artırılması amacıyla harcanması için bir fırsat oluşturmaktadır.
- b. Geçtiğimiz yıllardaki hızlı nüfus artışının sonucu olarak çalışma çağındaki nüfus artmaya devam edecek, bu artışı karşılayacak iş yaratılamaması durumunda istihdam oranı daha da düşecektir. Yeni istihdam yaratılması ekonomi politikaları için öncelik olmalıdır.
- c. İşgücü arzı açısından ise, 2020'ye kadar çalışma çağına gelecek yaklaşık 12 milyon kişinin istihdama etkin katılımı için gerekli becerileri ve yeterlilikleri kazanması gerekmektedir. Nitelikli gençler sadece Türkiye'de değil, Avrupa Birliği ve uluslararası işgücü piyasalarında da istihdam fırsatı yakalayabilirler. Bunun sağlanması için temel eğitime ve meslek eğitimine çok önemli görevler düşmektedir.
- d. Genç nüfus işsizliğinin sürmesi ve artması orta vadede sosyal içerme ve birliktelik açısından ciddi bir risk unsuru oluşturacaktır.
- e. Nüfusun yaşlanması ve mevcut işgücünün eğitim durumu göz önüne alındığında yaşam boyu eğitimin önemi giderek artacaktır.

23. Demografik fırsat penceresinin 2020'den itibaren kapanmaya başlayacak olması, ilgili kamu politikalarının ivedi olarak oluşturulması ve uygulanması için baskı oluşturmaktadır.

EKONOMİ

Nitelikli işgücü gerektiren ve sermaye-yoğun ürünlerin toplam ihracat içindeki payı artmaktadır. Artışın sürdürülebilmesi için kaliteli insan sermayesi arzı büyütülmelidir. Öte yandan, sanayideki verimlilik artışının hizmet sektöründe tekrarlanabilmesi için gereken koşullar arasında eğitimin yeni beceri ihtiyaçlarına cevap vermesi vardır.

24. Çin ve Hindistan'ın dünya ortalamasının üzerindeki büyüme oranlarını korumaları ve Çin'in 2012'de ABD ve Almanya'yı geçerek en büyük ihracatçı ve aynı zamanda ikinci büyük ithalatçı ülke olması beklenmektedir. Çin ve Hindistan'ın yanı sıra, gelişmekte olan diğer ülkelerin de küresel ekonomide yeni pazar fırsatları, alternatif ve esnek beceri, ürün ve hizmet kaynakları sunacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda, yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkelere ve hizmet sektörüne doğru kaymaktadır.¹³

25. Dünyada hizmet sektöründeki yabancı sermaye stoku 1970'te toplam yabancı sermaye stokunun % 25'i iken 2002'de % 60'a ulaşmıştır. Aynı dönemde doğal kaynaklardaki stok % 9'dan % 6'ya, sanayideki stok ise % 42'den % 34'e düşmüştür. 2001-2002 döneminde ülkelere yabancı sermaye girişinin üçte ikisi hizmet sektörüne olmuştur. Dahası, burada büyüme potansiyeli devam etmektedir.¹⁴

26. Gelişmiş ülkeler halen hizmet sektöründe yabancı sermaye stokunun % 72'sine sahiptir. Öte yandan, bu sektörde gelişmekte olan ülkelere diğer ülkelere sermaye hareketlerinde de 1990'dan bu yana gözle görülür bir artış olmuştur.¹⁵

27. Hizmet sektöründeki yabancı sermaye stoku halen ağırlıklı olarak ticaret ve bankacılık alanlarındadır. Ancak, 1990'dan bu yana kurumsal hizmet (bilgi ve iletişim teknolojileriyle desteklenen hizmetler de dahil), iletişim, ulaşım, lojistik gibi sektörlerle doğru artan bir hareketlilik başlamıştır.¹⁶ Kurumsal hizmetlerin hizmet sektörü yatırımları içindeki payı 1990'da % 3,5'tan 2002'de % 31,7'ye çıkmıştır.¹⁷

¹² Alpay Filiztekin, *Eğitim ve Demografi*, Eğitim Reformu Girişimi Yayını, İstanbul, 2003.

¹³ Accenture & Lisbon Council, a.g.e.

¹⁴ United Nations Conference on Trade and Development, *World Investment Report: The Shift Towards Services*, United Nations, New York and Geneva, 2004.

¹⁵ a.g.e.

¹⁶ a.g.e.

¹⁷ Accenture & Lisbon Council, a.g.e.

28. AB, Lizbon Hedefleri doğrultusunda, 2010 yılına kadar Amerika'yı geçerek dünyanın bir numaralı ekonomisi olmayı hedeflemektedir. Ancak, Lizbon Zirvesi'nden bu yana AB ekonomilerindeki yavaşlama ve gerileme durdurulamamıştır. Bu, AB'nin ABD'yi geçme hedefini kolay gerçekleştiremeyeceğine dair önemli bir göstergedir. 2005'te Almanya, Fransa ve İtalya'nın kişi başı milli geliri ABD'ye göre % 30 aşağıdadır ve yakın zamanda bu farkın artması beklenmektedir.¹⁸

29. AB'nin bu mücadelede başarılı olmak için işgücü kullanımını ve verimliliği artırması gerekmektedir. Avrupa'nın yaşlanan nüfusu ekonomik büyüme açısından çok ciddi tehdit oluşturacaktır. Çalışma çağındaki nüfusun azalmasının radikal bir ekonomik küçülmeye yol açmaması için AB'nin işgücüne katılım oranını mevcut % 63 düzeyinden % 70'lerin üzerine çıkarması ya da verimliliği çok ciddi olarak artırması gerekmektedir.¹⁹

30. Öte yandan, Türkiye'de 2001 krizinin ardından 2002'nin ilk çeyreğinde başlayan aralıksız büyüme süreci 2005'te de devam etmiştir. 2005'te Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve GSMH, sırasıyla, % 7,4 ve % 7,6 oranlarında artmıştır.²⁰ Sektörel olarak incelendiğinde, 2005 yılında tarım sektörü katma değeri % 5,6, sanayi sektörü katma değeri % 6,5 ve hizmet sektörü katma değeri % 8,2 oranında artmıştır.

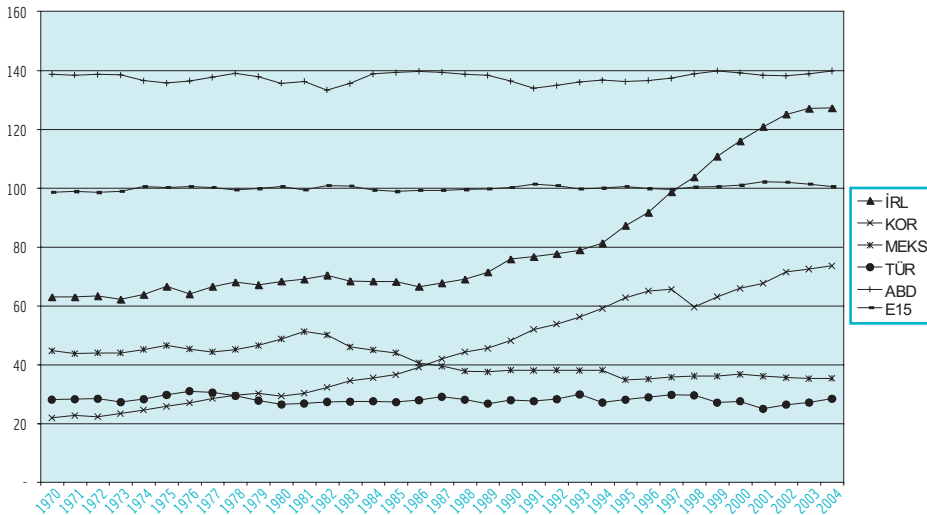
31. Son yıllardaki büyüme eğilimine karşın, Türkiye ekonomik büyüme açısından gelişmiş ülkelere yaklaşımda geride kalmaktadır. Türkiye'de 2004'te kişi başına düşen gelir OECD ortalamasının % 26'sı düzeyindedir. Bu oran, Meksika için % 36, Kore için % 72, AB-15 ülkeleri için % 101 ve ABD için % 139'dur.²¹ Türkiye'nin kişi başına gelir düzeyi ABD'den çok düşüktür. Gelir düzeyi 1970'ten 2003'e kadar küçük dalgalanmalarla % 20 düzeyinde kalmıştır. Türkiye, 1994 - 2003 arasında da

TABLO 2: SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI (%)

	2003	2004	2005
Tarım	-2,5	2,0	5,6
Sanayi	7,8	9,4	6,5
Hizmet	6,7	10,2	8,2
GSYİH	5,8	8,9	7,4
GSMH	5,9	9,9	7,6

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, *Ekonomik Gelişmeler*, Ankara, Nisan 2006.

ŞEKİL 1: KİŞİ BAŞINA GSYİH, 2000 FİYAT DÜZEYİ VE SATIN ALMA PARİTESİ KULLANILARAK HAZIRLANAN ENDEKS (OECD = 100)

Kaynak: OECD National Accounts, 2006.

¹⁸ Jean-Philippe Côtis, "Getting The Agenda Right: Strategies For Spurring Growth and Creating Jobs", The Lisbon Council Young Leaders Congress, Brussels, 14 Mart 2005.

¹⁹ Accenture & Lisbon Council, a.g.e.

²⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, *Ekonomik Gelişmeler*, Ankara, Nisan 2006.

²¹ OECD, *National Education Accounts*, 2006.

Avrupa Birliği'nde ABD ile gelir farkı açılan ülkeler arasında yer almıştır.²²

32. Bu farkın açılmasında işgücü kullanımı ve verimliliğindeki düşüş etkili olmuştur.²³

Türkiye, 1995-2003 yılları arasında OECD ülkeleri arasında işgücüne katılım oranı en fazla gerileyen ülke, işgücü verimliliği en fazla gerileyen sekizinci ülke olmuştur.²⁴

33. Nitekim, 1990'larda işgücü verimliliğinin yavaş artışı ve kullanımının azalması Türkiye'nin uzun vadeli büyüme potansiyelini olumsuz etkilemiştir.²⁵ Burada önemli bir belirleyici unsur aynı dönemde düşük seyreden toplam faktör verimliliği olmuştur.²⁶ Zaten daha uzun dönemde, 1970 ve 2003 arasında, Türkiye'nin milli gelir artışı incelendiğinde büyümenin kaynağında sermaye birikiminin payının yüksek, verimlilik artışının payının ise sınırlı olduğu görülmektedir.²⁷ DPT'nin Orta Vadeli Programı da toplam faktör verimliliği artışının istikrarlı büyüme için önemine değinmiştir. Bunun için makroekonomik istikrar, kurumsal altyapının geliştirilmesi ve yatırım ortamının geliştirilmesi konularında ilerleme sağlanması hedeflenmiştir.

34. İşgücü verimliliği sektörel olarak incelendiğinde, sanayi sektöründe verimlilik kazançları ve toplam faktör verimliliği artışına bağlı olarak bir artış, hizmet sektöründe ise verimlilik kayıpları ve toplam faktör verimliliğine bağlı olarak düşüş gözlemlenmektedir. Sanayideki işgücü verimliliği artışı ve sanayi ürünlerinde dış ticaretin daha önce serbestleştirilmesi Türkiye'nin ihracat performansına yansımaktadır. Nitelikli emek gerektiren ve sermaye-yoğun ürünlerin toplam ihracat içindeki payı 1996'da % 29'dan 2003'te % 43'e yükselmiştir. Bu da Türkiye'nin özellikle AB ülkelerine ihracatının düşük teknoloji ve niteliksiz işgücünden orta ve yüksek

teknolojili ürünlere doğru geçişinin bir göstergesidir. Bu geçişin sürdürülmesinde nitelikli işgücü arzının devam etmesi kritik başarı faktörü olacaktır.²⁸

35. Ancak, Türkiye'nin büyümesi için istihdam içerisinde % 48 payı olan ve GSYİH'ya % 57 düzeyinde katkı yapan hizmet sektöründe de işgücü verimliliğinin artması şarttır. Hizmet sektörünün dış açılmasının sanayiden geç gerçekleşmesi, kayıt dışı istihdamın fazla olması ve örneğin otomotiv sektöründe olduğu gibi müşteri taleplerinin verimlilik artışında itici güç olduğu ağların henüz kurulmamış olması bu alandaki başlıca engellerdir.²⁹

36. Büyümeye meslek eğitimi çerçevesinden bakıldığında, sanayideki verimlilik artışının ve ileri teknoloji üretim süreçlerine sanayinin başarılı eğitim politikaları ve uygulamalarının önemli katkısı olduğu öne sürülebilir. Örneğin, otomotiv sektöründe ihracat yapan üreticiler etkin hizmet içi eğitim uygulamalarıyla işgücünün kalitesini artırmaya gayret etmekte ve tedarikçilerinden de aynı iradeyi göstermelerini talep etmektedirler.

37. Türkiye'de hizmet sektörünün ağırlığı hızla artmakta, hizmet ekonomisine dönüşüm sürecine girilmekte olduğu tezleri yaygınlaşmaktadır.³⁰ Hizmet sektörünün uluslararası sermaye hareketlerinde payının giderek arttığı ve ülkelerin işgücü arzının niteliğinin yatırım kararlarını etkilediği dikkate alınırsa genel olarak eğitimin ve özel olarak meslek eğitiminin Türkiye'nin büyümesine yapabileceği katkı potansiyeli daha iyi anlaşılacaktır.

38. Hizmet sektöründe gelişmekte olan yeni alanlar için gerekecek beceri ihtiyaçlarının da meslek eğitimi tarafından karşılanabilmesi, hem ulusal üretim hem de yabancı sermaye girişi için önemli olacaktır.

²² J.P.Cotis, a.g.e. Kişi başına gelir endeksi 2000 yılı rakamları ve satın alma paritesi baz alınarak hesaplanmıştır.

²³ J.P. Cotis, 2005.; TÜSİAD, *Türkiye'de Büyüme Perspektifleri: Makro Ekonomik Çerçeve Dinamikler / Stratejiler*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Büyüme Stratejileri Dizisi No:1, Yayın No: T/2005-06/398), İstanbul, 2005

²⁴ TÜSİAD, a.g.e.

²⁵ World Bank, *Turkey Country Economic Memorandum: Promoting Sustained Growth and Convergence with the European Union*, Washington D.C., 2006.

²⁶ World Bank, a.g.e.; Şeref Saygılı vd., "Eğitim ve Büyüme", *Türkiye İçin Sürdürülebilir Büyüme Stratejileri Konferansı Tartışma Tebliğleri*, Ekonomik Araştırma Forumu, Yayın No: EAF/2005-06/001, İstanbul, Haziran 2005.

²⁷ World Bank, a.g.e.

²⁸ World Bank, a.g.e.

²⁹ a.g.e.

³⁰ A. Filiztekin, a.g.e.

İŞGÜCÜ

Eğitim düzeyi düşük bir istihdam ve insangücü Türkiye'nin rekabet gücünü ve bilgi ekonomisine geçişini olumsuz etkileyecektir. Hem Doğu Avrupa hem de Asya ülkeleriyle rekabet içinde olacak Türkiye, bir yandan hizmet içi eğitim modülleriyle mevcut işgücünün, diğer yandan da kaliteli bir öğretim programıyla işgücüne hazırladığı genç nüfusunun niteliklerini iyileştirmeyi amaçlamalıdır.

39. Demografik eğilimlerin işaret ettiği gibi, gelişmiş ülkelerin ve firmaların işgücünün yaşlanması tehdidine karşı ivedi olarak hazırlık yapması gerekmektedir. Makroekonomik önlemler arasında işgücü kullanımını artırmak için çalışanların gelir vergisi yükünün ve emeklilikten sonra çalışmaya devam eden kişilerin vergi oranlarının azaltılması, niteliksiz işgücü maliyetinin kontrol edilmesi ve işgücü hareketliliğine karşı korumacı kanunların yumuşatılması vardır.³¹

40. Şirketler ise bu tehdidi yeterince algılamamaktadır. Gelişmiş ülkelerde demografik değişimin bir etkisi olarak tecrübeli ve nitelikli işgücünün istihdamdan çekilmesiyle doldurulması zor bir boşluk oluşabilir. Bazı sektörlerde (örneğin havacılık ve savunma) nitelikli işgücü emeklilik çağına

yaklaşırken, gelişmiş ülkelerde mühendislik okumak isteyen öğrenci sayısı giderek azalmaktadır. Öte yandan, Avrupa, ABD ve Japonya'da bazı firmalar yaşlı işgücünü istihdam etmeye devam edebilmek için yeni politikaları ve uygulamaları devreye sokuyorlar.³²

41. ABD'de işgücüne katılımı düşük olan gruplardan (göçmenler, yaşlı nüfus, çocuklu kadınlar ve özürlü kişiler) daha fazla kişinin işgücüne katılması ve böylece yaş, cinsiyet, ırk ve etnik köken açısından daha dengeli bir işgücü profilinin oluşması beklenmektedir.³³

42. Hizmet sektöründe yabancı sermaye hareketlerinin artmasıyla ülkelerin beşeri sermayeleri yatırım kararlarında daha çok önem kazanmaktadır. Uluslararası şirketlerin yatırımlarıyla beraber gerçekleştirdikleri teknoloji transferleri, endüstriyel teknolojinin yanı sıra bilgi, yönetim ve pazarlama becerileri gibi kaynaklar da getirmektedir. Hizmet sektöründeki şirketlerde çalışan işgücü, sanayi sektöründeki işgücüne göre daha yüksek ücret almakta, ama aynı zamanda işgücünün daha iyi eğitilmiş ve daha nitelikli olması gerekmektedir.³⁴

43. Türkiye için demografik değişim sürecinde fırsatlar olduğu kadar özellikle işgücü piyasaları açısından zayıflıklar ve tehditler de vardır. Kentlerde kadınların işgücüne

TABLO 3: İŞGÜCÜNE KATILIM VE İSTİHDAM (2004)

	15+ Nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam (Bin)	İşgücüne Katılım Oranı (Yüzde)	İstihdam Oranı (Yüzde)
Toplam	49.906	24.290	21.791	48,7	43,7
Kadın	25.150	6.388	5.768	25,4	22,9
Erkek	24.756	17.902	16.023	72,3	64,7
Şehir	30.813	13.714	11.844	44,5	38,4
Kadın	15.450	2.832	2.325	18,3	15,0
Erkek	15.363	10.882	9.519	70,8	62,0
Kırsal	19.093	10.576	9.948	55,4	52,1
Kadın	9.700	3.556	3.443	36,7	35,5
Erkek	9.393	7.020	6.505	74,7	69,3
OECD toplam				70,1	65,3

Kaynak: World Bank, *Turkey Labor Market Study*, World Bank, Washington D.C., 2006

³¹ J.P. Cotis, a.g.e.

³² The Economist, "Special Report: The ageing workforce", The Economist, 18 Şubat 2006.

³³ L.A. Karoly & C.W.A. Panis, *The 21st Century at Work: Forces Shaping the Future Workforce and Workplace in the United States*, Rand Corporation, Santa Monica, CA, 2004.

³⁴ United Nations Conference on Trade and Development, a.g.e.

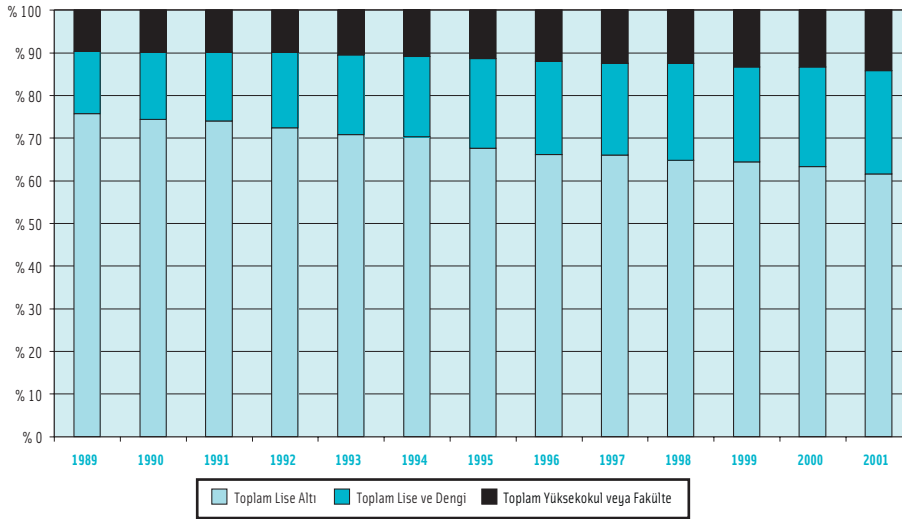
katılımının çok düşük olması, eğitilmiş gençlerin okuldan çalışma hayatına geçişte karşılaştığı zorluklar, 35-54 yaş arasındaki işsizlerin işgücüne kazandırılması, kentleşme sürecinde kentlere göçenlere beceri kazandırılması önümüzdeki yıllarda iyileştirme gerektiren konular olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, özellikle işgücü talebinin yeterince hızlı artmaması durumunda yüksek işsizlik ve yoksulluk tehdidi oluşacaktır.³⁵ Yerli ve uluslararası yatırımların artmasına ihtiyaç vardır.

44. Büyüme çerçevesinden bakıldığında, işgücüne katılım ve işgücünün niteliği gibi iki kritik konu ne yazık ki Türkiye'nin yumuşak karnını oluşturmaktadır. Türkiye'de artan kentleşme ve tarım sektörünün küçülmesiyle beraber nüfusun işgücüne katılımı, 1950'den bu yana azalan bir eğilim içindedir.³⁶ 15-64 yaş arasındaki nüfusun işgücüne katılımı 1990'da % 59,4'ten 2004'te % 51,5'e düşmüştür. OECD üyesi AB ülkelerinde ise bu oran % 67,8'dir.³⁷ İşgücüne katılımın düşük olması ekonomik ve sosyal gelişme ve rekabet gücü için engel oluşturmaktadır. Cinsiyetler açısından bakıldığında, Türkiye'de erkek işgücü arzının AB ülkelerine yakın olduğu ama kadınların

işgücüne katılımının (% 27) OECD ve AB ülkelerinin (% 57,9) çok altında olduğu ortaya çıkmaktadır.³⁸ Kadın işgücünün toplam işgücüne oranı açısından da Türkiye hem AB ülkelerinden hem de birçok Güney ve Doğu Asya ve Latin Amerika ülkesinden geride kalmıştır.³⁹

45. Ülkemizde kadınların işgücüne katılımı kentlerde kırsal kesime göre çok düşüktür. Dolayısıyla, asıl üzerinde durulması gereken, kentlerdeki kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğüdür. Bu sorun eğitimle ilişkisi açısından incelendiğinde, kentlerde seçici bir işgücü talebinin olduğu ve işgücüne katılımın eğitim düzeyiyle beraber arttığı anlaşılmaktadır. Nitekim, 2005'te kentlerde yükseköğretim veya fakülte mezunu kadınların % 70'i işgücüne katılırken lise altı eğitim düzeyinde bu oran % 13'tür.⁴⁰ Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesine yönelik yatırımlar işgücüne katılımı hem nicel olarak artıracak, hem de sunulan işgücünü daha yetkin ve rekabetçi hale getirecektir. Dolayısıyla kadınların istihdama katılabilmeleri için gereken beceri ve yeterlilikleri edinebilecekleri öğrenme fırsatlarına erişimini desteklemek ve kolaylaştırmak gerekmektedir.

ŞEKİL 2: EĞİTİMİN DURUMU VE YILLARA GÖRE TARIM DIŞI İSTİHDAM

Kaynak: TÜSİAD, *Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İşsizlik*, Yayın No: T/2002/12-354, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayını, 2002

³⁵ İnsan Tunalı, *Background Study on Labor Market and Employment in Turkey*, European Training Foundation, Torino, 2003.

³⁶ a.g.e.

³⁷ OECD, "Employment Outlook 2005"; World Bank, *Turkey Labor Market Study*, World Bank, Washington D.C., 2006

³⁸ OECD, 2006.

³⁹ Mehmet Ali Kelleci, *Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğitilmişler, Roller, Fırsatlar ve Riskler*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, No: DPT.2674, Ankara: Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi, 2003.

⁴⁰ Devlet İstatistik Enstitüsü, *Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri*, Ankara: DİE yayını, 2006.

46. İşgücünün eğitim düzeyi incelendiğinde ise, ağırlığın vasıfsız işçilerde olduğu görülmektedir. 2001'de tarım dışı istihdamın % 62'sini lise altı, % 24'ünü lise ve dengi ve % 14'ünü yükseköğretim veya fakülte mezunları oluşturmaktadır.⁴¹ Öte yandan, işgücünün ortalama eğitim süresi de 1985'te 3,69 yıldan 2000'de 5,29 yıla çıkmıştır.⁴² Bu bağlamda, eğitim düzeyindeki artışın da altını çizmek gerekir. Bu artışın ivmesi artırılarak korunması önemlidir.

% 20'ye yaklaşmış, genel işsizlik oranı % 10,3 olmuştur.⁴³

49. Son 25 yılda bilim ve teknolojiye yaşanan değişimlerin önümüzdeki 25 yılda daha da hızlanarak gerçekleşeceğini öngörmek mümkündür. Bu değişimlerin ekonomi, toplum, insangücü ve çalışma hayatı üzerindeki etkileriyle çağımızda kişiler çalışma hayatları boyunca üç-dört meslek değiştirmektedirler. Dolayısıyla,

TABLO 4: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE İŞSİZLİK ORANLARI (2003)

Yaş Grubu	Okumaz - Yazmaz	Diplomasız Okuryazar	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
15-19	18,0	27,7	13,7	29,5	-
20-24	17,0	37,5	16,1	23,4	38,5
25-29	16,3	14,8	12,2	12,2	14,8
30-34	13,3	16,7	10,3	7,1	5,3
35-39	11,4	16,7	8,1	5,4	4,1
40-49	7,5	9,5	7,8	4,6	2,5
50-59	5,0	4,9	5,9	5,7	2,2
60-	1,6	1,5	1,4	4,0	-

Kaynak: World Bank, *Turkey Labor Market Study*, World Bank, Washington D.C., 2006

47. Eğitim düzeyi düşük bir istihdam ve insangücü Türkiye'nin rekabet gücünü ve bilgi ekonomisine geçişini olumsuz etkileyecektir. Hem Doğu Avrupa hem de Asya ülkeleriyle rekabet içinde olacak Türkiye, bir yandan hizmet içi eğitim modülleriyle mevcut işgücünün, diğer yandan da kaliteli bir öğretim programıyla işgücüne hazırladığı genç nüfusunun niteliklerini iyileştirmeyi amaçlamalıdır. Eğitim ve öğretim programlarının düşünme-takım çalışması-teknoloji odaklı olarak kişilere geleneksel temel becerilerin yanı sıra yeni temel becerileri kazandırmayı hedefleyecek şekilde geliştirilmesi gerekir.

48. Türkiye'nin gelişmesinin önünde tehdit oluşturabilecek diğer bir unsur ise yeterli istihdamın yaratılamaması ve işsizliğin artmasıdır. Türkiye'de sürdürülebilir ekonomik ve sosyal gelişme için uygun işgücü piyasası koşulları yaratılamamış, birbirini izleyen ekonomik krizler sonucunda işsizlik artmış, kişi başı asgari gelir düzeyi azalmıştır. 2005'te 15-24 yaş grubundaki gençlerde işsizlik oranı

insangücünün değişikliklere uyum gösterebilecek, becerilerini sürekli yenileyebilecek ve yeni ustalıklar geliştirebilecek esnekliği kazanması artık yaşamsal önem taşımaktadır. Eğitim ve öğretim, insangücünün bu esnekliği kazanabilmesi için kişilere öğrenmeyi öğrenebilecekleri ortamlar yaratmalı, yaşam boyu kendilerini geliştirebilmeleri için gerekli temel altyapıyı vermelidir.⁴⁴

EĞİTİM

Ekonomide yaşanan değişim sürecinde beşeri sermayenin üretim fonksiyonundaki ağırlığı artmakta, insangücü ülkeler için giderek daha değerli bir kaynak haline dönüşmektedir. Bu kaynaktan sürdürülebilir büyüme ve sosyal içermeyi sağlama mücadelesinde daha verimli yararlanabilmek için yaşam boyu eğitim tüm ülkelerde kritik öneme sahip bir araç olarak ön plana çıkmaktadır.

50. Geçtiğimiz 40 yıla baktığımızda sürdürülebilir büyüme için gerekli ekonomik

41 TÜSİAD, *Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İşsizlik*, Yayın No: T/2002/12-354, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayını, 2002.

42 Sağgılı vd., a.g.e.

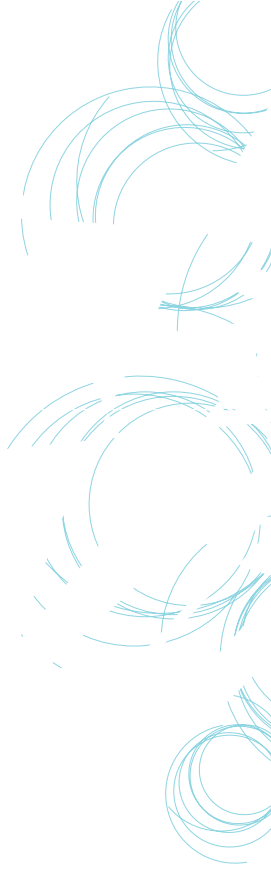
43 Türkiye İstatistik Kurumu, *İşgücü İstatistikleri*, 2006.

44 Türkiye İktisat Kongresi, *Eğitim ve İnsangücü Çalışma Grubu Sunuş Metni*, Koordinatör Kurum : Sabancı Üniversitesi, İzmir, 5-9 Mayıs 2004.

Göçmenlerin

Toplumsal

Nitelikli

artırmaya, dezavantajlı grupların (örneğin kadınlar) daha ileri düzeylerde eğitime katılımını artırmaya, yaşam boyu öğrenmeyi özendirmeye ve desteklemeye, yetişkinlere yeni beceriler kazandırmaya yönelik politikalar odaklanmaktadır.

53. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerin girişimleriyle başlayan uluslararası kalite değerlendirmeleri ülkelerin eğitimdeki durumlarına karşılaştırmalı bir ortamda ışık tutmakta ve politika yapıcılarını bilgilendirmektedir. Bunlardan biri olan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı'nın (PISA) Proje Direktörü Andreas Schleicher tarafından yazılan bir raporda Avrupa'nın eğitim kalitesi açısından Asya'dan geri kaldığı, uluslararası rekabette başarı için eğitimin anahtar olduğu belirtiliyor.⁴⁸

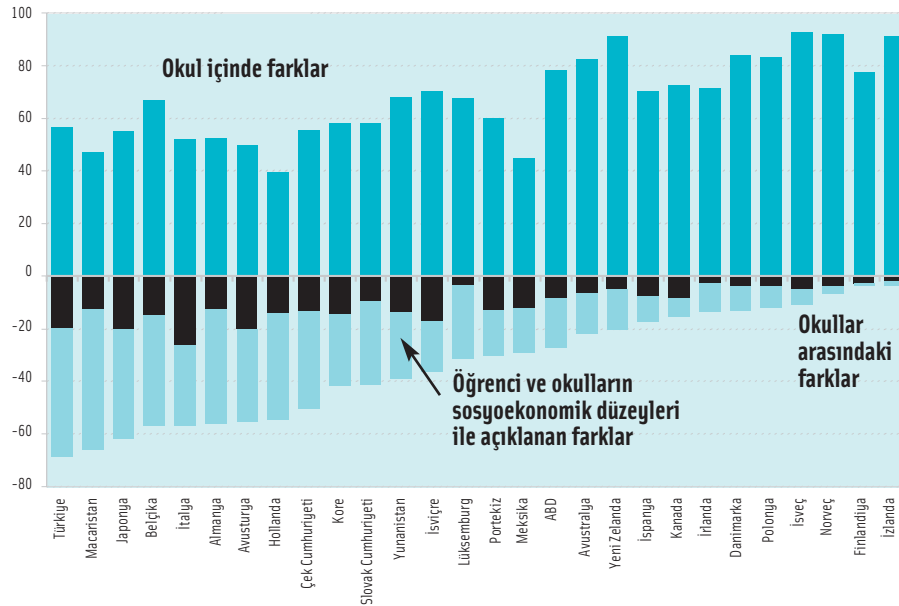
54. Schleicher'in bu görüşü AB tarafından da benimsenmektedir. AB, eğitimi Lizbon Hedefleri'nin gerçekleşmesi için kritik faktörlerden biri olarak değerlendirmektedir. Lizbon Stratejisi kapsamında Eğitim Konseyi tarafından hazırlanan ve Avrupa Konseyi 2001 zirvesinde kabul edilen *Avrupa'da Eğitim ve Öğretim Sistemlerinin Hedefleri* belgesinde üç ana hedef olarak eğitim ve öğretim kalitesinin ve etkililiğinin artırılması, eğitim ve öğretime erişimin kolaylaştırılması ve eğitim ve öğretimin dünyaya açılması belirlenmiştir.

55. Lizbon sürecinin ara değerlendirmesi üzerinde yapılan eleştiriler arasında Avrupa Konseyi'nin Mart 2005 zirvesi kararlarının eğitim açısından çok cesaretlendirici olmaması da var. Konseyin, "beşeri sermayenin Avrupa'nın en önemli kaynağı" olduğunu açıklamasına rağmen yaşam boyu öğrenme fırsatlarının ülkelerde etkili olarak sağlanabilmesi için bir Avrupa çerçevesinin eksikliği ve mevcut sistemlerin zayıflıklarını göz ardı ettiği vurgulanmaktadır.⁴⁹

56. İleriye dönük olarak, Avrupa Komisyonu'nun ve Konsey'in öncelikler belirlemesi ve onlara derinlemesine müdahale etmesi önerilmektedir. Önerilen öncelikler arasında kaliteli erken çocukluk eğitiminin sağlanması, meslek eğitiminin kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesi, yükseköğretimde üniversite-sanayi işbirliğine önem verilmesi ve işgücünün sürekli olarak eğitilmesi vardır.⁵⁰

57. Birçok AB ülkesi özellikle göçmen gençlerin eğitim sistemine ve sonrasında işgücüne dahil edilmesinde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Avusturya, Belçika, Danimarka ve Almanya gibi ülkelerde ikinci kuşak göçmen çocukların PISA'da matematik performansları ulusal asgari düzeyin altındadır. Bu beceri farkı gençlerin istihdama katılmasını zorlaştırmaktadır. Birçok ülkede

ŞEKİL 3: PISA SONUÇLARINA GÖRE OECD ÜLKELERİNDE OKULLAR ARASINDAKİ FARKLAR

Kaynak : Andreas Schleicher, *First Results from PISA 2003*, İstanbul, Ankara 13-14 December 2004

⁴⁸ Andreas Schleicher, *The economics of knowledge: Why education is key for Europe's success*, The Lisbon Council Policy Brief, 2006.

⁴⁹ H. C. Jones, "Lifelong Learning in European Union: Whither the Lisbon Strategy", *European Journal of Education*, vol:40, N: 3, Oxford: Blackwell, 2005.

⁵⁰ a.g.e.

göçmenler arasındaki işsizlik oranları iki-üç kat daha fazladır.⁵¹

Türkiye'nin yapması gereken, çok az sayıda öğrenciyi en yüksek uluslararası standartlarda başarılı bir şekilde eğiten bir okul sistemini, tüm öğrencileri başarılı bir şekilde eğiten bir okul sistemine dönüştürmektir.⁵²

58. Türkiye'de eğitim hem düşük gelirli ülkelere hem de gelişmekte olan ülkelere özgü özellikler sergilemektedir. Bir yandan, temel gelişim sorunları içinde de yer alan ve özellikle yoksullukla mücadelede hızla iyileştirilmesi gereken erişim ve eşitlik sorunları vardır. Türkiye kız, erkek, yoksul ve engelliler dahil, herkesin temel becerileri edinmesini gerçekleştirememektedir.

59. Diğer yandan, rekabet gücünün artırılması ve bilgili insangücünün yetiştirilmesi için şart olan kalite sorunları vardır. Eğitim ve öğretime erişim, öğrenmek ve başarmakla eş anlamlı değildir. PISA sonuçlarının gösterdiği gibi, ülkemizin rekabet etmeye çalıştığı AB ve OECD ülkeleri, gençleri yaşam becerileriyle donatmada bizden çok daha başarılıdır. Okuma-yazmada alınan vahim sonuçlar bir ölçüde ülkemizin genel eğitim düzeyi ile açıklanabilir de, PISA sonuçları sekiz yıl boyunca okullarımızda matematik öğretilmediğimizi göstermekte, okullar arasındaki ciddi farklar ise, kaliteli eğitime erişimde yaşanan ağır eşitsizliğe işaret etmektedir.⁵³

60. Erişim ve kalite sorunlarının çözümünü zorlaştıran önemli bir etken de yönetim sorunlarıdır. Bilim ve teknolojiye hızlı gelişmelere uyum gösterebilecek ve kendini geliştirebilecek insangücü için aynı esnekliğe ve kendini geliştirme becerisine sahip, katılımcı ve demokratik bir eğitim sistemi gereklidir. Bugünkü merkeziyetçi ve hantal yapı arzu edilen modelden çok uzaktır.

61. Dünya Bankası Eğitim Sektörü Araştırması ve OECD Araştırması üniversite öncesi eğitimdeki zorlukları çeşitli ampirik araştırmalara dayanarak irdelemiş ve politika önerileri geliştirmiştir. Eğitim Sektörü Araştırması'ndaki politika önerileri şöyledir:⁵⁴

- Özellikle ortaöğretimde olmak üzere, öğrencilerin eğitimsel nitelikleri AB ile yakınsama sağlayacak şekilde artırılmalıdır.
- Tüm okulların kalitesi sistematik olarak yükseltilmelidir.
- Müfredat, sınavlar ve öğretim, öğrenme hedefi ile uyumlu hale getirilmelidir.
- Tüm ortaöğretim öğrencilerine, hem yükseköğretim hem de nitelikli istihdam için hazırlanabilmelerine yönelik fırsat sağlanmalıdır.
- Okullara özerklik ve kaynak sağlanmalı, okullar sonuçlardan sorumlu tutulmalıdır.
- Erişimi artırmak, eşitsizliği azaltmak ve kaliteyi yükseltmek için kamu kaynakları ve özel kaynaklar stratejik olarak kullanılmalıdır.

MESLEK EĞİTİMİ

ÜLKELERİN FARKLI MESLEK EĞİTİMİ POLİTİKALARI İZLEDİKLERİ GÖRÜLMEKTEDİR. ANCAK, BU POLİTİKALARIN OLUŞTURULMASINDA BELİRLEYİCİ FAKTÖR TALEPTİR. BU DA TALEBİ İZLEME BECERİSİ VE ESNEKLİĞİ OLAN YAPILARIN ÖNEMİNİ GÖSTERMEKTEDİR. ÖNEMLİ BİR ORTAK ENGEL İSE MESLEK EĞİTİMİNİN STATÜ SORUNUDUR.

62. Ekonomide yaşanan değişiklikler ve işgücünün gelişen ihtiyaçları doğrultusunda, bireylerin sahip olması gereken beceriler de değişmektedir. Bu süreçte, genel ve mesleki eğitim arasındaki sınırlar giderek azalmaktadır. Daha önce sadece akademik eğitimle özdeşleştirilen becerilerin (fen bilgisi, matematik, ana dil ve yabancı dil bilgisi, felsefe) tüm bireylerde bulunması gerekliliği savunulmakta ve meslek okullarında temel genel eğitimin ağırlığı artırılmaktadır. Öte yandan, genel eğitim programlarına meslek becerileri ve yeterlilikleri eklenmektedir. Dolayısıyla, eğilimler, genel ve mesleki eğitim veren yapıların (kurumlar, programlar) kesin sınırlarla ayrılması yerine, özellikle genel eğitime daha uygulamalı bir karakter kazandırılması ve mezunlarının işgücü piyasası açısından çekiciliğinin artmasını sağlayabilecek çözümler uygulanması yönündedir.⁵⁵ Bir başka deyişle, genel

⁵¹ OECD, 2006.

⁵² World Bank, *Turkey Education Sector Study*, World Bank, Washington D.C., 2006.

⁵³ Türkiye İktisat Kongresi, 2004.

⁵⁴ World Bank, 2006.

⁵⁵ The World Bank, *Expanding Opportunities and Building Competencies for Young People: A New Agenda for Secondary Education*, Washington D.C.:The World Bank, 2005.

TABLO 5: BELİRTİLEN ALANLARDA ORTAÖĞRETİM PROGRAMINA SAHİP ÜLKELERİN ORANI (%)

	Akademik/genel			Mesleki/teknik/teknolojik			Öğretmen eğitimi			Din/teoloji eğitimi			Diğer ^a
	1960' lar	1980' ler	2000	1960' lar	1980' ler	2000	1960' lar	1980' ler	2000	1960' lar	1980' ler	2000	2000
Latin Amerika ve Karayipler	100	100	100	96	85	93	86	38	17	20	3	0	10
Doğu Asya ve Pasifik	100	100	100	92	86	87	67	36	7	25	29	13	7
Orta ve Güney Afrika	100	100	100	100	98	84	93	54	13	29	9	0	8
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	100	100	100	100	100	94	93	53	12	43	56	41	29
Güney Asya	100	100	100	100	75	75	75	8	0	25	50	0	13
Avrupa ve Orta Asya	100	100	100	100	100	96	88	44	4	0	13	0	15
Gelişmiş endüstrileşmiş ülkeler	100	100	100	92	96	85	46	15	19	39	23	4	19
Ortalama	100	100	100	97	92	89	77	40	12	29	21	6	14

Kaynak: Benavot, *Comparative Analysis of Secondary Education Curricula*, With the collaboration of Massimo Amodio. World Bank and IBE, Washington, DC. 2004.

Not: Ülke kapsamı şöyledir: 1960'larda 105-116 ülke, 1970'lerde 141-159 ülke, 2000'de, 160-162 ülke.

a. Güzel sanatlar, müzik, spor vb. okullar.

eğitimin meslek eğitileştirilmesi ve meslek eğitiminin genelleştirilmesi eğilimi mevcuttur. Bu, eğitimi ve yaşamını istediği yönde sürdürebilecek, seçme ve yeniden seçme şansı olan bireyler yetiştirme anlamına gelmektedir.

63. Yapısal olarak baktığımızda, ortaöğretim düzeyinde 1960 ve 1980'lerde açık olarak görünen "okul ve program çeşitliliği" son yıllarda azalma eğilimine girmiştir. Ortaöğretimin birçok ülkede zorunlu eğitim kapsamına alınması ve yaygınlaşmasıyla bu eğilim daha anlamlı hale gelmiştir. Ortaöğretimdeki bu birleşme genel ve mesleki eğitim arasında sürekli değişen yeni dengelerin oluşmasına yol açmıştır. Buna ek olarak daha önce ortaöğretim düzeyinde verilen öğretmen eğitimi veya din eğitimi gibi bazı özel alanlar yükseköğretimde verilmeye başlanmıştır.⁵⁶

64. Halen birçok ülkede olmasına rağmen kurumsal olarak farklı meslek okullarından uzaklaşılması eğilimi gözlenmektedir. Meslek okulları ya daha önce genel programa özgü olduğu düşünülen becerileri vermeye başlamışlar ya da gelişen teknolojilere yönelik olarak yeniden tanımlanmışlardır. Her iki şekilde de, meslek eğitimiyle ilgili olumsuz algılamaları değiştirmek amacıyla meslek

okullarına giden öğrencilerin yüksek öğretime geçişlerindeki engeller azaltılmıştır.

65. Bu eğilimlere ülke düzeyinde farklı tepkiler gözlemlenmektedir. Bu farklı tepkilerin şekillenmesinde özellikle talep anahtar rol oynamaktadır.

66. Meslek eğitiminin statü sorunu küresel boyutta karşımıza çıkmaktadır. Bilginin, özellikle ortaöğretim düzeyinde, öğrenci grupları arasında adil olmayan dağılımı ve bilgi türleri arasında bazılarının daha değerli olarak öne çıktığı bir hiyerarşinin olması önemli bir nedendir.⁵⁷ Sosyolojik açıdan, gündelik yaşamla daha az ilişkilendirilen ve daha soyut olarak algılanan akademik eğitime meslek eğitiminden daha çok değer verilmektedir. Bu hiyerarşi kamu politikalarında da görülmüş, eğitim ile günlük yaşam arasındaki sınırların daha esnek olduğu meslek eğitimi alanı, öğrenme sürecinde daha "zayıf" öğrenciler için ayrılmıştır.

67. Bu bağlamda, kalite ve seçkinlik arasında bir bağlantı oluşmuştur. Bilgi toplumuna uygun farklı kalite türlerini tanımlamak ve kamu bilincine yansıtmak 21. yüzyılda karşımıza çıkan önemli sorunlardan biridir.⁵⁸

68. AB boyutunda, teknik eğitimin Lizbon Hedefleri'ne katkısı, piyasanın ihtiyaçlarına

⁵⁶ a.g.e.

⁵⁷ C.A. Gomes, "New perspectives for secondary school: The case of Brasil, 3 International Review of Education 45(1): 45-63, 1999.

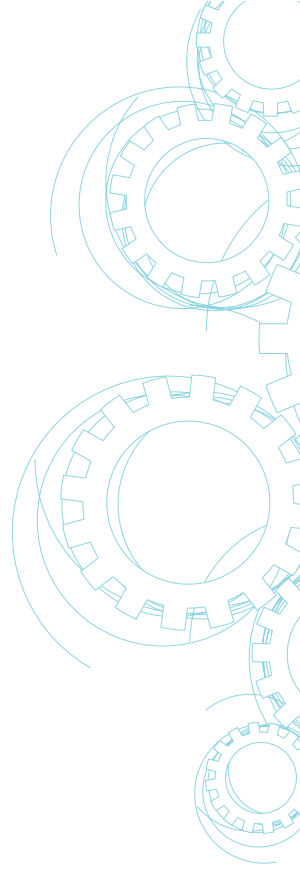
⁵⁸ Jones, 2005.

uygun mesleki ve teknik donanımına hakim işgücü kazandırılmasının yanı sıra, modern bir insan kaynağı yönetimi sağlanması, yaşam boyu öğrenme modelinin uygulanabilmesini ve Avrupa yurttaşlık bilinciyle yetiştirilmesini de kapsayan öğretim ortamlarının oluşturulması olarak tanımlanmıştır.

69. Bu çerçevede mesleki ve teknik eğitimi iyileştirme gayretleri 2002 yılında Kopenhag süreciyle başlamış ve Maastricht Bildirgesi ile devam etmiştir. Kopenhag sürecinde tek çerçeve, kalite sistemi, kredi transferi, AB yaklaşımı, örgün ve yaygın eğitimin geçerliliği, yaşam boyu eğitimin desteklenmesi, sektörel yeterliliklerin geliştirilmesi konularında standardizasyona

gidilmesi yolunda kararlar alınmış ve uygulamalar başlamıştır.

70. Maastricht Bildirgesi ile altı çizilen noktalar ise eğitim ve istihdam arasında daha sistematik bir bağın kurulması, kişilerin sadece ülkeler arası değil iş ve sektörler arası hareketliliğinin desteklenmesi, mesleki ve teknik eğitimin yaygın eğitimin de etkisiyle daha açık ve esnek bir hal alması gerekliliği, iş yerlerinin öğrenen organizasyonlar olarak yapılandırılmaları, mesleki ve teknik eğitimle yükseköğretim arasındaki engellerin kaldırılması, bilişim teknolojilerinin eğitimin parçası haline gelmesi ve öğretmen eğitiminin birincil hedeflerden biri olmasıdır.

TÜRKİYE'DE MESLEK EĞİTİMİNİN ELEŞTİRİSİ

ARKA PLAN

MESLEK EĞİTİMİ TARTIŞMALARININ İMAM-HATİP LİSELERİ GÖLGESİNDE SÜRMEŞİ VE ÇÖZÜM İÇİN MERKEZİ VE KAMU ODAKLI MÜDAHALELERİN TERCİH EDİLMESİ, ÇOK İHTİYAÇ DUYULAN GELİŞMELERİN SAĞLANMASINI ENGELLEMEDİR.

71. Türk eğitim sisteminin yapısını belirleyen 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, eğitim sistemi örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

72. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsar. Okul öncesi eğitim 3-5 yaş grubu çocuk eğitimi olup isteğe bağlıdır. Kız-erkek zorunlu olan ve 8 yıl süren ilköğretim 6-14 yaş grubunu kapsar.⁵⁹ Farklı okul türleri olmayan ilköğretim kademesinde bütün öğrenciler genel eğitim programını izler; bu kademe meslek eğitimine yönelik programlar yoktur.

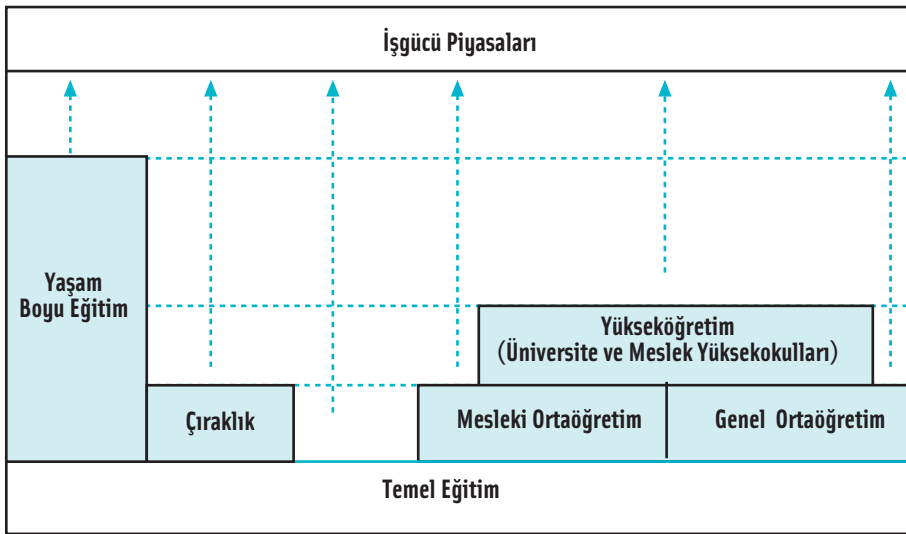
73. Sekiz yıllık zorunlu eğitimden sonra üç seçenek söz konusudur: genel ortaöğretim, mesleki-teknik eğitim ve yaygın eğitim.

2006'da süresi dört yıla çıkarılan ortaöğretimi yükseköğretim izlemektedir: 2 yıllık meslek yüksekokulları ve/veya 4 yıllık üniversite eğitimi. Mesleki ve teknik eğitim, örgün eğitimde ortaöğretim düzeyinde Milli Eğitim Bakanlığı kontrolündeki mesleki ve teknik liselerde ve yükseköğretim düzeyinde YÖK ve üniversiteler kontrolündeki meslek yüksekokullarında verilmektedir. Bunlarla beraber, mesleki ve teknik eğitim, yine Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde çıraklık eğitimi ve yaygın eğitim yoluyla verilmektedir.⁶⁰

74. Ülkemizde tüm öğrencilerin temel becerileri 8 yıllık ilköğretimleri boyunca kazanmaları beklenmektedir. Mesleki ve teknik beceri kazanımı ortaöğretimden itibaren başlamaktadır. Meslek eğitimi veren okullardan işgücü piyasalarının ihtiyacını karşılayacak hizmet öncesi beceri eğitimi vererek mezunlarının işgücüne katılımlarını kolaylaştırmaları beklenmektedir.⁶¹

75. Ancak, işgücü verilerinin de gösterdiği gibi 15-24 yaş arasındaki eğitimli gençler arasında yüksek işsizlik oranları mevcuttur. Bu da eğitim ile istihdam arasında sağlıklı bir ilişki kurulamadığını göstermektedir.

ŞEKİL 4: EĞİTİMDEN İSTİHDAMA GEÇİŞ

⁵⁹ 1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı kanun ile zorunlu ilköğretim 5 yıldan 8 yıla çıkarılmıştır. 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasının başlangıç yılı olan 1997-1998 öğretim yılında % 89,51 olan ilköğretimdeki brüt okullaşma oranı 2005-2006 öğretim yılında % 95,59 olmuştur. MEB, *Türkiye Eğitim İstatistikleri 2005-2006*, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2006. (Tablo 1.1.2).

⁶⁰ Mesleki ve teknik eğitim sistemiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ek.

⁶¹ Tunalı, 2003.

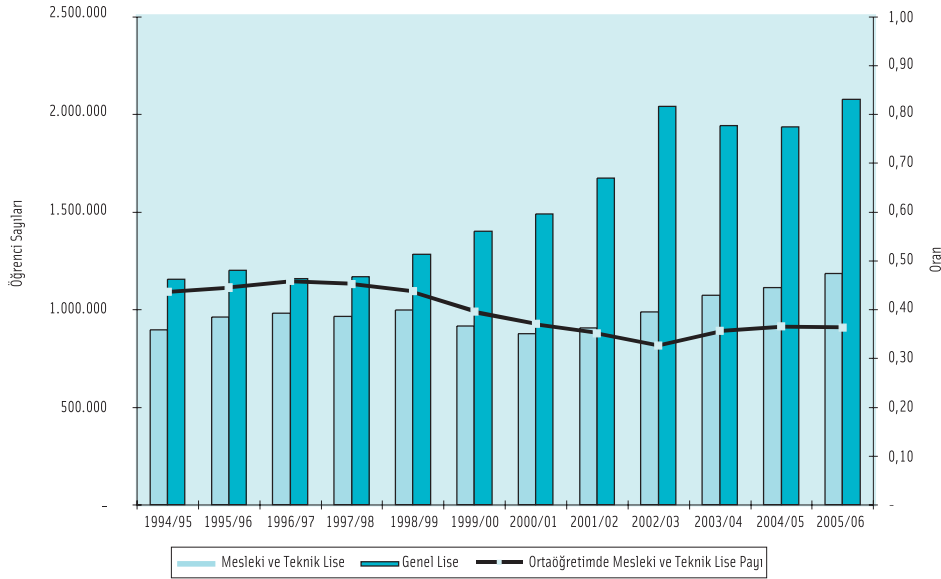
Ortaöğretim, meslek yüksekokulları ve üniversite mezunlarının işgücüne katılımı ve/veya eğitimlerine devam etmeleri ile ilgili zorluklar, kısa dönemde Türkiye'de önemli ekonomik ve sosyal riskler doğurabilir.

76. Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş sonrasında ortaöğretimde brüt okullaşma oranları % 50 düzeyinden % 85'e yükselmiştir.⁶² Aynı zamanda yükseköğretime geçiş talebi de artmaktadır. Üniversite giriş sınavına 1990'da 892.975 kişi başvururken bu sayı 2005'te 1.730.876 olmuştur.⁶³ Talebin üniversite ve yüksekokulların kapasitesinden çok yüksek olması, dolayısıyla birçok ortaöğretim mezunu açıkta kalmaktadır. 2005'te Öğrenci Seçme Sınavı'na (ÖSS) başvuranların % 11'i lisans düzeyinde örgün eğitim programlarına, % 4'ü ön lisans ve % 13'ü açık öğretim programlarına yerleştirilmiştir. Ayrıca 118.138 kişi sınavsız geçişle ön lisans yerleştirilmiştir.⁶⁴

doğrudan istihdama katılmaları hedeflenmiştir. 1970'ten bu yana ülkemizde bu hedefe yönelik plan ve programlar uygulanmakta ancak beklenen sonuçlar alınamamaktadır.⁶⁵ 2000'den bu yana mesleki ve teknik liselere talep artmakla beraber bu artışın akademik eğitim ağırlıklı liselere talebin gerisinde kaldığı görülmektedir.

78. Şekil 5 incelendiğinde son 10 yıl içinde iki önemli kısımla gözlemlenmektedir. İlki, 1997'de 4306 sayılı kanunla mesleki ve teknik okulların orta bölümlerinin kapatılması ve 1998'ten itibaren bu okulların lise bölümünden mezun olanların üniversiteye girişlerinin zorlaştırılmasıdır.⁶⁶ Bu tarihten itibaren ortaöğretimde meslek eğitiminin payı önemli bir düşüş yaşamıştır. Meslek okulu mezunlarının üniversiteye girişinde uygulanan katsayı uygulaması YÖK tarafından savunulmaya devam edilirken,⁶⁷ AB normlarına ve eğitimlerine uymamakla,

ŞEKİL 5: ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ DAĞILIMI

Kaynak: MEB, *Türkiye Eğitim İstatistikleri 2005-2006*, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2006. (Tablo 1.4)

77. Yaklaşık 1.250.000 kişi (başvuruların % 67'si) hiçbir programa yerleştirilememiştir. Bu grubun % 57'si sınava en azından ikinci defa giren kişilerden oluşmaktadır. Yükseköğretime geçişteki darboğazın rahatlatılması için öğrencilerin ortaöğretimde meslek eğitime yönlendirilmesi ve böylece

yükseköğretime eşit erişimi sağlamamakla eleştirilmektedir.⁶⁸

79. Meslek eğitimine talebin hızlı düşüşünün de etkisiyle hazırlanan ve 2001'de kabul edilen 4702 sayılı kanunla getirilen değişiklikler sonrasında ise öğrenci sayısının artmaya başladığı görülmektedir. Mesleki ve

⁶² MEB, 2006 (Tablo 1.1.1 ve 1.1.2)

⁶³ Yükseköğretim Kurulu, *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu*, T.C. Yükseköğretim Kurulu, Ankara, 2005, s. 26.

⁶⁴ ÖSYM, *2005 Sayısal Bilgiler*, T. C. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Ankara, 2005.

⁶⁵ Avrupa Birliği, *Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession*, 2003 ; Tunali, 2003.

⁶⁶ Tunali, 2003.

⁶⁷ YÖK, 2005

⁶⁸ ETF, *Review of Progress in Vocational Education and Training Reform in Turkey*, European Training Foundation, Torino, 2004

teknik liselerde okuyan öğrenci sayısının 1996-1997 yıllarındaki düzeyi geçmesine rağmen meslek eğitiminin ortaöğretim içindeki oranı halen 1996-1997 yıllarındaki düzeyin % 10 altındadır.

80. Bu durum karşısında, özel sektörün nitelikli ara eleman ihtiyacı karşılanamamakta, ekonominin rekabet gücü zarar görmekte, özellikle istihdama katılamayan bireyler sıkıntı çekmekte ve sosyal içerme açısından risk oluşturmaktadır.

81. Aşağıdaki bölüm, meslek eğitiminin, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ara eleman ihtiyacının karşılanmasına ve Türkiye'nin rekabet gücünü artırmasına katkıda bulunmasını engelleyen zayıflıkları irdelemektedir.

MESLEK EĞİTİMİNDE VERİMLİLİK, ETKİLİLİK VE UYUM

82. Türkiye'de meslek eğitimi derinlemesine değerlendiren ampirik araştırmalar ve raporlar mevcuttur. Raporun bu bölümünde, bu çalışmaların bulguları bir kavramsal çerçeve içinde derlenerek meslek eğitimiyle ilgili zayıf noktalara işaret edilecektir. Söz konusu çerçeve, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından meslek eğitimi politikalarının analizi için önerilmekte ve esas olarak meslek eğitimi uyum, verimlilik ve etkililik açısından değerlendirilmektedir.⁶⁹

MESLEK EĞİTİMİNDE VERİMLİLİK

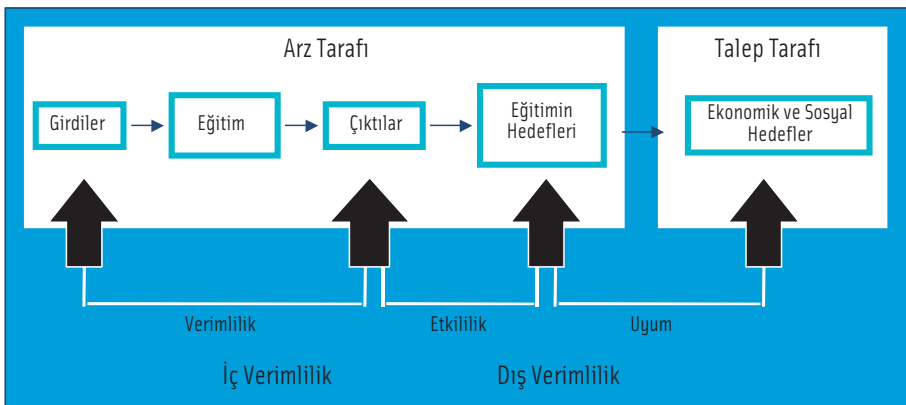
Türkiye'de meslek eğitiminin girdileri açısından ciddi kalite sorunları vardır. Bu sorunlar, beklenen eğitim çıktılarının gerçekleşmesine engel oluşturmakta ve böylece önemli bir kaynak israfına yol açmaktadır.

83. Meslek eğitiminin, beklenen eğitim hedeflerini gerçekleştirerek "verimli" olması için girdilerin (öğretim programı, teknik öğretmen, ders materyalleri ve teknoloji) ve eğitim sürecinin hedeflerin gerçekleşmesine katkıda bulunacak kalite ve standartlarda olması gerekmektedir. Tabii ki önemli bir girdiyi de talep, yani öğrenciler oluşturmaktadır.

84. Mesleki ve teknik liselere gelen öğrencilerin temel eğitiminde ciddi eksiklikler vardır. Mesleki ve teknik okul öğretmenleri, bugün okullarının en büyük sorunu olarak bu okulları tercih eden öğrencilerin bilgi düzeyinin düşüklüğünü göstermektedir. Temel bilgilerden yoksun olarak gelen öğrenciler, mesleki ve teknik liselerde bu eksikliği gidermeden mezun olmaktadır.

85. Mezunlar arasında görülen nitelik sorunu, bir yandan ortaöğretim düzeyinde meslek eğitiminin çıktıları açısından olumsuz bir duruma işaret etmektedir. Diğer yandan, mezunların sınavsız geçiş hakkını kullanarak meslek yüksekokullarına devam etmesiyle nitelik sorunu yükseköğretime taşınmaktadır. 2002-2003 öğretim yılında mesleki ve teknik liselerden mezun olan 182.891 öğrenciden % 39'u yükseköğretim programlarına kaydolmuştur.⁷⁰ 2004'te sınavsız geçişle

ŞEKİL 6: MESLEK EĞİTİMİ POLİTİKALARININ ANALİZİ İÇİN BİR ÇERÇEVE

Kaynak: Frans Lenglet, "Framework for Analyzing Training Policies", Sürdürülebilir Büyüme İçin Eğitime Acil Müdahale Sempozyumu, TÜRKONFED ve Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul, 18 Mayıs 2006

⁶⁹ Frans Lenglet, "Framework for Analyzing Training Policies", Sürdürülebilir Büyüme İçin Eğitime Acil Müdahale Sempozyumu, TÜRKONFED ve Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul, 18 Mayıs 2006.

⁷⁰ OECD, 2005.

meslek yüksekokullarına yerleştirilen öğrenci sayısı 120.158 olmuştur. Her iki eğitim düzeyinde etkili olan bu sorunla ilgili aşağıdaki ifadeler daha net bir fikir vermektedir.

...Meslek lisesi mezunlarının fen ve matematik konularında son derece yetersiz oluşları, temelleri bu konulara dayanan meslek yüksekokulu branşlarında eğitim-öğretim kalitesini oldukça aşağı çekmiştir. Meslek lisesi mezunlarının hemen hemen % 95'inin temel matematik kurallarını bilmemesi bilgisayar, harita-kadastro, elektrik, endüstriyel elektronik, makine, inşaat vb. teknik dallarda ders veren öğretim elemanlarını sıkıntıya sokmuştur. Klasik lise mezunlarına konularını kolayca kavrayan, öğrencilerin eğitim kaliteleri ile ilgili hiç bir şikâyetleri olmayan öğretim elemanları, meslek yüksekokullarına sadece meslek lisesi mezunlarının alınmasıyla birlikte öğrencilerin eğitim kalitesinden şikâyet eder duruma gelmişlerdir. "Klasik liseden gelen en tembel öğrenci, meslek lisesinden gelen en çalışkan öğrenciden daha iyi" şeklinde bir öğretim elemanından gelen serzeniş son derece düşündürücüdür.⁷¹

AZ SAYIDA SEÇKİN ÖZEL VE DEVLET LİSESİ ÖĞRENCİLERİ DIŞINDAKİ ÇOCUKLARIMIZI, KALİTESİZ ORTAÖĞRETİM VE DAHA ZOR BİR GELECEK BEKLEMEDİR.

86. Nitekim, meslek yüksekokulu (MYO) yöneticilerinin anekdotları ve diğer araştırmalar bu bulguları doğrulamaktadır. ÖSS 2005 verilerine göre, genel liselerden sınava giren öğrenciler ortalama olarak 45 sorunun sorulduğu sınavlarda matematikte net 5,72, Türkçede net 22,47 ham puan alırken, meslek liseleri grubu ortalaması matematikte 2,38, Türkçede 12,72 ham puan olmuştur.⁷² Bu puan karşılaştırmasını okurken genel lise öğrencilerinin ÖSS için yoğun bir hazırlık döneminden geçtiği göz önünde tutulmalıdır. Ama her halükarda matematik ve Türkçe'nin artık temel beceriler arasında yer aldığı ve hem yaşam boyu öğrenme hem de istihdam edilebilirlik için önemi göz önüne alınırsa,

meslek liseleri mezunlarının bu açılardan geri kaldıkları açıktır.

87. Araştırmalar, bu okullarda okuyan öğrencilerin de sistemden şikâyetçi olduğunu göstermektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin % 48'i; erkek teknik, kız teknik ile ticaret ve turizm liselerindeki öğrencilerin % 58'i yeniden imkân tanırsa bu okullarda okumayacaklarını belirtmişlerdir. Meslek lisesi öğrencileri okullarını mesleğe hazırlamada yeterli görmemektedir. Mezuniyete yakın öğrenciler kendilerini bilgi ve beceri bakımından mesleği yapmaya hazır bulmamaktadır. Öğrenciler ders kitaplarını, laboratuvar, atölye, işlik, araç, gereç vb. okul imkânlarını ve yabancı dil eğitimini yetersiz görmektedir. Öğrencilerin yüzde % 80'i devletin okullarını ihmal ettiğine inanmaktadır.⁷³

88. Verimsizliğin etmenleri arasında, eğitimcilerin sanayiden kopuk olması, teknolojik gelişmeleri izleyememesi ve yeni çıkan makine, teçhizat ve ekipmanları tanımaması sayılmaktadır. Meslek lisesi öğrencileri öğretmenlerinin mesleki bilgi ve becerileri konusunda şüphelidir.⁷⁴

89. Teknik öğretmenler açısından da önemli bir arz-talep dengesizliği vardır. MYO'lar, MEB'in istihdam kapasitesinin oldukça üstünde teknik öğretmen yetiştirmektedir. Meslek okulu sonrasında teknik öğretmen olmak için MYO'lara giden öğrenciler için mezuniyet sonrası önemli bir işsizlik riski vardır. Dengesizliğin bir başka ilginç yönü de genel arz fazlasına rağmen bazı alanlarda (örneğin elektronik) öğretmen ihtiyacının olmasıdır.⁷⁵

Öte yandan, meslek liselerinin ve MYO'ların kalite sorunları, buralardan yetişen öğretmenlerin niteliğini de belirlemekte, öğretmen kalitesi sorunu gittikçe ağırlaşarak kronikleşmektedir.

90. Eğitim – özel sektör işbirliği zayıftır. Mesleki ve teknik okullarla işletmeler arasında iletişim ve işbirliği eksiktir. Öğrenciler işletmelerde yeterli staj imkânı bulamamaktadır. İşletmelerde stajyerlere önem verilmemektedir. Stajyerler çoğunlukla

⁷¹ Yavuz Erol ve Selçuk Alp, "Türkiye'deki Meslek Yüksekokullarının Meslek Lisesi Kaynaklı Problemleri", Ankara Üniversitesi İVETA Bölgesel Konferansı, Ankara, 20-22 Ekim 2003.

⁷² YÖK, 2006

⁷³ Ömer Kayır vd., "Meslek Lisesi Araştırmasında Ortaya Çıkan Temel Bazı Bulgular", 2004.

⁷⁴ a.g.e.

⁷⁵ ETF, 2004.

MESLEK EĞİTİMİNİN ETKİLİ OLABİLMESİ İÇİN OKULLAR UYGULAMALI BECERİ EĞİTİMİNİ AKADEMİK PROGRAMLARINA DAHİL ETMELİ VE ÖZEL SEKTÖR İLE ÇOK DAHA SIKI İŞBİRLİĞİ İÇİNDE OLMALIDIR. AKSİ TAKDİRDE, İŞGÜCÜ PİYASALARININ İHTİYAÇLARI KARŞILANAMAYACAK VE MEZUNLAR İLE ÖZELLİKLE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER ZOR DURUMDA KALACAKTIR.

ya ayak altında dolaşan öğrenciler olarak görülmekte ya da getir-götür işlerinde kullanılmaktadır. Yasaların stajyerlik konusunda işletmeleri zorlayıcı ve/veya özendirici önlemler içermemesi sıkça ifade edilen eleştiriler arasındadır.

MESLEK EĞİTİMİNİN ETKİLİLİĞİ

91. Meslek eğitiminin etkililiği, beklentileri karşılayacak sayıda ve kalitede mezun vermesi, teknoloji ve işgücü piyasalarındaki değişikliklere cevap verebilecek esneklikte olması ve kendini sürekli yenilemesiyle doğru orantılıdır.

92. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın şu andaki okul tiplerine bağlı örgüt yapısı bu esneklikte değildir, verimsizliğe ve kaynak israfına yol açmaktadır.⁷⁶ Eğitim programları işgücü piyasasının ihtiyaçları analiz edilmeden belirlenmiştir. Halen yoğun işsizliğin yaşandığı mesleklerde, yeni mezunlar yetiştirilmektedir.⁷⁷

93. Ogawa ve Tansel tarafından gerçekleştirilen ve eğitimden işgücü piyasalarına geçişi irdelleyen araştırma da işgücü piyasalarında talep edilen becerilerin meslek lisesi düzeyinde verilmediğini göstermektedir. Meslek lisesi mezunları iş becerilerini okulda aldıkları eğitimden daha çok hizmet içi eğitimde kazanmaktadır. Ayrıca, önceki bölümde de yazıldığı gibi, meslek liseleri işgücü piyasalarının ihtiyacını karşılayacak kalitede mezun yetiştirmemektedir.⁷⁸

94. Öte yandan, aynı araştırma çıraklık eğitimi ve kursların istihdam üzerinde olumlu etkisi olduğunu bulmuştur. Mezunların istihdam edilme olasılığı % 22 düzeyinde artabilmektedir. Bu bulgu da, meslek

eğitiminde uygulamalı eğitim fırsatlarının çoğalması ve özel sektörde iş deneyiminin artırılması gereğine işaret etmektedir.

95. Nitekim, işletmelerin şikayetleri de bu bulguları doğrulamaktadır. Örgün eğitim düzeyinde meslek eğitiminin etkili olmaması işletmeleri mezunları istihdam öncesinde yeniden eğitime durumunda bırakmaktadır. Bu durum, özellikle yeni üretim teknolojilerini kullanan ve bunun için nitelikli ara eleman ihtiyacı olan küçük ve orta ölçekli işletmeler için önemli bir sorundur.

96. Çıraklık eğitimi ile örgün eğitim arasında istihdam ve beceri edinme açısından gözlemlenen farklar meslek eğitiminin çok daha uygulamalı bir şekilde gerçekleşmesi ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, meslek eğitiminin planlanması ve verilmesi süreçlerinde özel sektör ile çok sıkı işbirliği yapılması gerekmektedir.

MESLEK EĞİTİMİNİN, TÜRKİYE'NİN EKONOMİK VE SOSYAL HEDEFLERİ İLE UYUMU

Türkiye'de meslek eğitimi, sürdürülebilir büyüme, ekonomide rekabet gücünün artırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, sosyal içermenin güçlendirilmesi ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması hedefleriyle uyum içinde değildir.

97. "Meslek eğitiminde uyum", temel olarak eğitimin ülkenin makroekonomik ve sosyal hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli becerileri sağlaması, işgücü piyasalarının gerçeklerini yansıtmaları ve talep tarafından yönlendirilmesidir.⁷⁹

98. Önceki bölümlerde değinildiği gibi, ülkemizde genel olarak büyüme, sermaye odaklıdır. Sürdürülebilir büyüme için işgücünün büyümesi ve verimliliğin artması gerekmektedir. Nitekim, meslek eğitimi – verimlilik artışı ilişkisine sektörel olarak bakıldığında, örneğin otomotiv sektörünün meslek eğitimine yaptığı (genelde özel ve yaygın eğitim olarak gerçekleşen) yatırımın karşılığını verimlilik ve ihracat artışıyla aldığının öne sürülebileceğine değinmiştik.

⁷⁶ Babüroğlu O., T. Evcimen, N. Turan (2003), "Eğitim Gündemi Programı: Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması Projesi Taslak Raporu", (yayımlanmamış çalışma), TÜSİAD.

⁷⁷ Tunalı, 2003.

⁷⁸ K. Ogawa and A. Tansel, Transition from Education to Labor Market in Turkey, Turkey Education Sector Study Background Paper, World Bank, 2004,

⁷⁹ Lenglet, 2006.

Ancak, kamu sektörünün sunduğu örgün meslek eğitime ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında eğitimin tüm sektörlerde verimlilik artışına katkıda bulunduğunu iddia edebileceğimiz veriler yoktur.

99. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet güçlerini artırmaları da Türkiye için önemli bir ekonomik hedefdir. Burada da, özel sektörün ara eleman ihtiyacı giderek acil hale gelmektedir. İşletmeler nitelikli teknisyen ihtiyaçlarını üniversite mezunlarıyla karşılamak zorunda kalmaktan memnun değildir. Yabancı sermaye yatırımcıları da bu konuda şikâyetlerini dile getirmektedirler:

Real Türkiye Genel Müdürü Ulf Groth, kendilerine gelen CV'ler arasında master'ını yapmış birkaç dil bilen ya da tam tersi temel eğitimi bile olmayan kişiler olduğunu söylüyor ve ikisinin ortasını bulamamaktan yakınıyor. "Biz bu kişileri örneğin unlu mamuller bölümünde işe alırsak biliyoruz ki altı ay sonra memnun kalmayıp gidecek, sirkülasyonumuzu yükseltecek. Diğer taraftan minimum eğitimini almamış kişiler geliyor. Ama arada bir şey yok."

*Türkiye'de mesleki eğitim almış elemanlar bulmak zor olduğundan, yeni elemanları minimum altı aylık bir eğitimden geçiriyorlar.*⁸⁰

100. Bu açıdan bakıldığında, eğitim sisteminin yetiştirdiği meslekli işgücü arzı ile işgücü piyasasının talep ettiği meslekli işgücü arasında uyumsuzluk vardır. Bu uyumsuzluk, işgücü piyasalarının göstergelerine de yansımaktadır. Hane halkı işgücü anketine göre 2000 yılında işgücünün sadece % 6,9'u (1,5 milyon kişi) mesleki ve teknik lise mezunudur.⁸¹ İşsizlik oranlarına bakıldığında, 15-24 yaş grubu eğitimli nüfusta genel olarak yüksek bir işsizlik oranı vardır. Ama, 1988-2003 arası incelendiğinde, meslek lisesi ve genel lise mezunları arasında çok küçük de olsa meslek liseleri lehine bir fark ortaya çıkmaktadır.⁸² 1988-1998 arasını inceleyen bir diğer araştırma da meslek liselerinin

şehirlerde ve erkekler için kırsal kesimde işsizlikten bir koruma sunduğunu,⁸³ ancak, incelenen dönemde meslek eğitiminin kadınların işgücüne katılımını artırırken erkekler için bunun geçerli olmadığını göstermektedir.

101. İşverenlere göre, bu uyum sorununun nedenleri arasında meslek okullarında okutulan programların güncel olmayışı, meslek okulları ile işyerleri arasındaki koordinasyon ve iletişim eksikliği, öğrencilerin temel eğitimden gelen eksiklikleri ve mesleki eğitim sırasında verilen teorik eğitimdeki yanlışlıklar ön plana çıkmaktadır. Bu alanlarda iyileşme için eğitimcilerin eğitimi ve yaşam boyu eğitim yaklaşımı çok önemli görülmektedir.⁸⁴ Merkezi yönetimin işverenlerin hızla değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek esneklikte olmaması ise uyumun önündeki en önemli engellerden biridir.⁸⁵

102. Son olarak, meslek standartları, sınav ve belgelendirme sistemi kurulamamıştır. Kanunla belirlenen meslekler dışında işgücünün yeterliliği belirlenmemekte ve belgelenmemektedir.

103. Bu olumsuzluklar, ekonomik olduğu kadar sosyal hedefler açısından da risk oluşturmaktadır. Genç nüfusun istihdam edilebilirlik becerilerinden ve bunları edinme fırsatlarından yoksun kalması, sosyal içermeyi orta ve uzun vadede tehdit etmektedir.

MESLEK EĞİTİMİNDE TALEP

104. Yukarıda irdelendiği gibi, verimsizlikler ve işgücü piyasalarının ihtiyaçlarına cevap verememesi gibi sorunlar genel bir statü ve üniversiteye girişte seçim hakkının kaybolması sorunuyla birleşince, ortaöğretimde ağırlıklı olmak üzere mesleki ve teknik eğitime arzulanan talep gelmemektedir. Özetle, şu anki durumda mesleki ve teknik ortaöğretimin ekonomik ve sosyal olarak cazibesi olmadığı öne sürülebilir. Öğrenciler meslek okullarını en son tercih olarak değerlendirmektedir.

⁸⁰ Hürriyet İnsan Kaynakları, 28 Mayıs 2006.

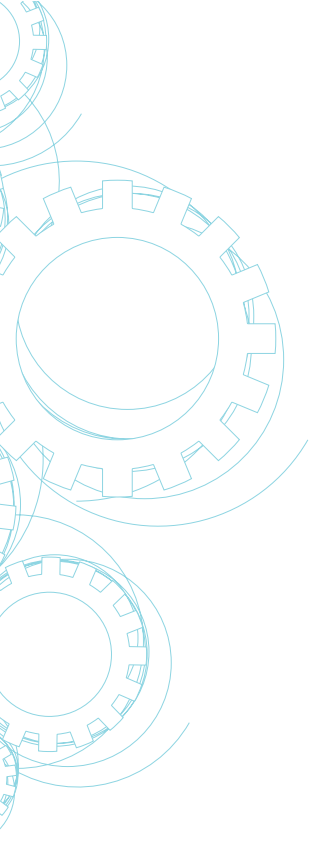
⁸¹ Tunali, 2003.

⁸² Aysit Tansel, *Education and Labor Market Outcomes in Turkey*, 2004.

⁸³ Tunali, 2003.

⁸⁴ TÜSİAD, 2003.

⁸⁵ D.H. Fretwell ve A.Wheeler, *Turkey: Secondary Education and Training*, World Bank Human Development Network: Secondary Education Series, Washington D.C., 2001; TİSK, *Türkiye İşverenler Konfederasyonu'nun Türkiye İktisat Kongresi "Eğitim ve İnsan Gücü" Çalışma Grubu'na Sunduğu Öneriler*, 2003.

105. Meslek okullarına giden öğrenciler çoğunlukla yükseköğretime devam etmek istemektedir.⁸⁶ 2005'te mesleki ve teknik liselerden 226.475 kişi mezun olmuş,⁸⁷ aynı yıl 120.798 kişi sınavsız geçiş için başvurmuş ve eski mezunların da katılımıyla 395.817 meslek lisesi mezunu ÖSS'ye girmiştir.⁸⁸ Bu talebe işgücü dinamikleri açısından bakıldığında, araştırmalar üniversite eğitiminin uzun vadede ekonomik olarak daha güvenli ve olumlu şartlar sunduğunu göstermektedir. Okuldan işgücüne geçişte lise – üniversite karşılaştırması yapıldığında, üniversite mezunlarının işsizlik oranlarının daha düşük olduğu, işsiz kalma olasılıklarının daha az ve sürelerinin daha kısa olduğu görülmektedir.⁸⁹

106. Üniversiteye talebi körükleyen bir diğer neden de üniversite eğitiminin ekonomik getirisinin her iki lise türüne göre daha yüksek olmasıdır. Her ne kadar, meslek liseleri ekonomik getiri açısından genel liselerden iyi durumda olsa da,⁹⁰ öğrenciler üniversiteye girme olasılıklarını yükseltmek adına genel liseleri tercih etmekte ve sınavı kazanamadıkları takdirde hem istihdam edilebilirlik özelliklerinden hem de eğitime devam edebilme fırsatlarından yoksun kalmaktadırlar.

107. Doğal olarak bireylerin gelecek kaygıları karar verme süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Eğitim sisteminde yukarı doğru hareketlilik fırsatlarını sınırlayan uygulamalardan vazgeçilmesiyle bireylere becerileri doğrultusunda eğitimlerine devam edebilecekleri fırsatlar sunulmalıdır.

108. Taleple ilgili bir diğer önemli eksiklik, öğrencilere sunulan rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yetersiz olmasıdır. Meslek lisesi öğrencilerinin yaklaşık % 70'i meslek okulu seçimi öncesi rehberlik ve yönlendirme almadığını ifade etmiştir.⁹¹

109. Son olarak, meslek eğitiminin ekonomik ve sosyal yararı konusunda algılamalar farklıdır. Bilgi toplumunda mavi ve beyaz yakalı işçi kavramı değişmekte "bilgi işçisi" kavramı öne çıkmaktadır. Yaşam boyu

öğrenme felsefesi öne çıkmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren gelişmiş ülkelerin çoğu bu yaklaşımı eğitim sistemlerine uyarlamak için eğitim sistemlerinde reform yapmışlardır. Türk eğitim sistemi bu yaklaşımı algılamakta ve içselleştirmekte gecikmiştir.

MESLEK EĞİTİMİNDE İYİLEŞTİRME GAYRETLERİ

110. Öğrencilerin ortaöğretim düzeyinde meslek eğitimine yönlendirilmeleri yoluyla üniversite önündeki yığılmanın engellenmesi Türkiye'nin otuz yıldan fazla bir süredir hayata geçirmeye çalıştığı bir projedir. Bugün meslek eğitiminin içinde olduğu durum, bu konunun böyle dar bir çerçevede ele alınmasının sorunların derinlemesine irdelenmesini ve etkili politika çözümlerinin oluşturularak uygulanmasını engellediğini ortaya koymaktadır. Meslek eğitimi, ülkemizin sosyal ve ekonomik gelişmesinde önemli bir araca dönüştürmek için verimlilik, etkililik ve uyum sorunlarını iyileştirmek ve böylece talebin oluşacağı şartları hazırlamak gerekmektedir.

111. Son yıllarda, genç nüfusumuzun istihdam becerileri elde etmesinin hem Türkiye hem de bu konunun oldukça üstüne düşen AB için taşıdığı kritik önemin de itici gücüyle kamu kurumları, Milli Eğitim Bakanlığı liderliğinde ve koordinasyonunda temel sorunlara yönelik politika oluşturma gayretindedir. Reform çalışmaları, AB tarafından finansmanı sağlanan Türkiye'de Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi (MEGEP) ve Türkiye'deki Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi (MTEM) kapsamında yürütülmektedir.

112. Eylül 2002'de başlayan ve beş yıl sürecek MEGEP kapsamında, beceri ve yeterlilik eğitiminin yaşam boyu öğrenme perspektifinde geliştirilmesi için en temel unsur olan ulusal yeterlilik sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

113. Bu bağlamda, ortaöğretim düzeyinde 17 öğretim alanında 64 meslek dalının

⁸⁶ Tunalı, 2003.

⁸⁷ MEB, 2006.

⁸⁸ YÖK, 2005.

⁸⁹ Tansel, 2004.

⁹⁰ Tansel, 2004.

⁹¹ Ö. Kayır vd., 2004.

standartları taslak olarak tamamlanmış, bu dallarda modüler öğretim programları hazırlanarak pilot kurumlarda uygulanmaya konulmuştur. Pilot uygulama, 2004-2005 öğretim yılında 145 pilot eğitim kurumunun (105 tanesi mesleki eğitim, 40 tanesi genel orta öğretim) ortak 9. sınıflarında dört yıl süreli modüler program esasına dayalı eğitim ve öğretimi içermektedir. Proje kapsamında genel liseler ile mesleki ve teknik liselerin birinci sınıfı ortak hale getirilmekte ve bu sınıf "yönlendirme sınıfı" olarak yapılandırılmaktadır. Bu uygulamada öğrenciler, yönlendirme sınıfını tamamladıktan sonra devam edecekleri okul türleri ile bölümlerini/alanlarını seçeceklerdir.

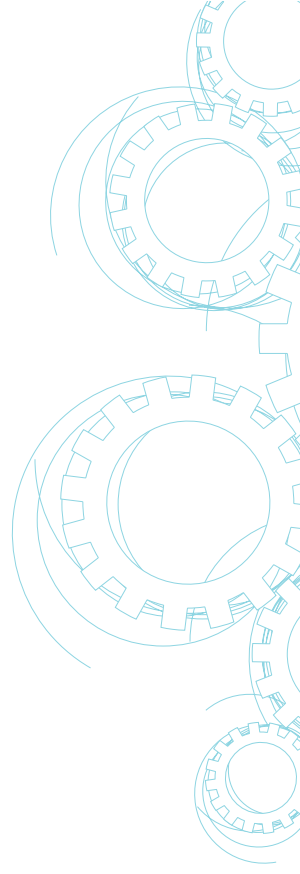
114. Ayrıca, çalışmaların sürdüğü 12 geniş alana ek olarak 18 alan için de sektör analiz çalışmaları tamamlanmıştır. Modüler öğretim yapısı, öğrencilerin sertifikalara yönelik eğitim almasına fırsat sağladığı için ulusal yeterlilik sisteminin temel unsurlarından biridir.

115. Ulusal yeterlilik sistemi için diğer bir kritik unsur, meslek eğitiminde akreditasyon ve sertifikasyondan sorumlu olacak Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun kurulmasıdır. MEGEP,

kurulması uzun yıllardır gündemde olan bu kurumun kanun tasarısının hazırlanması sürecini hızlandırmıştır. Son olarak, hazırlanan kanun tasarısı Eylül 2006'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir.

116. Toplam 51 milyon avro bütçesi olan ve AB tarafından fonlanan MEGEP kapsamında ayrıca kamu kurumlarınca daha verimli ve etkili meslek eğitimi verilebilmesi için okul ve eğitim merkezi yöneticilerinin eğitimi ve eğitimcilerin eğitimi yapılmaktadır. Bu doğrultuda, yönetişimin iyileştirilmesi sürdürülmekte ve yapılan değişikliklerin kamuoyunu duyurulması için bilgilendirme kampanyaları tasarlanmakta ve uygulanmaktadır.

117. Temmuz 2003'te başlayan ve 2006 sonunda bitecek olan MTEM kapsamında özellikle mesleki ve teknik öğretmenlerin niteliklerinin artırılmasına yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler yapılmaktadır. Buna ek olarak, mesleki ve teknik öğretmen yetiştirilmesi sisteminde insan kaynaklarının geliştirilmesi için kapsamlı orta vadeli strateji oluşturulması doğrultusunda çalışmalar sürdürülmektedir.

KAMU – ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİ ÖRNEKLERİ

118. Bu bölümde, Türkiye'de meslek eğitiminin talep tarafında olan ticari şirketlerin ve sivil toplum örgütlerinin inisiyatif alarak kendi meslek eğitimi kurumlarını oluşturduğu örnekler göz atacağız.

119. Bu örneklerin temel ortak noktası, devletin kaynak yetersizliği gibi nedenlerle iyileştirme yapamadığı alanlarda özel sektörün bu iyileştirmenin yükünü bizzat üstlenmiş olmasıdır. Bazı projeler AB fonları gibi dış kaynaklar ile yürütülürken, bazılarında meslek eğitiminin başlatıldığı ilin ve çevresinin sanayi kuruluşları bir araya gelip mali yükü birlikte üstlenmektedir.

120. Eğitim niteliğinin artırılması, hem sermaye kesimi hem de işgücü için olumlu bir adım olduğundan, bu alanda sendikalar ve işveren kuruluşları verimli çalışmalar yürütebiliyor. Bu bölümde bunlara da ilişkin parlak örnekler göreceksiniz.

121. Verilen eğitimin süresinin, bir-iki istisna dışında, meslek liseleri ve meslek yüksekokullarından daha kısa olduğu gözlemlenebilir. Bu da meslek liseleri ve MYO'lardaki eğitimin verimliliği üzerine bir tartışma ortamının yaratılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

122. Verimlilik sağlanan başka bir alan da istihdamdır. İşveren kendi eğitim kurumuna sahip olunca, işgücünü kendi kıstasları doğrultusunda eğitebildiği için, kamu sektörüyle arasındaki arz-talep ilişkisinde muhtemel aktarım düşüklükleri engellenmiş olmakta; ayrıca iş yaşamında verimlilik katsayısı artırılabilmektedir.

123. Verdiğimiz örneklerin birçoğu sanayi sektörüne ait olsa da, hizmet sektöründeki örneklerde de gözle görülür bir artış vardır.

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ

BURSA EĞİTİMİ GELİŞTİRME VAKFI (BEGEV)

124. Bursa Eğitimi Geliştirme Vakfı (BEGEV), eğitime gönül vermiş bir grup iş insanının öncülüğü ve katkılarıyla kurulmuştur. 1999

yılında Bursa Sanayici ve İşadamları Derneği'nin de desteği ile ara eleman yetiştirme yolunda adımlar atmaya başlamıştır. Bu iki gönüllü sivil toplum kuruluşunun organize ettiği Endüstriyel Tasarım Merkezi, 2001 yılı Mayıs ayında eğitim vermeye başlamıştır.

125. 2001 yılından bugüne kadar BEGEV Eğitim Merkezi'nde toplam 82 kurs açılmıştır. Kursların 24'ü meslek edindirme, 58'i meslek geliştirme eğitimleridir. Sac Metal Kalıp Tasarım Eğitim Programı'nda 387, Tekstil Dokuma Jakar Armür Desen Tasarım Eğitim Programı'nda 316, Konfeksiyon Kalıp Tasarım Eğitim Programı'nda 262, CNC Tezgah Operatörlüğü Eğitim Programı'nda 190, Otomasyon S7-200 PLC ve Logo Eğitim Programı'nda 74, Kalite Kontrol Eğitim Programı'nda 30 olmak üzere toplam 1259 öğrenci eğitilmiştir.

126. Kuruluş aşamasında çeşitli kurum ve kuruluşların desteği ile yapılan yatırım ve hibe tutarı yaklaşık 800.000 dolardır. BEGEV 2001 yılından bugüne kadar AB ve Dünya Bankası'nın finansman desteği ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile Milli Eğitim Bakanlığı MEGEP aracılığı ile başlatılan eğitim ihalelerine katılmış ve bir kısmı maddi bir kısmı ekipman olmak üzere yaklaşık 790.000 avro tutarında hibe almıştır. Alınan bu hibelerin maddi kısmının tamamı kursiyerlerin eğitim programı sırasındaki giderlerinde kullanılmıştır.

127. 2004 yılında, Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi (DOSAB), Demirtaş Sanayiciler Derneği (DSD) ve BEGEV işbirliği ile Bursa'da teknik eğitimi geliştirmek amacıyla Bursa Tasarım ve Teknoloji Geliştirme Merkezi (BUTGEM) kurulmuştur. BUTGEM için DOSAB tarafından 38 dönümlük arsa tahsis edilmiş, bina inşaatını yine DOSAB ve DSD üstlenmiştir. Yeni kompleksin işletimi 25 yılıllığına BEGEV'e verilmiştir. (<http://www.begev.org.tr>)

ÇOŞKUNÖZ EĞİTİM VAKFI

128. Coşkunöz Eğitim Vakfı (CEV), 1988 yılında M. Kemal Coşkunöz tarafından eğitim imkânı bulamamış lise mezunu gençlere meslek edindirmek amacıyla kurulmuştur.

Vakıf binasında bu yıla kadar yılda en fazla 60 öğrenciye eğitim verilmiş olup, kapasitesi akşam eğitimiyle 100 kişinin üstüne çıkabilecek düzeydedir. Eğitim, kurulduğu günden bu yana kesintisiz olarak sürmüştür. Eğitim hizmeti, kalıp ve makine tesislerinin içinde 3 katlı, içinde atölyeleri, sınıfları, sosyal tesisleri, uygulama alanları olan bağımsız eğitim binasında verilmektedir.

129. CEV'de iki farklı program uygulanmaktadır. Bunlardan ilki Meslek Edindirme Programı'dır. Bu program makine ve kalıpcılık üzerinedir ve eğitim fabrika içerisindeki atölyelerde 18 ay boyunca, haftada beş gün olarak verilmektedir. Meslek Edindirme Programı paralelinde isteyen öğrenciler Akşam Sanat Okulu'na da devam ederek meslek lisesi diploması almaya hak kazanır. Uygulanan diğer program, Uzmanlaştırma Programı'dır ve 2004 yılında hayata geçirilmiştir. Programın amacı, meslek lisesi ya da meslek yüksekokulu mezunu olan, ancak teorik bilgilerini uygulamaya geçirememiş gençleri makine ve kalıpcılık üzerine uzmanlaştırmaktır. Program süresi 12 aydır ve eğitim haftada beş gün yine fabrikada bulunan atölyelerde verilmektedir. Bununla birlikte CEV, teknik eğitim okullarına maddi katkıda bulunmakta, üniversite öğrencilerine burs imkânı sağlamak ve bilim adamlarının projelerine destek vermektedir.

130. Vakıf, bugüne kadar Meslek Edindirme Programı'ndan 192, Uzmanlaştırma Programı'ndan da 15 öğrenciyi mezun etmiştir. Her iki programı başarıyla tamamlayan öğrencilere, Coşkunöz Holding şirketlerinde iş garantisi olanağı sunulmaktadır, ancak mecburi hizmet koşulu getirilmemektedir. Bu süreçte katılımcılardan hiçbir ücret alınmadığı gibi tüm giderleri karşılanmakta, ücret ödemesi ve özel sağlık sigortası/kaza sigortası yapılmakta ve şirket çalışanlarına sunulan tüm haklardan yararlanmaları sağlanmaktadır.

131. Farklı projeler de sürdüren ve eğitim tesisinden yararlanmak isteyen kurumlara da kapılarını açan CEV, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) ve Bosch A.Ş. ile işbirliği yaparak 80 kişiye teknik eğitim kursları vermiştir. ([http:// www.coskuno.com.tr/](http://www.coskuno.com.tr/))

ELGİNKAN VAKFI MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM MERKEZLERİ

132. 1985 yılında Elginkan Topluluğu'na bağlı sekiz şirket tarafından kurulan Elginkan Vakfı,

1994 yılında Manisa'da ve 2003 yılında Bolu'da kurduğu mesleki ve teknik eğitim merkezleri ile yetişkinlere yönelik mesleki ve beceri eğitimleri vermektedir.

133. Elginkan Vakfı eğitim merkezlerinde, çalışmakta olan ya da işsiz lise mezunları ve üst eğitim grubuna dahil öğrencilere yönelik meslek kazandırma ve/veya meslek geliştirme eğitimleri ücretsiz sunulmaktadır. Tam gün devam eden eğitimlerde öğle yemekleri, kurs kitapçıkları da ücretsizdir.

134. Meslek kursları, geliştirme ve uyum kursları ve toplam kalite seminerleri başlıkları altındaki eğitimin başlıca konuları temel elektrik, ev cihazları montajı, doğalgaz teknolojisi, hidrolik-pnömatik, CNC operatörlüğü, elektroniktir.

135. Manisa Eğitim Merkezi'nde 20, Bolu Eğitim Merkezi'nde ise 11 derslik, salon, laboratuvar ve atölye bulunmaktadır. Bugüne kadar her iki eğitim merkezinde meslek kurslarına toplam 3802 kişi, geliştirme ve uyum kurslarına 21.966 kişi, toplam kalite yönetimi seminerlerine ise 90.108 kişi katılmıştır. (<http://www.ueitem.org.tr/>)

KAZAN SİAD KAYNAKÇILIK EĞİTİM PROJESİ

136. Kazan Sanayici ve İşadamları Derneği'nin İŞKUR ve Dünya Bankası desteğiyle yürüttüğü projenin hedef kitlesi, İŞKUR'a kayıtlı 17-35 yaş aralığındaki, en az ilköğretim mezunu işsizlerdir. Programa öğrenci seçimi aşamasında meslek lisesinden mezun olanlar tercih edilmektedir. Kuramsal eğitim bölgedeki meslek lisesinde verilirken, uygulama dersleri, Kazan SİAD üyesi işyerlerinde verilir. Proje çerçevesinde 39 kişi eğitim görmüş, kursiyerlerin hepsine iş olanağı sunulmuştur. (<http://www.kazankasiad.org.tr/>)

TRABZON SİAD AYAKKABI SEKTÖRÜ SAYACILIK MESLEK ELEMANI YETİŞTİRME PROJESİ

137. Trabzon Sanayici ve İşadamları Derneği'nin (TSİAD) yürüttüğü projenin finansmanının büyük bölümü (% 90), AB tarafından karşılanmış, yaklaşık 30 bin avroluk bölümünü ise TSİAD üyesi kişi ve kuruluşlar üstlenmiştir. Proje çerçevesinde 50 kursiyere 255 iş günü eğitim verilmiştir. 47 kursiyer eğitimi tamamlamıştır. Bu eğitim, alan becerisi ve hızlı öğrenme kavramları çerçevesinde, yeni eğitim modülü yaklaşımına göre biçimlendirilmiştir. (<http://www.tsiad.org.tr>)

SENDİKA İŞBİRLİKLİ MESLEK EĞİTİMLERİ

MESS EĞİTİM VAKFI

138. 1986 yılında MESS öncülüğünde Türkiye'nin önden gelen bazı sanayicileri tarafından kurulan MESS Eğitim Vakfı'nın (MEV) kuruluş amacı, çalışanların bilgi ve becerilerini artırmak ve çalışma yaşamına atılacak olan öğrenci, çırak ve işçileri iş hayatına hazırlamaktır.

139. Vakıf ve iktisadi işletmesi, kurulduğundan günümüze değin istihdam edilmiş işgücüne yönelik beceri geliştirme eğitimleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede üretim yönetimi, iş süreçleri ve organizasyon, verimlilik artırma ve kalite yönetim sistemleri başlıkları altında yaklaşık 100 eğitim programı, halen istihdamda olanlara ücret karşılığı verilmektedir. İşsizler, öğretmen ve öğrencilerden ücret alınmamaktadır. MEV'in toplam giderlerinin dörtte üçü faaliyet gelirlerinden, kalanı MESS tarafından finanse edilmektedir.

140. Vakıf, geçtiğimiz yıl 35 bin kişiye 332 bin kişi-saat eğitim vermiştir. Verilen eğitimlerin % 70'i mavi yakalılara, % 30'u beyaz yakalılara ve yöneticilere yöneliktir. Başlangıçta metal sektöründeki şirketlere yönelik olan eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden, bugün sanayi ve hizmet sektöründeki tüm şirketler yararlanabilmektedir.

141. 2005 yılı sonuna kadar 30.377 kişi bu eğitimlerden yararlanmıştır. Projenin toplam hedefi ise 120.000 kişinin eğitilmesidir. (<http://www.messgitim.com.tr>)

TÜRKİYE YOL-İŞ / İNTES EĞİTİM ŞANTİYESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

142. Eğitimde sosyal diyalogun başarılı bir örneği olan Türkiye Eğitim Şantiyesi, inşaat sektörünün sosyal ortakları olan Türkiye Yol Yapı ve İnşaat İşçileri Sendikası (Yol-İş) ile Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES) tarafından kurulmuştur. İki temel amacı, inşaat sektörünün nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak ve sektör çalışanlarının ve/veya sektöre girecek olan kişilerin niteliklerinin tespiti ve sertifikasyonudur.

143. Türkiye Eğitim Şantiyesi'nde 5 teori sınıfı, 125 metre karelik 10 uygulama atölyesi ve 300 kişilik bir konferans salonu

bulunmaktadır. Türkiye Eğitim Şantiyesi 200 kişilik yemek ve yatak kapasitesine sahiptir.

144. Eğitimlerin hedef kitlesi halihazırda inşaat sektöründe çalışanlar ile bu sektörde çalışmak isteyen işsizler ve işini değiştirmek isteyenlerdir. Eğitim konuları, sektörü temsil eden firmalar arasında yapılan anket çalışmaları sonucunda belirlenir. Başlıca alanlar arasında yalıtım, zemin cephe kaplama, karo fayans döşeme, temel boya, iş makinesi operatörlüğü, kaynakçılık, sıhhi tesisat, duvar beton ve alçı panel vardır.

145. Eğitim süresi bir yıl olan ve yılda 2000 kişinin eğitimini hedefleyen girişimde, kurulduğu günden bu yana 850 kişi eğitim almıştır. Bu kişilerin % 70'i halen inşaat firmalarında çalışmaktadır. İşsiz olup eğitim alan % 30'luk kesimin yarısına inşaat sektöründe iş bulunmuştur.

146. Eğitimler esas itibarıyla ücretli olup, finansmanı şirketlerin eğitimler için ödediği ücretlerle karşılanmaktadır. (<http://www.yol-is.org.tr/>)

ŞİRKETLER TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ

FESTO DIDACTIC

147. Festo A.Ş. Türkiye'de 1989 yılında bağımsız eğitim departmanı Didactic ile faaliyet göstermeye başlamıştır. Yılda yaklaşık 1500 kişiyi otomasyon teknolojileri alanında 39 farklı konuda eğitmektedir.

148. Festo'nun eğitimlerine talep yoğun olarak, fabrikalarındaki mevcut teknolojileri daha etkin, daha verimli kullanarak üretim maliyet ve kalitesine olumlu etki yapmak düşüncesinde olan bakım, Ar-Ge ve yönetim kadrolarından gelmektedir. Eğitim, Festo'nun merkezinde yapıldığı gibi, fabrikaların kendi yerlerinde de gerçekleştirilebilmektedir.

149. Eğitim teorik ve uygulamalı olarak iki aşamada gerçekleştirilir. Yeterliliğe dayalı eğitim felsefesi benimsenmiştir ve eğitim sonunda başarılı olan katılımcılara uluslararası geçerliliği olan bir sertifika verilmektedir.

150. Festo, bir eğitim kurumu olmasından kaynaklanan deneyimini sosyal projelerde de kullanmaktadır. İlki 2004 yılında başlayan Engellilere Yönelik Mekatronik Destek

Elemanı Yetiştirme Projesi'nin üçüncüsü 2006 yılında başarıyla tamamlanmış ve toplam 62 engelli vatandaşımız mekatronik destek elemanı olarak çeşitli kuruluşlarda istihdam edilmiştir. (<http://www.festo.com/>)

MNG TURİZM VE OTELÇİLİK EĞİTİM MERKEZİ

151. Türkiye'de özel sektör tarafından kendi istihdam amaçları çerçevesinde kurulan okullar içinde, turizm sektörüne dönük olan ilk meslek okulu, MNG Holding'in 2002 yılında Antalya'nın Aksu ilçesinde açtığı Özel MNG Uygulamalı Turizm ve Otelcilik Eğitim Merkezi'dir.

152. Eğitim merkezinin hedef kitlesi, lise mezunu "vasıfsız" işgücüdür, ancak kurslara kabul için bir okul durumu sınırlaması bulunmamaktadır. Meslek lisesi, meslek yüksekokulu ya da fakülte mezunu öğrenciler de bu kursa katılabilmektedirler.

153. MNG Eğitim Merkezi'nde dört ana dalda; servis, mutfak, ön büro ve kat hizmetleri dallarında eğitim verilir. Her bölümdeki öğrenciler, bölüme özgü ortalama yedi ders alır. Bu dersler dışında, yabancı dil (İngilizce, Almanca ve Rusça) ve bilgisayar dersleri ortaktır. Ayrıca öğrencilere dersler dışında, kalite yönetim sistemi, sosyal ilişkiler, otel yönetimi, turizm hukuku, hijyen ve sanitasyon, ilk yardım ve muhasebe seminerleri verilir.

154. Öğrenciler, kuramsal eğitim bitiminde MNG Holding'e ait iki otelde uygulama olanağına sahip olurlar. Eğitim yılı bittiğinde yapılan kuramsal ve uygulamalı sınav sonucunda, öğrenciler sertifika almaya hak kazanır. Branş sertifikaları dışında, yabancı dil ve bilgisayar sertifikaları da verilir.

155. Öğrencilerin eğitim, ulaşım, üniforma ve yemek giderleri, MNG Eğitim Merkezi tarafından karşılanır. Başarıyla mezun olan öğrenciler WoW grubu otellerine yerleştirilir. 2002 yılında açılan merkez, bugüne kadar toplam 300 mezun vermiştir. (<http://www.mngegitimmerkezi.org/>)

SÜTAŞ SÜT HAYVANCILIĞI EĞİTİM MERKEZİ

156. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Uludağ Üniversitesi ve SÜTAŞ arasındaki işbirliği sonucunda kurulan eğitim merkezi ve eğitim çiftliğinin amacı, bir ailenin 24 veya 32 sağmallık bir işletmeye sahip olarak bakabilmesidir. Söz konusu merkez, bu

çerçevede bir ailenin kalabileceği biçimde tasarlanmıştır. Uygulama işletmesi, 12 büyükbaş hayvan ile başlayıp 12'nin katları olarak modüler bir yapıda büyütülebilecek şekilde planlanmıştır. İşletmenin maksimum kapasitesi 60'ı sağmal olmak üzere 72 inek, toplam 180 baş sığırdır.

157. Karacabey MYO Hayvan Yetiştirme ve Sağlığı Bölümü ile Süt Teknolojisi Bölümü öğrencileri uygulamalı eğitimlerini fabrikada ve eğitim merkezinde yapmakta, Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi ve Ziraat Fakültesi öğrencileri için de staj imkânı sunulmaktadır. Merkez, halihazırdaki üreticilere de eğitim hizmeti verir. Süt sığırı yetiştiricileri, eş ve çocukları, hayvan bakıcıları, ara elemanlar ve sözleşmeli üreticiler 3 ve 5 günlük eğitimler görmekte, başarılı olanlara Bakanlık onaylı "Eğitim Belgesi" verilmektedir. Ayrıca sektörde görev yapan üst düzey yöneticilere, veteriner hekim ve ziraat mühendislerine dönük uzmanlık seminerleri de düzenlenmektedir.

158. SÜTAŞ Süt Hayvancılığı Uygulamalı Eğitim Merkezi süt üreticilerine ve bu alanda yatırım yapmak isteyenlere ücretsiz danışmanlık hizmetleri, plan-proje desteği de vermekte, yine ihtiyacı olan üreticilere SÜTAŞ Damızlık Üretim Çiftliği'nden damızlık gebe düve sağlanmaktadır. (<http://www.sutas.com.tr/>)

ÖZEL SEKTÖR - KAMU İŞBİRLİĞİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MESLEK EĞİTİMLERİ

BOSCH MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ

159. Bosch Mesleki Eğitim Merkezi, modern teknolojiyle, işyeri ortamında nitelikli gençler yetiştirmeyi, okul dışı kalmış gençlere meslek edindirmeyi ve Bursa çevresindeki meslek okullarının gelişimini desteklemeyi hedefler. Bosch, uluslararası yapısının da avantajını kullanarak, Almanya'da üç ayrı şehirdeki Bosch eğitim merkezlerinden etkin destek almaktadır. Ayrıca Türk - Alman Sanayi ve Ticaret Odası işbirliği ile Türkiye'de verilen eğitim sertifikalarının Almanya'da verilenler ile denkliği sağlanmaktadır.

160. Programda endüstriyel elektronik ve endüstriyel mekanik gibi iki teknik başlığın yanı sıra, iş güvenliği, kurum kültürü gibi dersler de bulunur. Haftalık eğitimin 3 günü Bosch Mesleki Eğitim Merkezi'nde uygulama,

DEĞİŞİM İHTİYACI

170. Raporda bu bölüme kadar ülkemizde meslek eğitimiyle ilgili durum küresel bir çerçevede ve geleceğe dönük olarak incelenmiştir. Bu noktada, değişim ihtiyacı aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- a.** Mesleki ve teknik eğitim hep gündemde olmasına rağmen, hem arzulanan sonuçlar elde edilmemiş hem de uygulanan politikalar bazı beklenmeyen ya da planlanmayan sonuçlara neden olmuştur. Bir örnek verecek olursak, ortaöğretim düzeyindeki meslek eğitimi, öğrencilerimizin üniversite kapılarına yığılmasını önleyememiştir. Öte yandan, yükseköğretim meslek sahibi ve başarılı olmak için tek yol olarak görülmekte, üniversite işlevleri toplumumuzca yanlış algılanmaktadır.
- b.** İncelenmesi gereken en önemli konu, meslek eğitiminin gençlerimiz için neden çekici olmadığı ve nasıl daha çekici kılınabileceğidir. Bugünkü durumda meslek eğitimi düşük statülü bir eğitim biçimi olarak algılanmakta, daha az arzulanan ve daha düşük statülü bir ekonomik hayata hazırlama türü olarak görülmektedir.
- c.** Meslek eğitiminin gerek yükseköğretim, gerek ortaöğretimde gençlerimize çekici kılınabilmesi için en önemli koşul, bu eğitimin piyasanın şartlarına cevap verebilir bir hale getirilmesidir. Diğer bir deyişle, meslek eğitiminin değişimi koklayabilen "hassas bir burna" sahip olması gerekmektedir. Bunun sağlandığı, yani meslek eğitiminin değişen piyasa şartlarına duyarlı kılındığı bir ortamda, meslek eğitimine olan talep sorununun çözülmesi için bir adım atılmış olur.
- d.** Sorun yapısalıdır. Piyasa şartlarına duyarlı bir yapı ne olmalıdır? Şimdiye kadar hem ortaöğretimde hem de yükseköğretimde meslek eğitimine genellikle bir "planlama" ve dolayısıyla ileri bir tarihte olabilecek "işgücü ihtiyacını tahmin" sorunu olarak bakıldığını ve bu nedenle yapılandırılmasının oldukça merkeziyetçi ve bürokratik bir temele oturtulduğunu

düşünüyoruz. Bu yapılanma meslek eğitiminin değişen piyasa şartlarına duyarlı olmasını sağlayamamaktadır. Çözüm bugünkü ortamda "ileriye dönük projeksiyonları" yapabilecek bürokratik yapılar yerine günün değişen şartlarına göre esneklik gösterebilen, güne uyum sağlayabilen yapılanmada yatmaktadır.

- e.** Son yıllarda meslek eğitime talebin nitelik ve nicelik olarak azalmasının en önemli sebebi bu eğitimin bireylere sağladığı ekonomik ve sosyal faydada gözlemlenen düşüştür. Burada, politika yapıcılara düşen görev, söz konusu faydanın artması için uygun koşulları yaratmaktır.

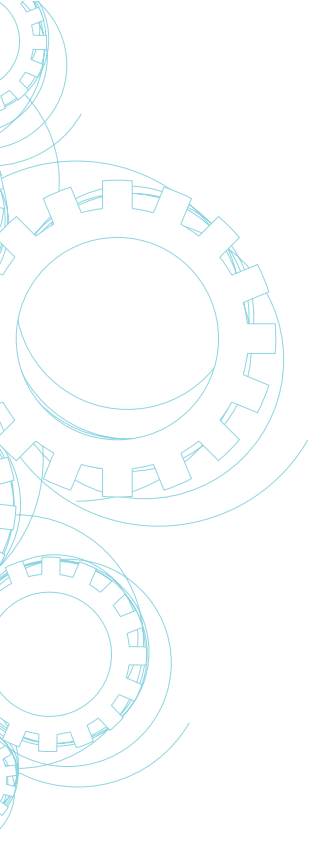
171. Söz konusu değişim ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak dört temel hedef ve bunları gerçekleştirmeye yönelik öneriler geliştirilmiştir:

- a. HEDEF 1:** Ortaöğretimde akademik ve mesleki eğitim arasında program farklılıklarının azaltılarak tüm mezunlara yaşam boyu öğrenme perspektifinde temel becerilerin kazandırılması.
- b. HEDEF 2:** Bireyler için meslek eğitiminin ekonomik ve sosyal faydasının artacağı koşulların oluşturulması.
- c. HEDEF 3:** Yaşam boyu öğrenme perspektifinde açık öğrenme ortamlarının oluşturulması.
- d. HEDEF 4:** Meslek eğitiminde kamu-özel sektör işbirliği potansiyelinin hayata geçirilmesi.

172. Aşağıda, hedefler ve öneriler daha kapsamlı olarak ele alınmaktadır:

HEDEF 1: ORTAÖĞRETİMDE AKADEMİK VE MESLEKİ EĞİTİM ARASINDA PROGRAM FARKLILIKLARININ AZALTILARAK TÜM MEZUNLARA YAŞAM BOYU ÖĞRENME PERSPEKTİFİNDE TEMEL BECERİLERİN KAZANDIRILMASI

173. Ekonomideki ve işgücündeki süratli değişim sürecinde bireylerin sahip olması gereken genel ve mesleki beceriler arasındaki farklılıklar giderek azalmaktadır. Buna paralel olarak, genel ve mesleki eğitim arasındaki klasik katı sınırlar birçok ülkede yumuşamakta, yapı ve içerik farklılıkları

azalmaktadır. Bu değişim özellikle ortaöğretimde etkili olmaktadır. Ayrıca, artık ortaöğretimi bitiren tüm öğrencilerin yaşam boyu öğrenme için gerekli temel becerileri kazanmış olması gerekmektedir. Bu, bireylerin istediklerinde ve/veya gerektiğinde meslek değiştirmelerini de kolaylaştıracaktır.

174. Türkiye meslek eğitimi geleceğe dönük olarak yapılandırırken bu değişimi dikkate almalıdır. Nitekim, mevcut kamu politikalarında bu gözlemlenebilir. DPT'nin Orta Vadeli Programı'nda (2006-2008), ortaöğretimde okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir yapıya geçilmesi, ortaöğretimin program bütünlüğü ve devamlılığı içinde yatay ve dikey geçişlere olanak tanıyan, fırsat eşitliğini geliştiren esnek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, okul türlerinin azaltılması ve programların geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenmesi düşünülmüştür. Ortaöğretimde meslek eğitimi boyutunda modüler eğitim sistemine geçilmesi Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından yapılan çalışmalarda da önerilmektedir.⁹²

175. Dünya Bankası Eğitim Sektörü Araştırması da genel eğitimdeki öğrencilere temel teknik becerilerin ve meslek eğitimindeki öğrencilere genel becerilerin kazandırılmasının yaşam boyu öğrenme için sağlam bir temel oluşturacağına dikkat çekmektedir. Bu amaca yönelik olarak, ortaöğretimde ilk iki yılda temel beceriler eğitime, son iki yılda da seçmeli olarak mesleki, akademik ya da karışık eğitime odaklanılması önerilmektedir. Rapor, ayrıca, ortaöğretim okullarının genel ve mesleki programları beraber içerecek şekilde çeşitlendirilmesini önermektedir. Ancak, bu öneri henüz ülkemizdeki tüm paydaşlar tarafından benimsenmemektedir.

176. OECD tarafından gerçekleştirilen "Ulusal Politikaların Değerlendirilmesi: Türkiye'de Temel Eğitim" araştırması kapsamında uluslararası uzmanlar tarafından hazırlanan rapor ortaöğretim programlarının genel olarak öğrencilerin çalışma hayatında da başarılı olabileceği şekilde hazırlanmasının önemine değinmektedir. Programın akademik derslerin yanı sıra, işverenlerin önem verdiği yeterlilikleri de içermesi önerilmektedir. Bu yeterlilikler ise özellikle öğrenilen bilgilerin ortamlarında uygulanmasıyla ilgilidir;

örneğin: bilgi toplama ve problem çözme için okuma, matematiği uygulama, iş yazışmaları yapma, bilgiyi bulma, öğrenme amacıyla dinleme ve gözlem yapma ve takım çalışması.

177. Bu çerçevede, raporumuz, ortaöğretimde akademik ve mesleki eğitim arasında program farklılıklarının azaltılması ve tüm mezunlara yaşam boyu öğrenme perspektifinde temel becerilerin kazandırılması amacıyla aşağıdaki adımları önermektedir:

ÖNERİ 1.1: Ortaöğretimde ilk yıl tüm okullarda ortak olarak uygulanan ve temel yeterliliklere odaklanılan genel eğitimin süresinin iki yıla çıkarılması:

178. Tüm ortaöğretim mezunlarının yaşam boyu öğrenme perspektifinde temel beceri ve yeterliliklere (okuryazarlık ve sayısal beceriler; matematik, fen bilgisi ve teknolojiye temel ustalıklar; problem çözme; eleştirel düşünme; çok iyi yabancı dil bilgisi; bilgi ve iletişim teknolojisi becerileri ve teknoloji kullanımı; toplumsal beceriler; girişimcilik ve genel kültür) sahip olmaları sağlanmalıdır. Bu becerilerin, tüm ortaöğretim öğrencilerine ortak bir program ile kazandırılması amaçlanmalıdır. Bu, bireylerin yaşam boyu öğrenme için gerekli altyapıyı kazanmalarının sağlanması yolunda çok önemli bir adım olacaktır.

179. Burada kritik bir nokta, öğrencilere temel becerilerin kazandırılmasında yeni öğretim yöntemlerinin ve ölçme-değerlendirme araçlarının kullanılmasıdır. Eski didaktik yaklaşımlarla söz konusu becerilerin (örneğin problem çözme ve takım çalışmasına yatkınlık) kazandırılması mümkün olmayacaktır. Bunun için, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından sürdürülen öğretim programları geliştirme süreci ve Dünya Bankası tarafından başlatılan Ortaöğretim Projesi kapsamında yapılacak çalışmalarda "konu temelli" değil "yeterlilik temelli" bir yaklaşım benimsenmelidir.

180. Modüler sistemin tam anlamıyla uygulanması için sınıf geçme sisteminin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

ÖNERİ 1.2: Ortaöğretimde akademik ağırlıklı eğitim yapan okullardaki öğrencilere bazı alanlarda mesleki ve teknik ders alma fırsatı sağlanması:

181. Genel lise mezunlarının üniversite eğitimi almaksızın işgücüne katılabilmelerini kolaylaştıracak beceri ve yeterliliklere sahip

92 TÜBİTAK, *Vizyon 2023 Teknoloji Öngörü Projesi Eğitim ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu ve Stratejik Belgesi*, Ankara, 2005.

olması, eğitimimiz için önemli bir hedeftir. Öğrenciler, modüler sistemde gerekli kredileri biriktirerek yeterliliklerini sertifikalandırabilir ya da sadece ders olarak merak duydukları alanlarda bilgilenebilir ve bilinçlenebilirler. Böyle bir yapılanma, öğrencilerin üniversite eğitimi ve çalışma hayatında potansiyellerini daha iyi kullanmalarına katkıda bulunacaktır. Bu yeterliliklere örnek olarak bilgi ve iletişim teknolojileri, teknik resim vb. alanlar gösterilebilir.

ÖNERİ 1.3: Ortaöğretimde tüm öğrencilere uygulama deneyimi edinebilecekleri fırsatların sağlanması:

182. Beyin araştırmalarından çıkan son bulgular, ortaöğretim çağındaki gençlerin öğrenme yaşamına okul dışında da katılmalarının ve yaparak öğrenmelerinin önemini vurgulamaktadır.⁹³ Özellikle genel liselerdeki öğrencilerin akademik bilgiyi yaşamla ilişkilendirebilmesi, fırsat buldukça uygulama tecrübesi edinebilmesi ve düşünme

ALMAN İKİLİ MESLEK EĞİTİMİ SİSTEMİNE GÖRE İŞYERİ VE OKUL ORTAMINDA EĞİTİM: İKİLİ MESLEK EĞİTİMİ SİSTEMİNDE EĞİTİM SÖZLEŞMESİ⁹⁴

Almanya'da 2003 yılında yaklaşık 930.000 genç genel eğitim veren okulları bitirdi. Bunlardan 560.000 kadarı Alman ikili sistemine göre meslek eğitimine başladı; yani her biri bir işyeriyle eğitim sözleşmesi imzaladı.

Eğitim sözleşmesi yapıldıktan sonra işletmeye alınan gençler, burada haftada 3-3,5 gün eğitime gider. İşyeri dışında, odalar ve meslek kuruluşları da bazı meslek dallarında eğitim verir. Haftada 1-1,5 gün ise, öğrenciler devlete ait meslek okullarında eğitilir. Gençler öğrenim gördükleri işyerinden belli bir ücret alır. Eğitim 3-3,5 yıl sonra bir bitirme sınavı ile tamamlanır. Ticaret Odaları tarafından hazırlanan bu sınavlar bütün Almanya'da aynı gün yapılır. Bazı koşullar yerine getirildiği takdirde, mezunların yeniden genel eğitim veren okul sistemi içine dönmesi, bir üst kademeye ya da üniversiteye geçmesi mümkündür. Ancak bu gençlerin çoğunluğu iş aramaya koyulur. Meslek hayatları boyunca işyerinde ve/veya işyeri dışındaki çeşitli olanaklarla niteliklerini yükseltmeleri mümkündür.

Almanya'da 18 yaşın altındaki gençler yalnızca Meslek Eğitimi Yasası'nın tanıdığı mesleklerde eğitim görebilir. Yasanın öngördüğü meslekler için eğitimin belli başlı çerçeve koşulları (yani mesleğin adı, eğitim süresi, meslek tanımı, eğitimin yapısı ve sınav esasları), meslek eğitimi yönetmeliklerinde belirlenir. Yönetmeliğin meslek tanımını içeren bölümü, eğitimde hangi bilgi ve becerilerin kazandırılacağını tarif eder. Çerçeve planına ilişkin bölümünde ise, eğitimin zamansal ve içeriksel alt başlıkları saptanır.

İŞYERİ ORTAMINDA EĞİTİM

Öğrenim her şeyden önce işyerinde ve iş süreci içinde gerçekleşir. Özellikle büyük işletmelerde üretim sürecinin dışında kalan özel eğitim departmanları da vardır (eğitim atölyesi ve eğitim

bölmeleri). Buralarda eğitim uzman personel tarafından yürütülür.

İşyerindeki eğitimciler gerek uzmanlık, gerekse kişisel özellikler açısından yeterlilik taşıdıklarını belgelemek zorundadır. Bu tür bir belge kural olarak bir yeterlilik sınavı sonucunda edinilir. Özellikle küçük ve orta işletmelerde, eğitimciler çalışma süresinin sadece bir bölümünde eğitmen olarak görev yapar.

OKULDA EĞİTİM

Almanya'da meslek eğitimi esas olarak işyerinde verilir de, devlet tarafından finanse edilen ve özel sektörün örgütlediği eğitimi hazırlayan, destekleyen ya da ikame eden bir dizi eğitim ortamı bulunmaktadır.

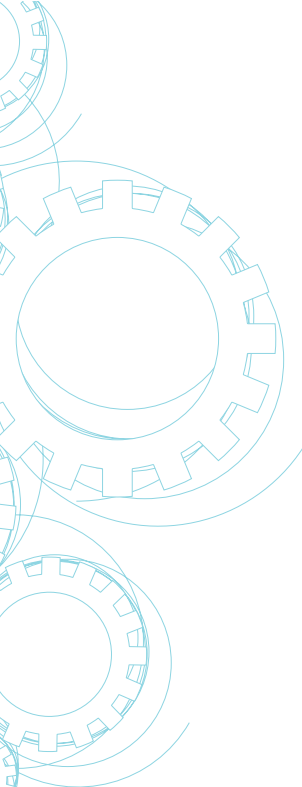
Böyle meslek okulları arasında, mesleğe hazırlayan tam zamanlı kurumlar (mesleki hazırlık yılı, bir yıllık mesleki uzmanlık okulu, teknik lise) olduğu gibi, ikili mesleki eğitimin bir parçası olan yarı zamanlı okullar da vardır (mesleki uzmanlık okulu, yüksek okul). Mesleki geliştirme eğitiminde de meslek okullarının payı gitgide artmaktadır (uzmanlık okulları, mesleki eğitim merkezleri).

İşveren örgütleri (odalar da dahil olmak üzere) ve sendikaların, yasayla güvence altına alınan kurullara katılım hakkı sayesinde, meslek eğitiminin içeriğinin ve normlarının oluşturulmasında ve yürütülmesinde önemli bir nüfuzu vardır. Odalar ve meslek kuruluşları bitirme sınavlarını üstlenir. Eğitim sözleşmelerinin denetlenmesi ve yürütülmesi de oda ve meslek kuruluşlarına bırakılmıştır.

Almanya'da devlet ile işletme arasındaki bu işbirliğinin genel olarak çok verimli yürüdüğü saptanmıştır. Eğitimin mali yükü devlet ve işletme arasında paylaşılmaktadır. İçeriği ise, hem iş dünyasının taleplerine cevap verebilmekte hem de kapsamlı temeli ve işyeri sınırlarını aşan boyutuyla gençlerin çıkarlarını gözetmektedir. Sınavların okul dışındaki işyeri temsilcileri tarafından üstlenilmesi, okuldaki eğitimin kalitesini iyileştiren bir etkidir.

⁹³ Manfred Spitzer, "Brain research and Learning over the Life Cycle", *Personalising Education*, OECD Publishing, 2006.

⁹⁴ Friedrich Ebert Vakfı'nın desteğiyle Prof. Ute Clement tarafından hazırlanan metinden uyarlanmıştır. Prof. Clement, Almanya'da Kassel Üniversitesi'nde meslek eğitimi profesörü ve Meslek Eğitimi Enstitüsü direktörüdür.

ve el becerilerini geliştirmeleri onları geleceğe daha iyi hazırlayacaktır. Bunun gerçekleşmesi için daha geniş ve güncel bir tanımıyla çıraklık kurumu, gençlerin çevrelerindeki bilgi kişilerle kurabilecekleri yönderlik ilişkileri, sosyal sorumluluk projelerine katılım gibi farklı çözümler oluşturulabilir.

183. Mevcut çıraklık sistemine ek olarak ortaöğretimde akademik ağırlıklı eğitim yapan öğrencilere de uygulama deneyimi edinebilecekleri fırsatlar sunulabilir. Bu fırsatlar, öğrencilere özel sektörde ve sivil toplum kuruluşlarında bire bir iş ortamını görme, üretime katkı yapma ve düşünme becerilerini geliştirme fırsatı verecektir.

184. Bu deneyim, özel sektörde ve iş ortamında edinilebileceği gibi öğrencilerin sosyal projelere katılımı yoluyla da sağlanabilir.

ÖNERİ 1.4: Ortaöğretimde okul çeşitliliğinin azaltılması:

185. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından başlatılan okul türlerinin azaltılması çalışmaları sürdürülmeli ve bakanlık bürokrasisini yeniden yapılandırma çalışmaları tamamlanmalıdır. Halen üç genel müdürlük tarafından yönetilen mesleki ve teknik liseler öngörüldüğü üzere tek genel müdürlük altında toplanmalıdır. Keza, genel lise ve mesleki ve teknik liseler içinde okul çeşitliliğinin azaltılmasına yönelik gayretler doğru adımlardır.

HEDEF 2: BİREYLER İÇİN MESLEK EĞİTİMİNİN EKONOMİK VE SOSYAL FAYDASININ ARTACAĞI KOŞULLARIN OLUŞTURULMASI

186. Meslek eğitimine talep sorunu, özellikle ortaöğretim düzeyinde kritik önemdedir. Öğrenciler ve aileler için meslek eğitiminin daha çekici hale getirilmesi, bunun için de meslek eğitiminin statüsünün artırılması sürekli gündemde olan bir önceliktir. Bu yönde politikalar ve uygulamalar geliştirilmektedir.

187. Raporumuzda, bu alandaki öneriler çok temel bir kabule dayanarak geliştirilmiştir. Meslek eğitiminin çekici hale getirilmesi, talebin, yani öğrencilerin ve ailelerin, meslek eğitiminin bireylere gelir ve sosyal statü sağlayacağını algılamaları ve buna inanmalarıyla gerçekleşecektir. Burada kamu politikalarının rolü, meslek eğitiminin gelir ve

sosyal statü yönünden faydasının artacağı ortamları oluşturmak ve talebi etkili bir şekilde bilgilendirmek olmalıdır.

188. Mesleki ve teknik eğitim veren okulların geleneksel cinsiyetçi rollerin sert çizgileriyle yeniden üretildiği alanlar olmasının önüne geçilmesi için kız ve erkek öğrencilerin eşit katılımının sağlanması bu çerçevede göz önünde bulundurulmalıdır.

ÖNERİ 2.1: Meslek eğitiminin imam hatip liseleri tartışmalarından soyutlanması:

189. Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi meslek eğitimi ve genel eğitim arasında toplumsal algılama açısından saygınlık denkliği yoktur. Bu statü sorunu Türkiye'ye özgü olmayıp evrenseldir. Ancak, Türkiye için bu durumu ağırlaştıran en önemli faktör kamuoyunda meslek liseleriyle ilgili tüm tartışmaların imam hatip liseleri üzerinden ideolojik olarak kutuplaşmış bir ortamda yapılmasıdır. Böyle bir ortamda, meslek eğitiminin sürekli bir "kriz unsuru" olarak algılanması statü sorunuyla mücadelenin önünde bir Çin Seddi oluşturmaktadır. Bu sorunu en yakından ve yoğun olarak yaşayanlar yine imam hatip liseleri öğrencileri ve onların aileleridir.

190. Bu konunun Türkiye için taşıdığı önem ve hassasiyet göz önüne alındığında, imam hatip liseleri Türkiye'de din ve eğitimdeki değişim ihtiyacıyla beraber katılımcı ve demokratik bir süreçte tartışılmalı ve toplumsal uzlaşma sağlanmalıdır.⁹⁵

İMAM HATİP LİSELERİNE YAKLAŞIM ÖNERİSİ⁹⁶

İmam hatip liseleri sorununun çözümü için üç olguyu göz önünde bulundurmak gerekiyor: Toplumun din öğretimi talebinin karşılanması; din görevlilerinin eğitilmesi; Türkiye'nin asla vazgeçemeyeceği laiklik ilkesi.

Son tartışmaların ışığında, ... imam hatip liselerinin üzerindeki yükün azaltılması ve bu okulların, belki adları da değiştirilerek, esas olarak ilahiyat fakültelerine ve dolayısıyla Diyanet İşleri Bakanlığı'na nitelikli kadrolar yetiştiren seçkin eğitim kurumlarına dönüştürülmesi yaklaşımının giderek öne çıktığı görülüyor. İster bu yaklaşım, ister bir başkası olsun, imam hatip liseleri sorunu, toplumun tüm kesimleri tarafından kabul edilebilir, uygulanabilir ve kalıcı bir şekilde çözmede vatandaşlara ve sivil toplum örgütlerine büyük görevler düşüyor.

⁹⁵ Eğitim Reformu Girişimi, *Türkiye'de Din ve Eğitim: Değişim İhtiyacı*, İstanbul, 2005.

⁹⁶ Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı, *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler Raporu*, İstanbul, 2004.

191. Raporumuz, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü ve Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı mesleki ve teknik liselere yönelik olarak geliştirilmiştir. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı imam hatip liseleri rapora temel oluşturan "piyasa şartlarına duyarlı meslek eğitimi" öngörüsünde bir meslek lisesi olarak değerlendirilmemektedir.

ÖNERİ 2.2: Meslek eğitiminde öğrencilere yatay ve dikey hareketlilik fırsatlarının sağlanması:

192. Bireyler ve aileler, eğitim ile ilgili kararlarını verirken kendilerine en yüksek ekonomik ve sosyal yararı sağlayacağına inandıkları okullara gitmek, çocuklarını bu

okullara göndermek isteğiyle hareket ederler. Bu açıdan bakıldığında, bireylere ortaöğretime başladıktan sonra yatay olarak farklı okullara, dikey olarak ise yükseköğretime geçiş fırsatı tanımayan ve bir nevi "çıkılmaz sokak" olarak nitelendirilen okul türlerinin nitelikli talep çekmesi neredeyse olanaksızdır.

193. Diğer bir açıdan bakıldığında ise, ülkemizde giderek artan bir nüfusun daha fazla eğitim alma isteği, bir kazanç olarak değerlendirilebilir. Bu talebin bir bölümü yükseköğretimdeki kapasite tarafından karşılanırken, diğerlerine alternatif olarak örgün ve yaygın eğitimde beceri ve yeterlilikler kazanma fırsatları sağlanabilir. Rapordaki birçok öneri,

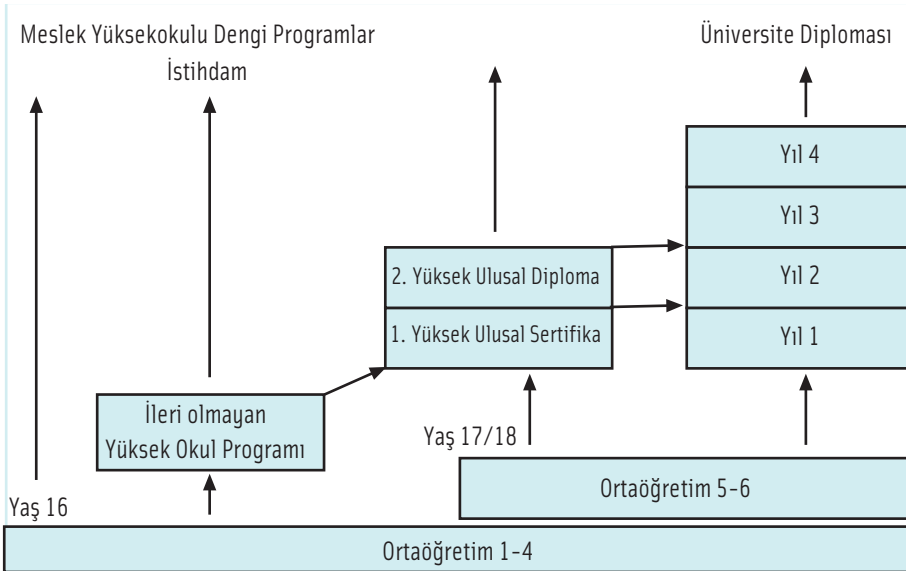
İSKOÇ EĞİTİM SİSTEMİNDE ZORUNLU EĞİTİM SONRASI ÖĞRENME ALTERNATİFLERİ ⁹⁷

Öğrencilerin temel öğrenme programından orta ve ilgili programlara doğru ilerlemeleri "dikey geçiş" olarak adlandırılabilir. Bir süreç örnektir. Belli bir alanda yatay geçiş ise, İskoçya'da hem gençlerin hem de eğitime dönen yetişkinlerin gittikçe daha çok izlediği bir yoldur.

Meslek yüksekokulundan üniversiteye geçiş, geniş bir öğrenci yelpazesinin potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesine yardımcı olmak için geliştirilmiştir. Öğrenciler, çeşitli nedenlerle bir

İskoç meslek yüksekokuluna gitmeyi seçerler; bu çoğunun ilk tercihidir. Yatay geçiş, başarılı öğrencilerin, yüksekokul programını tamamladıktan sonra bir İskoç üniversitesinde bir lisans programına geçebilmelerini sağlar.

Yatay geçiş, tek tek meslek yüksekokullarının ve üniversitelerin personeli arasında sürdürülen, müfredat içerik ve düzey uyumunu gerçekleştirmeyi hedefleyen tartışmalar sonucu mümkün kılınmıştır. Uyumun sağlandığı noktada iki kurum arasında bir "geçiş yolu" konusunda görüş birliği sağlanmıştır.

Yatay geçiş yolları

- 1. Yüksek Ulusal Sertifika → Lisans programının ikinci yılı
- 2. Yüksek Ulusal Diploma → Lisans programının üçüncü yılı

⁹⁷ Dr. David Astill tarafından hazırlanmıştır. Dr. Astill, İskoçya Adam Smith College'da iş geliştirme direktörüdür.

buna olanak sağlayacak şekilde düşünülmüştür.

194. Üniversiteye gitmek için gerekli yeterlilikleri yerine getiren herkese eşit şartlarda üniversiteye başvurma hakkı verilmelidir. Bunun için, ÖSS’de mevcut katsayı uygulamasına son verilmelidir. Ancak, aynen meslek yeterlilikleri olduğu gibi üniversite eğitimi için de yeterlilikler belirlenmeli ve orta vadede ÖSS yerine üniversiteye girişte bu yeterlilikleri temel alan bir seçme sistemi tasarlanmalıdır.

ÖNERİ 2.3: Meslek eğitiminin, ekonominin sürekli değişen ihtiyaçlarına, bilimde ve teknolojiye yeni gelişmelere cevap verebilecek esneklikte ve kalitede olması:

195. Meslek eğitiminin gerek yükseköğretim, gerek ortaöğretimde gençlerimiz için çekici hale getirilmesini sağlayacak en önemli unsur, bu eğitimin piyasanın şartlarına cevap verebilir hale getirilmesidir. Bunun için halihazırda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanmakta olan MEGEP ve MTEM projeleri, öğretim programlarının yenilenmesini, öğretmen ve teknik öğretmen niteliklerinin yükseltilmesini, eğitim materyallerinin iyileştirilmesini hedeflemektedir.

196. Meslek yüksekokullarını üniversitelerin üvey evladı statüsünden çıkartacak, kalitesini güvence altına alacak bir düzenleme geliştirilmelidir.

ÖNERİ 2.4: Meslek eğitiminin bilgilendirme ve iletişim kampanyalarıyla desteklenmesi:

197. Meslek eğitiminin ekonomik ve sosyal faydasının artabileceği koşulları yaratacak düzenlemeler gerçekleştirildikten sonra, kamuoyuna yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. İletişim stratejileri, meslek eğitimiyle ilgili olumsuz algıları değiştirmeyi hedeflemelidir. Bunun için özellikle medyanın da desteği alınarak mevcut iyi örnekler ve bireylerin başarı öyküleri kullanılabilir.

198. Bilgilendirme çalışmaları çok önemlidir. Bunun için kısa süre önce MEGEP kapsamında İstanbul’da açılan Meslek Eğitimi Bilgilendirme Merkezi gibi bilgilendirme hizmetlerinin etkinliklerinin sağlanması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

HEDEF 3: YAŞAM BOYU ÖĞRENME PERSPEKTİFİNDE AÇIK ÖĞRENME ORTAMLARININ OLUŞTURULMASI

199. Bilgi toplumuna geçiş sürecinde eğitim ve öğrenmeye erişim kolaylaştırılmalı ve demokratikleştirilmelidir. Eğitim ve öğretim programları arasında gerekli önkoşullar yerine getirildiği takdirde yatay ve dikey geçişler kolaylıkla yapılabilir. Bireyler, bir programdan diğerine geçmek isterlerse daha önceki çalışmalarından ve başarılarından faydalanabilmeli, uygun kredilerini transfer edebilmelidir. Türkiye’de hem genel hem de mesleki olarak beceri ve yeterliliklerin kazandırılması yaşam boyu öğrenme perspektifinde ele alınmalıdır.

ÖNERİ 3.1: Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi’nin (UMYS) ivedi olarak kurulması:

200. UMYS’nin temel ögesi olarak değerlendirilebilecek Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) kanun tasarısı Eylül 2006’da Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Kabul edilen tasarıda, MYK Genel Kurulu’na neredeyse tüm üyeler kamu kuruluşlarından ya da kanunla kurulmuş meslek kuruluşlarından katılmakta ve katılacak akademisyenler YÖK tarafından belirlenmektedir. Ayrıca, beş kişiden oluşacak Yönetim Kurulu’nda birer asıl ve yedek üye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, kamu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi sendikaları konfederasyonları ve işveren sendikaları konfederasyonları temsilcileri arasından seçilecektir.

201. Kanun tasarısının genel gerekçesinden anlaşılacağı gibi, MYK’nın “Türkiye’de mesleki yeterlilik sisteminin oluşturulmasına, dünya pazarlarında rekabet edebilecek insangücünün yetiştirilmesine ve işgücünün yurtdışında mesleklerini icra edebilmelerine imkan sağlamak” gibi önemli ve büyük bir amacı vardır. Ancak, kamu kurum ve kuruluşlarının “piyasa şartlarına duyarlı meslek eğitimi” planlama ve sunma konusunda bugüne kadar sergiledikleri performans dikkate alındığında, yönetimi bu kadar kamu ağırlıklı olacak MYK’dan bu amacı gerçekleştirmesini beklemek çok gerçekçi olmayabilir.

202. Bu açıdan, özel sektör adına gönüllü ve/veya uzman kuruluşlardan temsilcilerin Genel Kurul’da ya da Yönetim Kurulu’nda yer alma fırsatının bulunmaması çok önemli bir eksiklikler.

203. Meslek eğitiminin daha verimli, etkili ve ekonomik ve sosyal hedeflerle uyumlu olabilmesi için MYK'nın işgücü piyasalarının ihtiyaçlarını çok yakından izleyebilmesi, bu ihtiyaçlara çabuk cevap verebilecek

dinamizme ve farklı yaklaşımları geliştirebilecek esnekliğe sahip olması gerekmektedir. Bu zorlayıcı hedeflerin kurumun kanunla kabul edilen mevcut yönetim yapısına rağmen MYK'da sorumluluk

ORTAÖĞRETİM SONRASINDA ÖĞRENME FIRSATLARI ÇEŞİTLİLİĞİ: MALEZYA'DA YAŞAM BOYU ÖĞRENME⁹⁸

Malezya'da 1980'lerde yaşanan hızlı ekonomik büyüme özellikle sanayi sektöründe olmak üzere nitelikli insan gücü eksikliğine yol açmış, bu sıkıntı 1990'larda daha kötüleşmişti. Bu durumu ele almak üzere oluşturulan Bakanlar Kurulu Meslek Eğitimi Komitesi'nin 1991'de yayınlanan raporunda meslek eğitiminde reform ve güçlendirme amacıyla üç ana hedef ve 16 öneri yer almıştır. Bu hedefler, kamu tarafından sunulan eğitimin piyasanın ihtiyaçlarına uyumunu artırmak, özel sektörün rolünü genişletmek ve eğitim ile teknolojik değişim arasındaki bağlantıları kuvvetlendirmek idi.

Meslek Eğitimi Komitesi'nin önerisi doğrultusunda, Ulusal Meslek Eğitimi Konseyi (MLVK) Ulusal Beceri Sertifikalandırma sistemini yeniledi ve beş düzeyli yeni bir Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi'ni (Malezya

Beceri Sertifikası [MLK] 1-5) uygulamaya başladı. Ayrıca, ulusal beceri ölçme sisteminin yerine Akreditasyon Yaklaşımı'nı kabul etti.

Beceri eğitimi farklı kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir ve dört bakanlığın ana sorumluluğundadır (Eğitim, İnsan Kaynakları, Girişimci Geliştirme ve Gençlik ve Spor Bakanlıkları).

Özel sektörde istihdam öncesi beceri eğitimi kamudan daha çeşitli ve geniş bir çerçevede sunulmakta ve çok farklı kurs ve yeterlilikleri içermektedir.

Okuldan terkler ve bir işyerinde halihazırda çalışanlar için bütçeden İnsan Kaynakları Geliştirme Fonu ve Yetenek Geliştirme Fonu adıyla iki fon ayrılmış durumda. Yalnızca bu fonlar değil, eğitim bütçesinin ulusal bütçe içindeki artışı da, yaşam boyu öğrenmeye daha fazla yatırım yapmayı olanaklı kılıyor.

Bakanlık	Kurumlar	Nitelikler	Yaş grubu	Sayı
Eğitim Bakanlığı	Yüksekokullar	Sertifika: 2 yıl Diploma: 3 yıl	17	34
	Politeknikler	Sertifika: 2 yıl Diploma: 3 yıl	17-	20
	Kamu üniversiteleri	Diploma, 1. derece, Lisansüstü	19+	17
	Özel üniversiteler	Diploma, 1. derece, Lisansüstü	19+	14
İnsan Kaynakları Bakanlığı	Sanayi eğitim enstitüleri	SKM 1 veya 2. düzey sertifikasyona yönelik Temel Ticari beceriler (1-1,5 yıllık eğitim). Kısa kurslar.	17-30	21
	İleri Teknoloji Merkezi	Teknoloji Diploması	17-25	14
	Japonya-Malezya Teknik Enstitüsü (JMTI)	Teknoloji Diploması	17-25	1
	Ulusal Mesleki Eğitim Konseyi'ne kayıtlı tüm kurumlar	Ulusal Mesleki Yeterlilik Standartları - Malezya Beceri Sertifikası		
Gençlik ve Spor Bakanlığı	Ulusal Gençlik Eğitim Merkezi	SKM 1.-3. Düzey / Diploma	17-25	3
	Ulusal Gençlik İleri Beceri Eğitimi Enstitüsü	SKM 1.-3. Düzey Diploma		11
Girişim ve İşbirliği Geliştirme Bakanlığı	GIATMARA Okulları	Yeterlilik sertifikası	15-40	176
	MARA Yüksek Beceri Eğitimi Enstitüleri	SKM 1.-3. Düzey / Diploma	17+	15
	MARA İş Enstitüsü	Sertifika, Diploma, Yüksek Diploma	17-21	4
	UniKL Teknoloji Enstitüleri	Diploma	17+	7
Tarım Bakanlığı	MARA Kamu Ofisleri	Girişimcilik Geliştirme Sertifikası	21+	14
	Tarım Enstitüleri	Tarım Sertifikası	17-24	
Sağlık Bakanlığı	Muhtelif kolej ve enstitüler	İlgili alanlarda sertifika ve diplomalar	17	
Malezya Üreticiler Federasyonu (FMM)	FMM Enstitüsü	İlgili alanlarda sertifika ve diplomalar Kısa kurslar	17+	

⁹⁸ Ruslan Abdul Shukor, *Assuring Access to Lifelong Learning In Malaysia*, OECD Global Forum on Education, Santiago, 24-25 October 2005

kabul edecek kişilerin gayretleriyle gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

ÖNERİ 3.2: Zorunlu eğitim sonrasında öğrenme fırsatlarının çeşitlendirilmesi:

204. Ülkemizde zorunlu eğitim sonrasında okula devam etmemiş bireylere beceri ve yeterlilik edinebilecekleri fırsatların sağlanması gerekmektedir. Mevcut katı örgütlenmenin buna izin vermediği dikkate alınarak, özellikle ortaöğretim sonrasında, üniversitelere ve meslek yüksekokullarına alternatifler oluşturulmalıdır. Bu alternatiflerin bireyler için çekici olması, öğrenmenin UMYS çerçevesinde belgelendirilebilmesi ve kazanılan kredilerin diğer örgün ve yaygın eğitim kurumlarına transfer edilerek meslek yeterliliği sertifikası ve/veya yükseköğretim derecelerine sayılabilmesi ile ilintilidir. Esasen, gelişmiş ülkelerdeki meslek eğitim sistemlerinin en önemli öğelerinden biri, yaş ve eğitim düzeyine bakmaksızın her bireye her an eğitimine yeniden başlama olanağı vermesidir.

205. UMYS'nin oluşturulmasıyla mesleki eğitim hizmeti sunan özel kurumlar yaygınlaşacaktır. Ancak, yaygın eğitimde özel eğitim kurumlarıyla ilgili mevcut bürokrasi bu yaygınlaşmanın önünde bir engeldir. Kamu politikaları, zorunlu eğitim sonrasında Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından akredite edilen kurumların serbest piyasa koşullarında rekabet edebileceği koşulları ve esnek bürokratik çerçeveyi sağlayarak eğitim ağı oluşturulmasını özendirilebilir.

206. Burada önemli bir yapısal değişiklik ihtiyacı, meslek yüksekokullarının yerel işgücü piyasalarının ihtiyaçlarını hissedecek duyarlılığa ve bu ihtiyaçlara cevap verecek ataklık ve esnekliğe sahip olacak şekilde yeniden yapılandırılmasıdır. Bu kurumların da yaşam boyu eğitim ağlarına dahil olmaları ve rekabete açılmaları sağlanmalı, dolayısıyla sürekli olarak kaliteyi artırma gereğini hissetmelerine yönelik adımlar atılmalıdır. Bu adımlara örnek olarak, meslek yüksekokullarına diploma programlarında kayıtlı öğrenci başına kamu fonu verilmesi, mesleki eğitim ve yetişkin eğitime yönelik kurs gelirlerini değerlendirme özerkliğinin verilmesi ve fakültenin gelir paylaşımına ortak olması verilebilir.

ÖNERİ 3.3: İşgücü piyasaları ihtiyaç analizinin kaliteli ve sürekli bir şekilde yapılması:

207. Kısa ve uzun dönemde işgücü piyasalarının ihtiyaç analizleri kamu ve özel sektör kuruluşlarının hizmet planlarını yaparken kullanabilecekleri önemli araçlardır. Ülkemizde orta ve uzun dönem planlar DPT tarafından gerçekleştirilmektedir. Kısa dönemli analizler özel projeler olarak İŞKUR ve MEB tarafından zaman zaman yapılmaktadır. Ancak, bu verilerin sürekli olarak derlenmesi, analiz edilmesi ve tüm sektörler tarafından güvenilir olmaları çok önemlidir. Önerimiz, tüm paydaşların, işgücü piyasalarının ihtiyaç analizlerinin özel sektör – üniversite ortaklığında sürekli olarak yapılmasını sağlayacak bir çözüm oluşturmalarıdır.

ÖNERİ 3.4: Yetişkinlerin, beceri ve yeterlilik edinmeleri amacıyla desteklenmesi:

208. Kamu politikaları özellikle talebi destekleyerek yaşam boyu öğrenme ortamlarının oluşmasına katkıda bulunabilir. İşsizlik Sigortası Fonu kaynakları kullanılarak işsizlik sigortası kapsamındaki bireylerin beceri ve yeterlilik kazanmaları ve istihdama katılmaları sağlanabilir. Söz konusu fon zaten kuruluşu itibarıyla işsizlere meslek eğitimi hizmetleri sunmayı hedeflemektedir. Bu hedefin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kaynaklar, işsizlik sigortası kapsamındaki bireylere Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından akredite edilmiş kurumlarda eğitim almaları amacıyla aktarılabilir. Burada önemli nokta, yakın gelecekte kırsal kesimden kentlere göç etmesi beklenen nüfusun da bu destekten yararlanmasına olanak verecek esnekliğin sağlanmasıdır.

209. Söz konusu fonların yerel nitelikli işgücü ihtiyacını karşılayacak şekilde kullanılması için gerekli önlemler mutlaka alınmalıdır aksi takdirde merkezi planlama ile bir sonuç alınamama riski olacaktır.

ÖNERİ 3.5: Mevcut öğrenme fırsatları hakkında bilgi, rehberlik ve öneriler sağlayarak hayat boyu öğrenmeye erişimin genişletilmesi:

210. UMYS'nin oluşturulması ve yaşam boyu öğrenme perspektifinde arzın çeşitlenerek yaygınlaşması için gerekli şartların sağlanmasıyla mesleki eğitim açısından yepyeni bir durum ortaya çıkacaktır. Bireyleri, şirketleri, sendikaları, gönüllü ve yarı resmi sivil toplum kuruluşlarını ve üniversiteleri bu

TALEP ODAKLI MESLEK EĞİTİMİ İÇİN KORE'DE YAPISAL DÖNÜŞÜM⁹⁹

Kore'nin meslek eğitimindeki reformları, 1970'lerde ağır sanayideki işgücü açığı ile birlikte başladı. Hükümet, 1974'te 500'den fazla işçi çalıştıran firmaların işyerinde eğitim vermesini zorunlu kılan bir yasa çıkardı. Bu sistem, iki yıl sonra Meslek Eğitimi Teşvik Fonu'nun kurulmasıyla biçim değiştirdi. Söz konusu fon, hem kamu hem özel sektörün meslek eğitimini sübvansetmekte, meslek eğitiminde yenilikler için bir araştırma bütçesi oluşturmakta ve Kore İnsan Kaynakları Geliştirme Ofisi'ne katkıda bulunmakta kullanılıyor. Bu sistem gereğince, 150'den az işçi çalıştıran işyerleri ödedikleri toplam ücretin binde 1'ini fona aktarıırken, bu oran binden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde binde 7'ye çıkıyor.

Mesleki yeterlilik eğitiminin temel ilkeleri şöyle tanımlanıyor: 1) Mesleki yeterlilik eğitimi, işçinin yaşamı boyunca, onun beklentileri, eğilimleri ve

yetenekleri gözönüne alınarak sürdürülecektir. 2) Mesleki yeterlilik eğitimi, özel sektörün özerkliği ve yaratıcılığına saygı duyulacak biçimde, emek kesiminin katılımı ve işbirliği ile uygulanacaktır. 3) Mesleki yeterlilik eğitimi, işçilere eşit fırsatlar tanıyacak biçimde verilecektir. 4) Yaşlılar, engelliler, kadınlar, küçük ve orta ölçekli işyerinde çalışanlar, gündelik işçiler, yarı zamanlı işçiler ve işten atılmış işçilere verilen eğitimlere özel bir ihtimam gösterilecektir. 5) Mesleki yeterlilik eğitiminin, okuldaki eğitim ile paralel olmasına dikkat edilecektir.

Bu çerçevede, 2000-2003 yılları arası, meslek eğitimi istatistikleri aşağıdaki gibidir:

Tablodan da görüleceği gibi, eğitim alan işsizler ekonomik krizin etkisinin de azalmasıyla, iş bulmuşlar; bunun sonucunda meslek eğitimi alan işsizlerin sayısı üç yılda yarı yarıya azalmıştır. Bunun yanı sıra, meslek içi yeterlilik eğitimi düzenli bir şekilde artma eğilimindedir.

(Bin kişi, milyon dolar)

	2000		2001		2002		2003	
	Eğitim Alan Sayısı	Kullanılan Fon Miktarı	Eğitim Alan Sayısı	Kullanılan Fon Miktarı	Eğitim Alan Sayısı	Kullanılan Fon Miktarı	Eğitim Alan Sayısı	Kullanılan Fon Miktarı
Toplam	1.516 (100)	762,9 (100)	1.871 (100)	718,6 (100)	1.973 (100)	742,6 (100)	1.873 (100)	762,5 (100)
İşsizler için meslek eğitimi	216 (14,2)	338,4 (44,4)	189 (10,1)	273,9 (38,1)	152 (7,7)	289,8 (39,0)	110 (5,9)	272,7 (35,8)
Çalışanlara verilen mesleki yeterlilik eğitimi	-	140,4	-	170,1	-	180,8	-	198,2
Yeniden iş edindirme eğitimi	189	284,5	158	205,3	129	214,3	87	181,4
İş edindirme eğitimi	7	6,3	4	4,6	16	32,7	17	36,8
Nitelik yükseltme eğitimi	1.239 (81,7)	175,1 (23,0)	1.617 (86,4)	217,0 (30,2)	1.748 (88,6)	184,6 (24,9)	1.725 (92,1)	255,4 (33,5)
İşverenlerce sağlanan meslek eğitimi	1.220	140,5	1.555	170,4	1.682	170,1	1.662	180,8

Kaynak: Çalışma Bakanlığı, *Vocational Competency Development in Korea*, 2004.

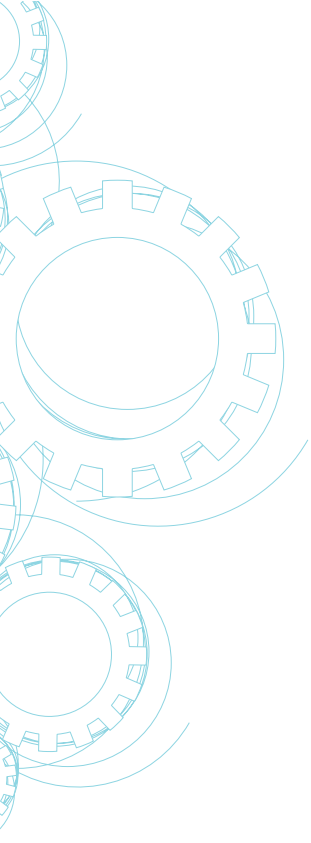
değişiklikler ve yenilikler konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek erişimi artırmak açısından önemli olacaktır. Sürekli ve yoğun bir iletişim ve bilgilendirme çalışması sonrasında bilgilendirme ve rehberlik hizmetleri kalıcı ve devamlı olarak İŞKUR Hizmet Merkezleri, Özel İstihdam Büroları, şirketlerin insan kaynakları bölümleri, eğitim hizmeti sunan kurumlar tarafından iletişim ve bilgi teknolojilerinden de yararlanılarak sürdürülmelidir.

HEDEF 4: MESLEK EĞİTİMİNDE KAMU-ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİ POTANSİYELİNİN HAYATA GEÇİRİLMESİ

211. Ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitim kalitesiyle ilgili üç önemli gereksinim, meslek yeterliliklerini karşılayabilecek beceriler,

kaliteli ve güncel teknik donanım ve teknik öğretmendir. Gelişmiş ülkelerde yaygın ve etkin bir şekilde uygulanan kamu-özel sektör işbirlikleri, bu gereksinimleri karşılamak için özendirilebilir. Öğretim programları ve meslek standartları arasındaki ilişkinin doğru kurulması için Mesleki Yeterlilik Kurumu bünyesinde oluşturulan Sektör Komiteleri, kritik başarı faktörlerindendir. Öte yandan, teknik öğretmenlerin ve kullanılacak teknolojilerin niteliği çok önemlidir. Mevcut başarılı örnekler de göstermektedir ki, bu alanlarda yaşadığımız sıkıntılar, özel sektörün mesleki ve teknik derslerin seçilmesine, hazırlanmasına ve verilmesine çok daha aktif bir şekilde katılması ile aşılabılır.

⁹⁹ Meesouk Kim and Taek Soo Chung, *Structural Transformation for Demand-Oriented Vocational Training, New Paradigm of Human Resources Development*, Ed: Jang-Ho Kim, KRIVET, Seoul, 2005, 79-97.

212. Kamu-özel sektör işbirliğini yaşama geçirirken, özel sektörde de ciddi bir farkındalık yaratılmasına ihtiyaç vardır. Başarılı bir meslek eğitimi için her iki tarafın ortak çalışma kültürünü benimsemesi ve özel sektörün değişim ihtiyacına daha aktif olarak katkı yapması için bilinçlenmesi gerekmektedir.

ÖNERİ 4.1: Özel sektörün Mesleki Yeterlilik Kurumu bünyesinde oluşturulan Sektör Komiteleri'ni sahiplenmesi:

213. Meslek eğitiminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına kısa sürede cevap verebilmesi raporun özündeki öngörünün önemli bir parçasıdır. Kamu ağırlıklı yapıların bunu gerçekleştirmesini beklemek yanlıştır. Rekabet gücünü ve kârlılığı artırma temelinde hareket eden özel sektör çok daha etkili ve çabuk çözümler üretilmesine katkıda bulunabilir. Özel sektör, meslek standartlarının belirlenmesinde mevcut sosyal ortak rolünden öte gerçekten söz sahibi olmalıdır.

214. Bunun için iki önemli adım atılabilir. Birincisi, mevcut sosyal ortakların kapasitelerinin artırılarak politika oluşturma süreçlerine daha etkin katılımlarını sağlamaktır. İkincisi, "sosyal ortak" tanımı içine özel sektörü temsilen, yarı-resmi kuruluşlar olan odaların yanı sıra gönüllü kuruluşları da almak ve bu kuruluşların da katkı yapabilmesine fırsat sağlamaktır. Bu katılımcı yaklaşım, toplumsal mutabakatı da güçlendirecektir.

ÖNERİ 4.2: Meslek derslerinin özel sektör tarafından verilmesinin özendirilmesi:

215. Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimde başarılı kamu-özel sektör işbirliği örnekleri vardır. Genel olarak üç farklı şekilde gelişen bu örnekler yaygınlaştırılmalıdır.

- Mesleki ve teknik liseler, çevrelerindeki sanayi ve hizmet kuruluşlarıyla işbirliği yaparak öğrencilerinin meslek derslerini bu kuruluşlarda almalarını sağlayabilir (Bursa'da BOSCH ve Aksaray'da Mercedes-Benz).
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ağırlıklı olduğu sektörlerde bu işbirliği sektör kuruluşlarının ve/veya organize sanayi bölgelerinin girişimiyle karşılanabilir (BEGEV ve İTKİB). Özellikle organize sanayi bölgelerinin kaynaklarının bir kısmının bu yönde kullanımına yönelik kamu düzenlemeleri ile benzer uygulamaların yaygınlaşması sağlanabilir.
- Şirketler veya sektör kuruluşları mesleki ve teknik liseleri sahiplenebilir (Türkiye Ayakkabı Sektörü Araştırma Geliştirme ve Eğitim Vakfı).

Bunlara ek olarak, mesleki ve teknik liselerin çevresindeki özel sektör kuruluşlarında görevli kişilerin okullarda eğitimci olarak derse girmesi sağlanabilir.

ÖNERİ 4.3: Özel sektörde staj ve dönemsel çalışma olanaklarının sağlanması:

216. Meslek eğitiminde teorik bilginin uygulama becerileriyle tamamlanması ve desteklenmesi bireylerin yeterlilik düzeyleri açısından önemlidir. İşletmeler ve bireyler, mevcut staj uygulamalarından yeteri kadar verim alamamaktadır. Eğitim kurumları ve işletmelerin staj uygulamalarını gözden geçirmesi ve bireylere katma değerini artırıcı önlemler alması gerekmektedir. Öte yandan, işletmelerin öğrencilere dönemsel çalışma esnekliği sağlayarak onların tecrübe kazanmasına katkıda bulunması da işgücü piyasalarında daha nitelikli insan gücü arzının oluşmasına yol açacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

217. Küresel faktörlerin de etkisiyle Türkiye’de ekonomik ve sosyal alanda yaşanmakta olan değişim eğitimimizi de etkilemektedir. Son yıllarda, ilköğretimden başlayarak öğretim programlarının yenilenmesi gibi önemli reform çalışmaları başlatılmıştır. Meslek eğitiminde de AB destekli projelerle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eğitici eğitimi gibi temel ihtiyaçlar ele alınmakta, sistemin modüler bir yapıya kavuşturulması için program hazırlıkları sürdürülmekte ve yaşam boyu öğrenme için son derece kritik öneme sahip Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi’nin altyapısı oluşturulmaktadır. Aynı zamanda, ülkemizde kamu politikalarının tasarlanmasını ve geliştirilmesini devletin tekelinde yorumlayan anlayış yavaş yavaş değişmekte; diğer paydaşların katkı yapma fırsatları artmaktadır. Raporumuz, tüm bu koşulların oluşturduğu sinerjiden yararlanarak meslek eğitiminin iyileştirilmesine katkı yapmayı amaçlamıştır.

218. Yukarıdaki hedef ve önerilerimizin üç ortak ilkesi vardır:

- a.** Geleceğe dönük olarak öğretim programlarında, yöntemlerinde ve ölçme ve değerlendirmede beceri ve yeterliliklerin temel alınması.
- b.** Kamu politikalarının talep odaklı tasarlanması. Bireylere eğitim tercihleri ne olursa olsun, kaliteli bir eğitim alma fırsatının sunulması ve tercihlerini değiştirmek istediklerinde esnek davranılması.
- c.** Kamu-özel sektör işbirliğinin, eşit tarafların oluşturduğu gerçek bir ortaklık olarak algılanması ve bu ortaklıktan meslek eğitiminin planlanması, sunulması ve değerlendirilmesinde yararlanılması.

219. Bu temelde, raporda, beceriler, yeterlilikler ve meslek eğitimi yaşam boyu perspektifte bir bütün olarak ele alınmış ve birbirini tamamlayan hedef ve öneriler geliştirilmiştir. Birinci ve ikinci hedeflerimiz

ve ilgili öneriler ortaöğretime odaklanmıştır çünkü yakın zamanda zorunlu eğitim kapsamına alınması öngörülen bu düzeyde tüm öğrencilere yaşam ve istihdam becerilerinin kazandırılması çok önemlidir. Üçüncü hedef, ortaöğretim sonrasında yaşam boyu öğrenme perspektifinde alternatif öğrenme ortamlarının oluşması için öneriler sunmuştur. Dördüncü ve son hedef ise her düzeyde meslek eğitiminin planlanması, tasarlanması ve sunulmasında kamu-özel sektör işbirliğini özendirmeye ve kurumsallaştırmaya yöneliktir.

220. Hedef ve önerilerimize bütün olarak bakıldığında üç konu kritik başarı faktörü olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, bunlarla ilgili politika ve uygulamalar çok daha önem kazanmaktadır:

- a.** Kanun tasarısı kabul edilen MYK’nın, kendisinden beklenen önemli görevleri yerine getirecek kapasiteye ve işgücü piyasalarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek esnekliğe sahip olacak şekilde kurulmasına özen gösterilmesi.
- b.** Kamu-özel sektör işbirliğinin önündeki en büyük engel olan bürokratik güç tekelinin ve yetki kıskançlığının sona ermesi.
- c.** Her düzeyde meslek eğitimi kalite standartlarının ve statüsünün artması.

221. Öneriler oluşturulurken kamu maliyesine ağır ek yükler getirmemeleri dikkate alındı. Kamu maliyesine ilişkin tek öneri, İşsizlik Sigortası Fonu’nun kullanımıyla ilgilidir ve zaten kanun gereği eğitim yükümlülüğü olan fonun kullanımıyla bağlantılıdır.

222. Raporda meslek eğitiminin çok önemli bir parçası olduğuna inandığımız meslek yüksekokullarıyla ilgili öneriler sınırlıdır. Rapor oluşturulurken meslek yüksekokullarının YÖK’e bağlı olmasının yanlış bir yaklaşım olduğu dile getirilmiştir, ancak bu kurumların değerlendirilmesi ve yeniden yapılandırılması için eş zamanlı olarak yürütülmekte olan araştırmaların sonuçlarının izlenmesini öneriyoruz.

EK: TÜRKİYE'DE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM SİSTEMİ

ÖRGÜN MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİM

223. Örgün mesleki ve teknik eğitim kurumları meslek liseleri ve teknik liseler olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Bu okullarda mesleki ve teknik eğitim programları uygulanmaktadır. Ayrıca bu okullara ek olarak çok programlı liseler de genel müfredatla birlikte mesleki ve teknik eğitim vermektedir.

224. Meslek liseleri uyguladıkları programlara göre farklı adlarla tanımlanmaktadır. Endüstri meslek liseleri sınai üretime; ticaret meslek liseleri ticaret ve hizmet sektörüne; sağlık meslek liseleri sağlık sektörüne; tarım meslek liseleri tarım sektörüne yönelik meslek eğitim programları uygulamaktadır. Kız meslek liseleri kızların tercih ettiği, daha çok hizmet sektörü ağırlıklı olmak üzere üretim ve hizmet sektörüne yönelik programlara ağırlık vermektedir. İmam hatip liseleri ise din eğitimine yönelik programlar uygulamaktadır.

225. Teknik liseler meslek liselerinde ilk yılını yüksek başarıyla tamamlayanları almaktadır. Teknik liselerde öğrenim süresi 4 yıldır. Bu okullarda meslek programları ile birlikte genel liselerin fen kolu programlarına yönelik programlar da uygulanmaktadır.

liseleri ve Anadolu teknik liselerine ilköğretimden sonra giriş sınavıdır. Anadolu meslek liselerinde üç yıllık, Anadolu teknik liselerinde ise 4 yıllık eğitim öncesi, 1 yıllık yabancı dil hazırlık sınıfı okutulmaktadır. Bu okullara giriş sınavla olduğundan burada daha başarılı öğrenciler okumaktadır. Ayrıca bu okullarda mesleki programların yanı sıra genel liselerdeki matematik ve fen derslerine ağırlık verilmesi, bu okullardan mezun olanların yükseköğrenim görme şansını artırmaktadır.

227. Mesleki eğitim veren bir diğer ortaöğretim kurumu çok programlı liselerdir. Bu liselerde genel eğitim ile mesleki ve teknik eğitim birlikte yürütülmektedir. Küçük yerleşim birimlerinde kurulan bu okullarda genel lise programları yanı sıra ihtiyaçlar doğrultusunda meslek lisesi programları da uygulanmaktadır.

228. Meslek liseleri ve teknik liselerin hemen hemen tamamı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. Toplam 3870 mesleki ve teknik lisenin içinde diğer bakanlıklara bağlı meslek lisesi sayısı 23, özel sektöre ait meslek lisesi sayısı ise 20'dir.

229. Genel ortaöğretim ve mesleki ortaöğretim kurumlarından mezun olanlar ile

TABLO 6: MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ SAYILARI (2005 - 2006)¹⁰⁰

Eğitim Kademesi	Okul/Kurum	Öğrenci Sayısı		
		Toplam	Erkek	Kız
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Toplamı	4.029	1.182.637	732.282	450.355
Mesleki ve Teknik Lise (Resim)	3.092	1.106.945	691.192	415.753
Mesleki ve Teknik Lise (Özel)	22	977	602	375
Açık Öğretim Lisesi	-	70.374	37.131	33.243
Diğer Bakanlık ve Kur.Bağlı Meslek Lisesi	35	4.341	3.357	984
Yaygın Eğitim	9.630	3.886.638	2.216.081	1.670.557
Resmi	1.984	1.770.088	890.140	879.948

MESLEK OKULLARINDAN YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ

226. Mesleki ve teknik liselerden yabancı dil eğitimi verenler de vardır ve bunlar Anadolu meslek liseleri ve Anadolu teknik liseleri olarak adlandırılmaktadır. Anadolu meslek

son sınıf öğrencileri yükseköğretime devam etmek isterlerse Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'na girmek zorundadırlar. Sınava girenler aldıkları sınav sonuçları ve bu sonuçlara göre yapmış oldukları tercihlere göre yükseköğretim kurumuna yerleştirilirler.

¹⁰⁰ MEB, 2006.

230. Yükseköğretime geçiş ile ilgili sınav puanlarının hesaplanmasında ortaöğretimdeki alan veya bölümlerin devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarını tercih edenlere avantaj sağlanmaktadır. Buna göre adayların ortaöğretimde bulundukları alan ile ilgili bir yükseköğretim programını tercih etmeleri halinde yaptıkları sorular daha yüksek bir puanla çarpılmaktadır.

231. Bu uygulama mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları mezunları için bazı dezavantajlar getirmektedir.

232. Meslek yüksekokulları, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) koordinasyonunda üniversitelere bağlı faaliyette bulunan ve iki yıllık ön lisans eğitimi veren eğitim kurumlarıdır. Bu okulların teknik programlarından mezun olanlar "tekniker", idari ve iktisadi alanlarından mezun olanlar "meslek elemanı" unvanı ile istihdam edilmektedir. 10 Temmuz 2001 tarih ve 4702 sayılı kanunla yapılan bir düzenleme ile meslek lisesi mezunlarına meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş hakkı tanınmıştır. Ayrıca, meslek yüksekokuluna sınavsız olarak devam ederek mezun olan öğrencilerin % 10'undan az olmamak üzere ayrılacak kontenjanlara göre alanlarındaki lisans programlarına dikey geçiş yapmaları imkânı getirilmiştir.

ÇIRAKLIK EĞİTİMİ

233. Örgün mesleki ve teknik eğitim dışında meslek öğrenmenin en önemli yolu yaygın eğitim içinde yer alan çıraklıktır. İlk kez 1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı kanunla eğitim sistemimiz içinde yer alan çıraklık sistemi ile ilgili 1986 yılında 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Yasası yürürlüğe girmiştir. Çıraklık eğitimi, zorunlu temel eğitimi tamamlayıp bir işyerinde meslek öğrenmek amacıyla çalışan gençlerin teorik ve pratik eğitimi kapsayan eğitim türüdür. Başlamak için 14 yaşının tamamlanması gerekir. İlköğretim okulunu bitirmiş ve 14 yaşını doldurmuş olanlar, çeşitli sebeplerle örgün eğitim kurumlarına devam etmeyip çıraklık sistemiyle bir meslek kazanmak ve geleceğini kurmak isteyen gençler çıraklık eğitimi tercih etmektedirler.

234. İllerin ve meslek dallarının çıraklık eğitimi uygulama kapsamına alınması Mesleki ve Teknik Eğitim yönetmeliği ve Milli Eğitim Bakanlığı genelgeleri çerçevesinde yapılmaktadır. Ülkemizdeki

bütün iller çıraklık eğitimi uygulama kapsamına alınmıştır. Kapsamda bulunan meslek dallarına yenilerinin eklenmesi Mesleki Eğitim Kurulu'nun görüşü doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nca gerçekleştirilmektedir.

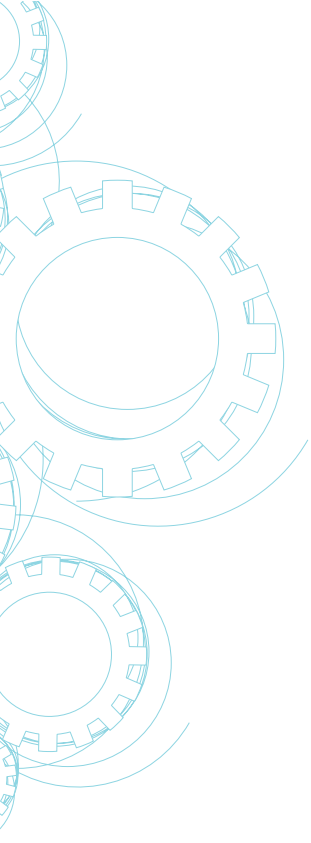
235. Çıraklık eğitiminde 4 aşama vardır: çırak adaylığı, çıraklık, kalfalık ve ustalık. Zorunlu eğitimi bitiren ancak 14 yaşın altında olanlar çırak aday statüsüyle çıraklık eğitimine başlarlar. Aday çırakların eğitiminde temel amaç, meslekle ilgili ön bilgileri vermek ve temel eğitimi geliştirmektir. Bunlara ayrıca işyeri ortamı tanıtılmakta, mesleki rehberlikte bulunmaktadır.

236. 14 yaşını tamamlamış olanlar ise çırak olarak eğitime devam ederler. Bu eğitim çıraklık sisteminin özünü oluşturmaktadır. 3308 sayılı kanunun 14. maddesi gereğince, lise ve daha üst düzeyde genel eğitimden sonra çıraklık eğitimine başlayanların eğitim süresi, mesleklerdeki çıraklık süresinin yansına kadar kısaltılabilmektedir. Bu süreler, Mesleki Eğitim Kurulu'nun uygun görüşü alınarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenmiştir.

237. 19 yaşından büyük olup, çıraklık eğitimi uygulama kapsamındaki meslek dallarında çalışan ve askerlikle ilgisi bulunmayanlar da, daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olmaları durumunda çıraklık eğitimine alınabilmektedir.

238. Çıraklık eğitime başlamak isteyen genç, öncelikle çalışacağı işyerini bulur. Çalışmaya başlamadan önce işyeri sahibi veya vekili ile çırağın velisi arasında MEB'ce belirlenen bir standart sözleşme imzalanır. 19 yaşından gün aldıktan sonra çıraklık eğitimine başlayanlar için çıraklık sözleşmesi düzenlenmemektedir. Taraflarca imzalanan sözleşme işyerinin bağlı bulunduğu meslek odasına onaylanır ve Mesleki Eğitim Merkezi Müdürlüğü'ne çırağın kaydı yaptırılır. Aday çırak ve çırak almak için işyerinde usta öğretici bulunması şarttır.

239. Çırak adayları ve çıraklar, "çırak öğrenci" statüsündeki kişilerdir ve öğrencilere tanınan tüm haklardan yararlanırlar. Çıraklık süresinin mesleğin özelliğine göre 2 ile 4 yıl arasında belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Bu süre uygulamada çıraklık eğitimi yapılan mesleklerin tamamında 2 ile 3 yıl olarak belirlenmiştir. Çıraklık süresi MEB'ce belirlenen ve bir aydan az üç aydan fazla

olmayan bir deneme dönemi ile başlar. Çıraklar, haftada bir gün mesleki eğitim merkezlerinde veya MEB’ce uygun bulunan iş yerlerinin eğitim biriminde teorik eğitim, haftanın kalan günlerinde işyerinde pratik eğitim alırlar. Çıraklık döneminde uygulanan haftalık ders dağıtımı mesleklere göre farklılık göstermektedir. Çıraklık eğitiminde genel bilgi dersleri bütün meslek dallarında ortak uygulanmaktadır.

240. Pratik eğitim, usta eğitimcilerin denetimi ve gözetimi altında yapılır. 2001 yılında yapılan bir düzenleme ile lise ve daha üst düzeyde genel eğitim almış olanlara da çıraklık eğitimi yolu açılmıştır. İşverenler çıraklara ve aday çıraklara asgari ücretin en az % 30’u kadar ücret ödemek zorundadırlar. Çırak adayları ve çıraklar iş kazalarına, mesleki ve diğer hastalıklara karşı sigortalırlar, sigorta primleri devlet tarafından ödenir.

241. Çıraklık eğitimi tamamlayanlar kalfalık sınavına girebilirler. Teorik ve pratik sınavda başarılı olanlara kalfalık belgesi verilir. Kalfalık eğitimi ustalık düzeyine ulaşmak için verilir. Üç yıllık programa dayanan kalfalık eğitimi MEB’e bağlı mesleki eğitim merkezlerinde verilir. Bu süre içinde kalfalar işyerlerinde çalışmaya devam ederler. Bu eğitimi tamamlayan kalfalar ve/veya kalfalık belgesi aldıktan sonra en az beş yıl süre ile mesleklerinde çalıştıklarını belgelendirenler ustalık sınavına girebilirler. Ayrıca, meslek lisesini bitirenler de ustalık sınavına girebilir. Teknik lise mezunları ise sınava girmeksizin ustalık belgesine sahip olurlar. Ustalık belgesi kişiye işyeri açma belgesi alma imkânı sağlar.

Ayrıca ustalık yeterliğini kazanan ve MEB’ce açılacak iş pedagojisi kurslarının başarıyla tamamlayanlara usta öğreticilik belgesi verilmektedir.

242. Çıraklık eğitimi veren kuruluşlar; 14 ilde bulunan mesleki eğitim merkezleri, işletmeler, işletmeler bünyesinde oluşturulan eğitim birimleri ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) tarafından kurulup Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA) ile işbirliği içinde işletilen İşletmeler Üstü Eğitim Merkezleridir. Çıraklık eğitimi ağırlıklı olarak küçük ölçekli esnaf ve sanatkar işletmelerinde uygulanmaktadır. Çıraklık eğitimi tamamlayanların istihdama geçişleri meslek lisesi mezunlarına göre daha kolay ve istihdam oranları daha yüksektir.

YAYGIN EĞİTİM

243. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yaygın eğitim, bireylerin yaşamlarının tümünde ihtiyaç duyacakları her türlü eğitim ve öğretimi kapsayacak biçimde tanımlanmıştır. Hedef grubu örgün mesleki ve teknik eğitimi tamamlamamış kişiler oluşturur. 1739 sayılı kanun resmi-özel tüm kuruluşların MEB koordinasyonunda yaygın eğitim verebilmesine olanak sağlamıştır.

244. Hemen hemen bütün bakanlıklarla birçok kamu kuruluşu kendi alanlarında ya da kendi personeline yönelik yaygın eğitim faaliyetini kuruluş yasalarına dahil etmiştir. Kamuda yaygın eğitimi en yoğun uygulayan kuruluşlar MEB ve Türkiye İş Kurumu’dur (İŞKUR). MEB, pratik kız sanat okulları, Olgunlaşma

TABLO 7: MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI’NA BAĞLI YA DA DENETİMİNDEKİ KURUMLARDA YAYGIN EĞİTİM, 2004-2005

Kurum / Merkez Türü	Kurum Sayısı	Kursiyer Sayısı	Öğretmen Sayısı
Pratik Kız Sanat Okulu	366	88.336	193
Olgunlaşma Entitüsü	12	1.681	312
Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi	12	155	
Halk Eğitim Merkezi	922	1.126.103	5.079
Mesleki Eğitim Merkezi (çıraklık)	359	333.255	4.555
Özel Eğitim Kurumları	285	9.654	1.761
Meslek Kursları (3308 Sayılı Kanuna Göre)	**	48.619	**
Toplam (Kamu)	1.956	1.607.803	11.900
Özel Kurslar	3.704	1.059.147	15.313
Özel Dershaneler	2.984	784.565	30.537
Toplam (Özel)	6.688	1.843.712	45.850
Toplam (Kamu + Özel)	8.644	3.451.515	57.750

Kaynak: MEB, Sayısal Veriler, 2004-2005.

enstitüleri, endüstri pratik kız sanat okulları, yetişkinler teknik eğitim merkezleri, Yetişkinler Otelcilik Turizm Eğitim Merkezleri, (YOTEM) ve halk eğitim merkezleri aracılığı ile yaygın eğitim faaliyetinde bulunmaktadır. Ayrıca MEB'e bağlı örgün eğitim kurumlarının tümü ihtiyaç duyulması halinde yaygın eğitim hizmeti vermekle yükümlüdür.

245. Turizm Bakanlığı'nın Turizm Eğitim Merkezleri (TUREM), Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı El Sanatları Eğitim Merkezleri, üniversitelere bağlı Sürekli Eğitim Merkezleri, TESK tarafından kurulan İşletmeler Üstü Eğitim Merkezleri yaygın eğitime örneklerdir.

246. MEB kapsamındaki yaygın eğitim faaliyetleri Tablo 7'de verilmektedir. Yaygın eğitim faaliyetlerinin önemli bölümünü halk eğitim merkezlerinin kursları, çıraklık eğitimi ve özel kurslar oluşturmaktadır. Halk eğitim merkezlerinde okuma yazma kursları ve daha çok geleneksel mesleklerle yönelik çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Özel kursların çoğunluğunu sürücü kursları oluşturmaktadır. Bunların dışında yabancı dil kursu, müzik kursu, resim kursu gibi kurslar ağırlık kazanmaktadır. Özel dershaneler ise üniversiteye ve Anadolu liselerine hazırlık kursları vermektedir.

uyguladığı programlardır. İŞKUR mesleki eğitim kurslarını özel ve kamu kuruluşları ile işbirliği halinde yürütmektedir. Bu kurslar daha çok dış kaynaklı projelerle finansmanı sağlanan faaliyetlerdir. Bunlardan 1993-2000 yılları arasında uygulanan İstihdam ve Eğitim Projesi kapsamında 84.642 kişi, 2002-2005 tarihleri arasında uygulanan yine Dünya Bankası kaynaklı Özelleştirme Sosyal Destek Projesi kapsamında 21.565 kişi eğitim ve danışmanlık hizmeti almıştır.

248. İŞKUR'un kendi kaynaklarından yaptığı eğitimler ise çok sınırlı kalmıştır. Örneğin işsizlik sigortası kapsamında 2002-2005 yıllarında 551.696 kişi işsizlik ödeneği almışken bunların sadece 2081'ine (binde 3,7'sine) meslek eğitimi verilebilmiştir.

249. Yaygın eğitim ve öğretim konusunda sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarına bağlı vakıflar da eğitim yapmaktadır. MESS Eğitim Vakfı, Türkiye Tekstil Vakfı, Türkiye İnşaat ve Tesisat İşçileri Eğitim Vakfı (İNİŞEV) bunlardan bazılarıdır.

250. Ayrıca 3308 sayılı kanun gereği 20 ve daha fazla işyeri çalıştıran işletmeler, çalıştırdıkları personel sayısının % 5'inden az, % 10'undan fazla olmamak üzere mesleki ve teknik eğitim okul ve

TABLO 8: İŞKUR 2005 YILI MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ

Program adı	Kurs Sayısı	Katılan Sayısı
İstihdam Garantili Kurslar	28	579
Kendi İşine Yönelik Kurslar	29	448
Özürlülere Yönelik Kurslar	42	1.710
Hükümlülere Yönelik Kurslar	90	1.402
İşsizlik Sigortası Fonu	89	1.379
Özelleştirme Sosyal Destek Projesi	222	5.955
Toplam	500	11.473

247. İŞKUR işsizlere ve çalışanlara mesleki eğitim vererek istihdam edilebilirliklerini artırmaya yönelik yaygın eğitim faaliyeti içindedir. İstihdam Garantili İşgücü Yetiştirme Kursları, Kendi İşini Kuracaklara Yönelik Kurslar, İsmarlama Eğitim, Toplum Yararına Çalışma Programları, İşsizlik Sigortasından Yararlanana Mesleki Eğitim Kursları, Özürlülere Yönelik Mesleki Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri, İstihdamdaki İşgücüne Eğitim Seminerleri, İŞKUR'un

kurumu öğrencilerine beceri eğitimi yaptırmak zorundadır. Bu işletmeler içinde 10 ve daha fazla öğrenciye beceri eğitimi yaptıracak işletmeler, bu amaçla bir eğitim birimi kurmak ve bu birimde ustalık yeterliğine sahip ve iş pedagojisi eğitimi almış usta öğretici veya eğitici personel görevlendirmek durumundadır. Buna göre 200 personeli olan her işyerinin bir eğitim birimi kurma yükümlülüğü bulunmaktadır.

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ

Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T 0212 292 50 44
F 0212 292 02 95

www.erg.sabanciuniv.edu

TÜRKONFED

Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
Mete Caddesi Yeni Apartmanı No: 16/6
Taksim 34437 İstanbul / Türkiye

T 0212 251 73 00
F 0212 251 58 77
E info@turkonfed.org

www.turkonfed.org

ISBN 975-8362-62-3